

Godina XV
Nova serija
Broj 191
Beograd
22. II 1963.
Cena 30 din.

KNJIŽEVNE NOVINE

LIST ZA KNJIŽEVNOST, UMETNOST I DRUŠTVENA PITANJA

PETNAESTOGODIŠNICA
NAŠEG LISTA

OVAJ LIST „Književne novine“

Poznata latinska poslovica kaže da i knjige imaju svoju sudbinu. Kao i ljudi. Kao i sve, konačno, što postoji pod ovom kapom nebeskom. Kao sve što obuhvata ljudska misao pod relativnim i neobično krvkim pojmom trajanja.

I kad je već reč o trajanju u vremenu i prostoru, i naročito u ovom našem vremenu i prostoru, u kojima se valjda, više nego igde, tako brzo smenjuju dogadjaji i, gde umesto pravog i stvarnog istorijskog kontinuiteta caru diskontinuitet, onda je jasno da kod nas i relativno mali vremenski odsek ima svoju daleko veću specifičnu važnost i značenje no bilo gde drugde, u nekim kulturno jačim sredinama.

Međutim, ako pomenuta poslovica govori samo o knjigama, onda je više nego sigurno — dodajemo mi — da se njen gorki fatalistički smisao pre svega može protegnuti na književnu periodiku, na književne časopise i književne listove.

Po samoj prirodi stvari već, periodika književna, te privremene radionice i laboratorije spisateljske koje se nude i mladima i starima, i iskusnim i neiskusnim, radi svakojakih eksperimenta i pokušaja, radi ventiliranja i pročišćavanja njihovih ideja i tekstova, sve do krajnjih rezultata i manje ili više srećno dovršenih fragmenata ili celina — po samoj prirodi stvari, dakle, periodične publikacije izložene su i daleko većim opasnostima i nedaćama svakakve vrste, od kojih one materijalne, ako i nisu po važnosti i posledicama poslednje, nisu ni jedine.

Knjige, u najgorem slučaju, leže po magacinsima i tamo dotrajavaju svoj vek, čekajući da ih neki dobar i savestan književni istričar, odnosno književni istričar, ili dobar trgovac, izvuče na svetlost dana. Književni časopisi i listovi, koji su više vezani za jedan određeni kulturni ili književni trenutak, ukoliko ne dođu odmah do svojih čitalaca, u najboljem slučaju nastavljaju svoje manje-više efemerno trajanje po policijama javnih biblioteka u vidu ograničenog broja povezanih kompletata.

A koliki je broj onih književnih publikacija koje su doživele sudbinu sličnu sudbinu vodenog cveta, i jedva prezivele svoj književni dan, to mislim ne treba ovde ni spominjati.

Govoreći o trajanju u vremenu i prostoru, napomenuo sam da, u našim prilikama i okolnostima u kojima se kod nas razvija kultura ili, tačnije rečeno, odvija kulturni život, i manji odseci vremenski znače mnogo više no što bi, u nekoj sredini u kojoj postoji kulturni kontinuitet, značili.

Dužan sam da kažem da sam, pri tom, mislio na trajanje lista koji se zove Književne novine.

Petnaest godina živi nekako i traje nekako ovaj naš jugoslovenski književni list. Od 17. februara 1948. godine, otkako ga je osnovao pokojni Jovan Popović, pa sve do danas.

Rekao sam „nekako“, i ta reč koja može da znači sve ili ništa, da obuhvati sve ili ništa, nije mi slučajno pala na um, nije se slučajno našla u kontekstu ovog jubilarnog, jubilejskog ili nazovimo ga i tako, svečarskog izlaganja.

Ziveli smo zaista nekako, a nekako smo i preživeli, sve do dana današnjeg. Uz prilične teškoće, uz prilično razumevanje (ovde ubrajamo pre svega naše verne čitaocu), ali i prilično nerazumevanja. Ziveli smo, gotovo uvek, uz ogromne materijalne nedade i redovne oskudice.

Pa ipak, ako pogledamo komplete Književnih novina, videćemo da je, uz jedan duži i dva kraća prekida, kontinuitet lista bio, svejedno uz kakve sve napore, osiguravan i osiguran.

Videćemo, takođe, da su se mnogi redaktori menjali i izmenjali; da je i nekoliko izdavačkih kuća, povremeno i privremeno, „stajalo“ iza lista (da bi mu, pri prvom materijalnim teškoćama, odmah okrenule leđa); i, najzad, da su se čak i redakcijski kolegiji, usled raznih više spojilašnjih i spoljnih trzavica i „križâ“ negoli iz nekih stvarnih unutrašnjih razloga (slično, ili prilikom, koalicionim vladama u zemljama s višepartijskim sistemima), vrlo, vrlo često menjali. (No, i to je bilo u duhu poznatih „književnih“ prilika i neprilika.)

Videćemo, zatim, iz tih istih kompletata Književnih novina, da je linija lista inaugurisana još u prvom uvednom tekstu prvog broja od strane Jovana Popovića, uz samo jedno ozbiljnije odstupanje u godištu 1952-gom (pa i tu se većini saradnika i većini priloga nema šta da zanieri), u svojoj osnovi i po svome osnovnom duhu, ostala ista, ostala sačuvana. A ta linija je — linija socijalizma, linija slobodne borbe mišljenja za slobodne i demokratske socijalističke odnose u kulturi i kulturnom životu. Linija otvorene borbe za upostavljanje, u tim odnosima, normi socijalističkog morala, protiv svakakvih sitnoburžoaskih predrasuda i verovanja, protiv polušunda i šunda, polupornografije i pornografije, kao i jevtinog senzacionalizma i svakake poslednjih godina, uzela maha i u našoj kulturi, nešto zbog komercijalizacije nešto zbog snobizma i primitivizma nekih pojedinaca, a u svakom slučaju zbog nedovoljnog i nedovoljno organizovanog otpora svesnih snaga svemu tome.

Nastavak na 12. strani

RAZGOVOR PREDSTAVNIKA KNJIŽEVNIH ČASOPISA I LISTOVA

KARAKTER I ULOGA KNJIŽEVNE ŠTAMPE

U četvrtak 7. februara, u prostorijama „Književnih novina“ održan je razgovor urednika i saradnika izvrsnog broja književnih listova i časopisa sa temom „Karakter i uloga književne štampe“. Razgovor je organizovala redakcija „Književnih novina“ povodom petnaestogodišnjice lista.

Pored prisutnih, na razgovor su bili pozvani Mirko Božić, Vlatko Pavletić, Drago Šega, Aco Sopov, Tome Momirović, Čedo Vuković, Petar Džadžić i Svetlana Velmar-Janković.

Razgovor se ovde objavljuje po autorizovanim i redigovanim stenografskim beleškama.

Predrag Palarestra

Ja bih vas, pre svega, pozdravio i zahvalio vam u ime redakcije Književnih novina što ste se odazvali pozivu da učestvujete u ovom razgovoru. Ovaj razgovor naša redakcija je organizovala povodom proslave 15-godišnjice osnivanja lista Književne novine. Meni se čini da na iskustvima Književnih novina, u izvesnom smislu, može da se prati razvoj naše književne publicistike. Književne novine su za proteklih petnaest godina prošle kroz nekoliko faza, doživele više uredništava i dve serije, zvanične bar. Ta prilično burna istorija Književnih novina pokazuje da na književnu štampu u našoj zemlji često deluju i neke sile izvan nje same. Književni listovi i časopisi se radaju kao glijive posle kiše i, isto tako, iznenadno gase. Neki problemi ti postoje, i o nekim od njih mi smo svi često pisali i govorili, tako da ćemo imati o čemu da razgovaramo.

Dragan Jeremić

Petnaest godina izlaženja Književnih novina u našim prilikama predstavlja jedan dosta dug period i jedan značajan jubilej. Ne žalost, već broj naših časopisa — a znamo da se dobar deo književnog i kulturnog života razvija po časopisima — ne može da se pohvali ovakvim jednim jubilejem. Ne može da se pohvali zbog toga što mi čini mi se, nismo narod koji se drži tradicije i koji voli tradiciju — možda zato što smo jednom, u dalekom istriju, bili grubo odvojeni od svoje nacionalne tradicije, te, s velikim vremenjskim hindikepm, neprekidno nastojimo da izgradimo tudu tradiciju nego da imitiramo tudu tradiciju i da skraćenim putem dostignemo savremeni nivo razvoja književne i kulturne misli u svetu.

Sem Letopisa Matice srpske, koji izlazi više od 130 godina, i sem Kola, koje je nedavno obnovljeno u Zagrebu, mi nemamo književnih listova i časopisa koji imaju dugu tradiciju i u kojima se ogleda književni i kulturni život u toku nekoliko decenija, pa čak i više. Mi nemamo takvih časopisa kao što su, recimo, Revue des deux mondes ili Mercure de France, koji veoma dugo izlaze i zajedno s razvojem i književne i kulturne misli i društva, bar donekle, menjaju i svoj karakter. Prestajći da objavljujemo jedan časopis, olako gubimo čitaoca, koje je teško ponovo okupiti kad počne da izlazi drugi časopis. Citaoci ne mogu da veruju u časopise koji su kratkog veka i koji zbog toga dobijaju izgled efemernosti. Meni je žao što Srpski književni glasnik nije obnovljen s jednom sasvim novom redakcijom i novim shvatanjima (a, čujem, pokreće se novi časopis Kritika), kao što je, recimo, obnovljen Letopis Matice srpske i kao što je obnovljen Kolo.

Ja zastupam ideju da je tradicija veoma važna u razvijanju književne kulture i kulture uopšte, ne samo radi tradicije već stoga što tradicija omogućava izvesnu estetičku i kulturnu ravnotežu koja, na žalost, ne postoji kod naših umetnika. Jer, kako bi se mogla objasniti pojavi da su isti umetnici u jednom periodu stvarali svoja dela u duhu jednog, a u drugom periodu u duhu drugog, dijametralno suprotnog stil. Ja to smatram kulturnom i estetičkom neravnopravnost, koja je, bar delimično, omogućena činjenicom da nemamo tradicije, da nemamo uporišta od kojeg

LIKOVNE PRILOGE
I VINJETE
IZRADIO
LAZAR VOZAREVIC

Božidar BOŽOVIĆ

„HOMOGENA“ UMETNOST

N a jednom nedavnom skupu, razgovarajući o prilikama u kojima se našla naša umetnost, jedan kritičar (koji jeste marksista, jeste pametan, jeste dobronameran, i ima hrabrosti da i nepopularnu stvar kaže glasno ako u nju veruje — a koji, kao živ čovek, nije baš uvek i baš u svakoj prilici morao biti u pravu) izneo je mišljenje da je teško boriti se protiv više njih, koji hoće „protivnika“ da učutkuju, i da su se mnogi pojedinci, kadri i potkovani, poslednjih godina, odrekli pisanja kritike, ili očutali i kad nije trebalo.

Opet jednom prilikom, neko je upotrebio izraz „državna umetnost“. Svi su prisutni skočili na njega: u našem društvu nema, a i ne treba da bude, državne, zvanične umetnosti (već samo reč „državni“). U društvu sa razvitkom kakvo ima naše, para uši i zvuči besmisleno. To je tačno, ali i nije (bilo).

Oko ova dva pitanja, jednim ili drugim redom poređana, vrti se dobrim delom i suština onoga o čemu se sada toliko diskutuje (ovog puta ostavljamo po strani pitanja šunda i komercijalizacije izvesnih kulturnih delatnosti).

Kod nas nema „državnu umetnost“, ali bi vredelo da neko sedne i natene popiše čija su sve dela, iz oblasti likovne umetnosti, bila uključivana, poslednjih nekoliko godina, u reprezentativne izložbe u inostranstvu, odnosno određivane da nas reprezentuju. Vredelo bi i popisati imena onih koji su o tome odlučivali, koliko da se vidi širina tog kruga.

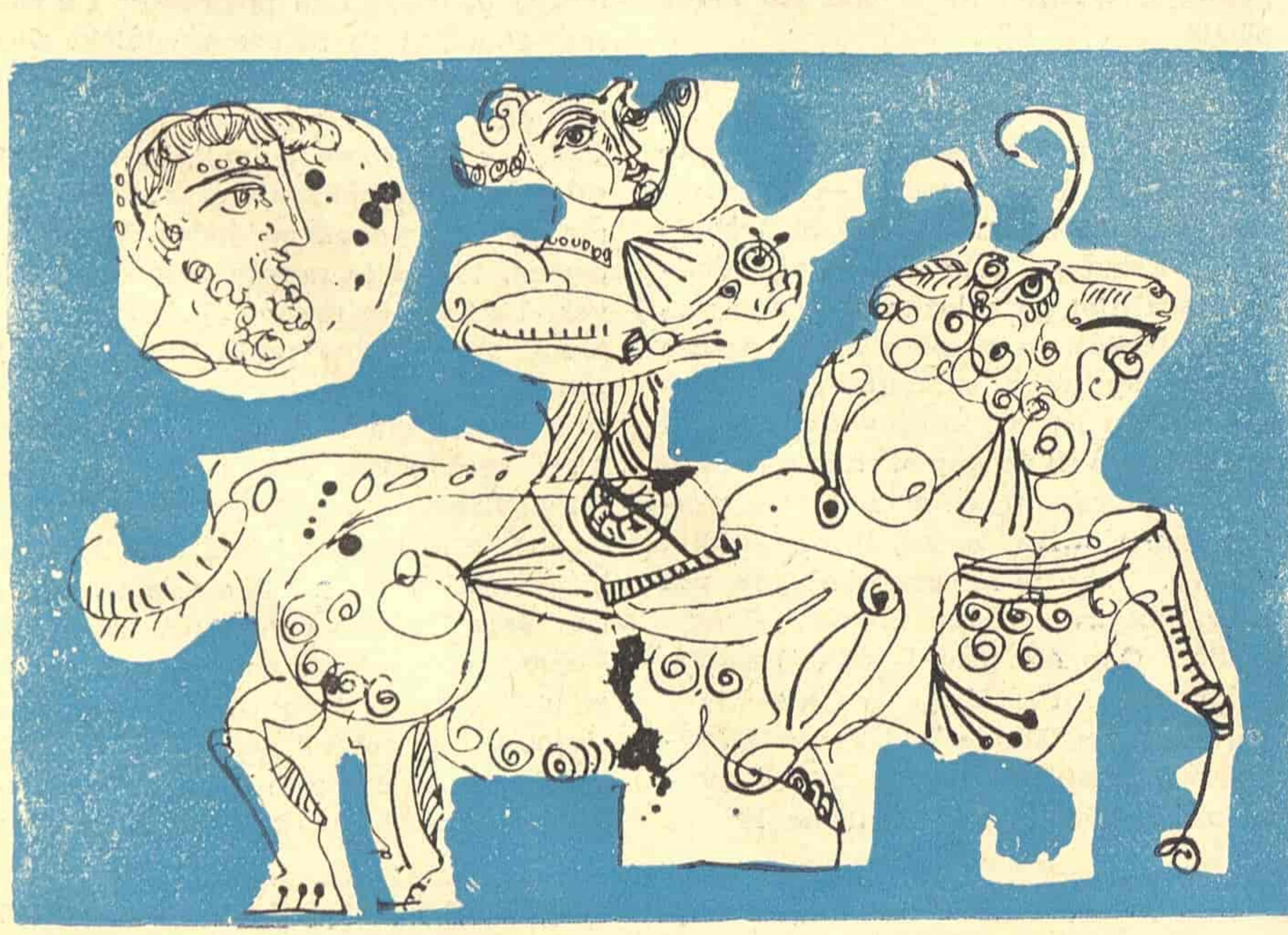
Vredelo bi prebrojati ko je sve dobio, na ovom polju, nagrade, i čija su dela otkupljivana. Pa, takođe, videti sastav tela koja su o tome odlučivala.

Ne bi bilo zgoreg ni pogledati koje sve funkcije, u ovoj oblasti, drže koji ljudi. Ne za to da bi se kome koja funkcija oduzela, nego za to da se vidi po-dudarnost.

U materijalu pripremljenom za nedavnu sednicu Saveta za kulturu Srbije, gde je bilo reči o umetničkim nagradama, pa i o sastavu žirija, stajalo je, kao predlog za zaključak, da žiriji ne treba da budu — heterogeni. Pošto se ne može očekivati da je iza ove formulacije zamisljena homogenost u pogledu visine ili boje kose članova žirija, ili toga koji broj cipela nose, očigledno je da je, u vreme kad je pripreman taj materijal (ne u ovo najslikovito vreme), nekome bilo stalo da i po pravilu, zvanično proklamovanom, žirije rezerviše za pristalice jednog određenog pravca (to već mirše na anahronizam, na „državnu“ umetnost).

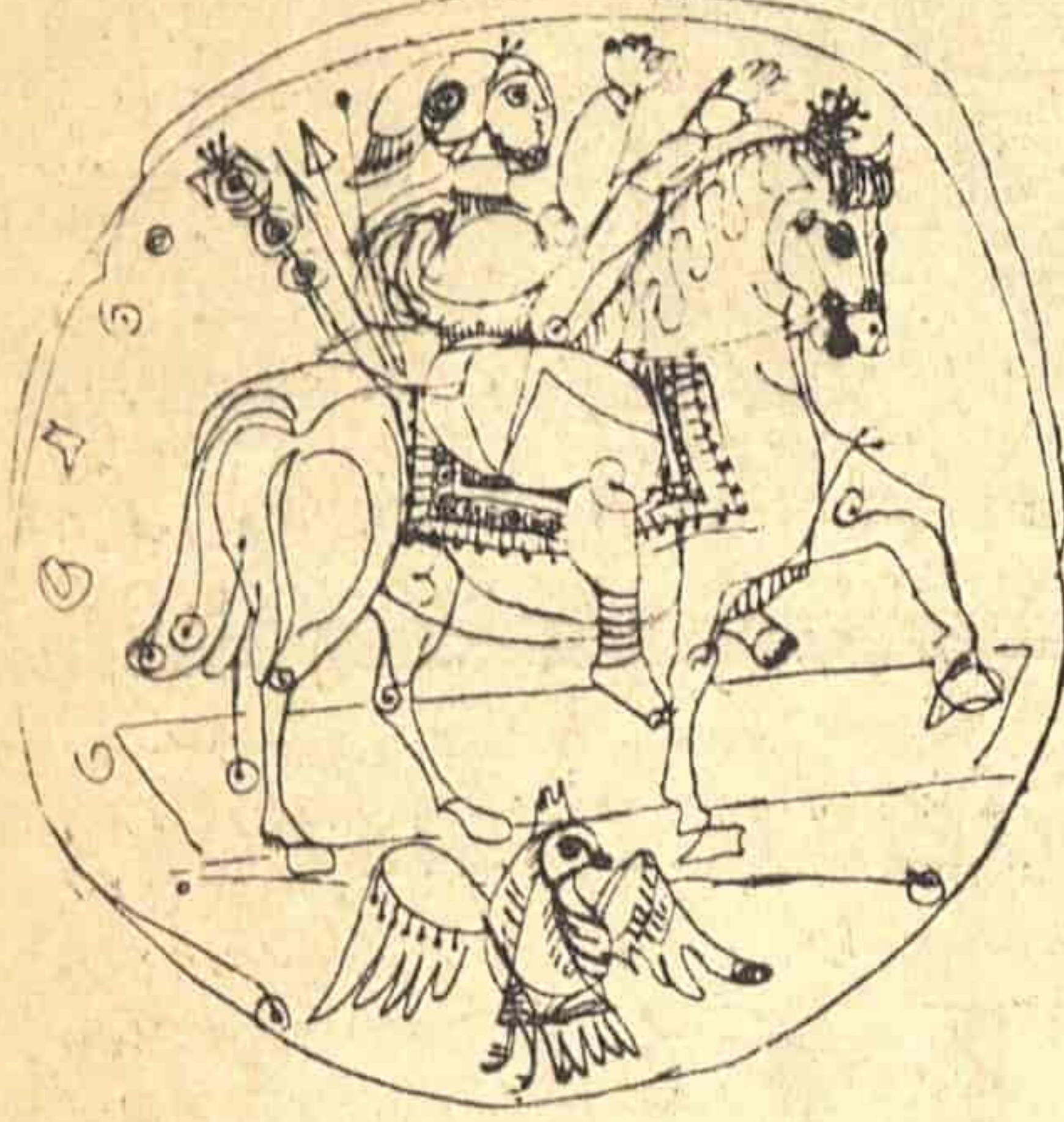
Sve ovo objašnjava kako se moglo dogoditi — da navedemo samo jedan, nimalo bitan, ali ilustrativan primer — da na poslednjem Beogradskom salonu Milo Milunović dospe — iza vrata. Buduvalno iza vrata, u crn uski prostor na ulazu u galeriju. Nije genialno sve što je Milo Milunović stvorio i stvara, ali je dovoljno stvorio, i po kvalitetu a ne samo po godinama rada i plodnosti, i dovoljno učinio za našu likovnu umetnost, da mu ni lošu sliku ne bi

Nastavak na 4. strani

Nastavak na 2. strani

karakter i uloga književne štampe

sistirati na kontinuitetu. Bilo je i u našem posleratnom periodu časopisa koji su umrli u pravo vreme; možda i prekasno. Čini mi se da i sada ima časopisa koji su veštački održavani i sredina koje su izdavački preforsirane.

Slavko Leovac

Mislim da nama nedostaje oduševljenja, entuzijazma. Nama nedostaje, između ostalog, stvaralačka borba za izvesne ideje; ideje koje bi bile jasno formulisane, koje bi bile izražene, za koje bismo mogli u potpunosti da se založimo, da damo celog sebe. Međutim, moje je mišljenje zaista, isto kao i druga Redepa, da toga nema, da nema u većoj meri, i da su redakcije književnih časopisa postale ili nekakve staračke luke, gde se interno obavljaju poslovi, ili su to postala stecišta izvesnih ličnosti koje vežu neki interesi, koji preko tih časopisa unekoliko utiču na odredene prilike, kulturne i kulturno-političke, ali u onom najužem smislu: u smislu potpomaganja određene koterije, odredene grupe. Zbog toga mi tu zaista ne možemo govoriti o izrazito uticajnim časopisima.

Ja ne bih naveo primer Srpskog književnog glasnika, koji je iste te boljke imao, nego bih pomenuo obnavljane Krležine časopise. Ipak je tu postojao kontinuitet, ne u nazivu nego u ličnostima koje su se borile za izvesne ideje. Prema tome, ja ne bih nikako insistirao na tome da bi trebalo da postoji neki kontinuitet u nazivu, nego kontinuitet u idejama. Te ideje mogu biti dovoljno široke da se može ostvariti nekakav kontinuitet za neko duže vreme. Međutim, ne vidim da postoji neki suštinski kontinuitet, recimo, u ostvarivanju jednog Kola od početka do kraja, ili, ako hoćete, jednog Letopisa Matice srpske. Znači, insistiranje na tim i takvim kontinuitetima zaista ne bi imalo nikakvog smisla.

Zato, ako bismo se vratili na ono što je, čini mi se, bitno, onda bismo se upitali zašto je to tako danas: zašto mi nemamo uticajnih časopisa, zašto nemamo takvih urednika...

U vezi s tim, čini mi se, može da se ukaže na jednu vrlo interesantnu stvar, a to je da — sem donekle Politike i nekih povremenih književnih revija — gotovo svi časopisi i listovi, i dnevni i nedeljni, pa i književni listovi, objavljaju recenzije, prikaze i komentare ljudi koji prvi put startuju, a koji čim ostvare izvesnu afirmaciju, društveno-političku, kulturno-političku i ne znam kakvu, preko tog glasila — prestaju istovremeno da to pišu. Činjenica je, takođe, da kod nas pisci, od Josipa Vidmara preko Miroslava Krleže do Iva Andrića, pa da uzmemo srednju generaciju: od jednog Ranka Marinkovića do, recimo, Oskara Davića — ne pišu više onako kao nekada, ne reaguju na neke probleme i pojave. I šta se onda dešava sa ovim našim časopisima i listovima? U stvari, oni postaju samo glasilo određene grupe, određenog izdavačkog preduzeća, neke druge institucije ili organizacije. Sve dođe dok kod nas ne bude jednog instinskog interesovanja i oduševljenja za hitne probleme i za ostvarivanje vrednih ideja, ni listovi ni časopisi neće imati onaj uticaj i onaj smisao koji bismo želeli; prema tome, u krajnjoj liniji, ni tiraže koje bi trebalo da imaju. Smatram da bi u vezi s tim trebalo jasno ukazati na to da bi, logično, tada bilo i izvesne selekcije, opadanja uticaja listova i časopisa koji ne mogli da pobude veće interesovanje u celini.

Slavko Mihalić

Cinjenica je da u ovom trenutku u našoj zemlji izlazi relativno velik broj književnih časopisa i listova (a njima možemo dodati i kulturne rubrike dnevnih listova, koji se na taj način, takođe, uklapaju u ovu problematiku). Može se reći da svima njima nedostaje materijala, osobito kritičkog. Da popune praznine redakcije za kritičarski posao novače mlade i nedovoljno iskusne ljudi, koji su tek izašli iz gimnazijskih klup i koji tek uzimaju pero u ruke. Oni, ponekad, pišu koješta, ali se to ipak objavljuje, često i s uvjerenjem da nije dobro, tek da se ispune praznine. Naravno da time naša štampa gubi autoritet kod široke publike.

Drugi je dio problema što naši književni časopisi i listovi imaju vrlo male tiraže, da se za njih ponekad i ne zna. Distribucija je sasvim zakazala, jer se orientirala na naglašeno komercijalne

poslove (a ima diskriminacija i druge vrste, na žalost). Kao posljedica, naši književni listovi i časopisi ostaju u velikim gradovima, te se u manjim mjestima gotovo i ne mogu dobiti.

Iz svega ovoga može se izvesti zaključak, da bi se u slijedećoj fazi trebalo orientirati na manji broj književnih listova i časopisa, s time što bi ih trebalo povjeriti uređivanju snažnih ličnosti, kritičarskih i općekulturnih. A njima bi — kao osnovno — trebalo pustiti malo odrešenje ruke (kako bi mogli svoje koncepcije provesti što potpunije), a ne da ih se često lupa po prstima upravo zbog njihove principijelnosti.

Na žalost, govoreći o zagrebačkim prilikama mora se reći da već sami organizacioni problemi (pitanje redakcije, štamparije, administracije, distribucije), pa ono nesretno nagadanje oko dodjele dotacija stvara atmosferu koja nije dobra, koja je ponekad i destimulativna, te ometa mirno razrastanje određene kulturne politike...

Manje-više na svim kongresima Saveza književnika govorilo se o pokretanju jednog „jugoslavenskog časopisa“ kao nekakvom „čarobnom „deus ex machina“. Ja mislim da su, manje-više, svi naši listovi jugoslavenski i da u budućnosti samo treba na tome još više insistirati. Bila je jedna faza kada jugoslavenska medirepublička suradnja nije bila na potreboj visini, kada su se ljudi — što po inerciji, što kao posljedica pojedinačnih neshvaćanja (i sa strane redakcija) — republički ili, čak, lokalistički zatvarali. Može se govoriti i o materijalnim razlozima. Svi mi naprosto nismo imali mogućnosti da se „medurepublički krećemo“, da stvaramo lične kontakte, a oni su vrlo značajni... Ali danas već možemo reći da se ta situacija poboljšala.

Jovan Hristić

Sasvim je logično da jedan književni časopis ima daleko užu publiku od jednog modnog lista (problem je u tome što su naši modni listovi rđavi).

Međutim, meni se čini da bi trebalo govoriti o nečemu što bih nazvao hroničnom bolescu naših časopisa i lista, a možda — da prihvatom temu o kojoj je drug Redep malopore gorovio — i hroničnom bolescu našeg knjižarstva. Naime, nema više knjižara koje bi bile neka vrsta i kulturnih centara, i knjižara koji bi prvo voleti knjigu, a tek zatim je prodavali. Častan izuzetak u tom pogledu mislim da čini knjižara „Srpske književne zadruge“, čijeg poslovodu Janka Hrkalovića smatram jednim od poslednjih predstavnika zlatnog doba našeg knjižarstva. Hronična bolest naših listova je, s druge strane, nešto što bih nazvao većnošću: u njima ima sviše malo dnevnog, trenutnog, onog što će sutra već možda biti zaboravljen, ali što čini živo liku naše svakodnevnosti. Pregleđajući letimčino poslednji broj „Književnih novina“, koji nam je redakcija ljubazno stavila na raspolaganje, bojam se da ne mogu da vidim u čemu je razlika između njih i nekog časopisa. Kod nas je sve, čini mi se, pravljeno na jedan isti kalup, na tip velikog mesečnog magazina, almanaha, na tip ogromnih devetnaestovekovnih revija. Jedan nedeljni, ili petnaest-dnevni, list trebalo bi da nadre jedan nedeljni odnosno petnaestodnevni modus egzistencije, da pristane na to da prve ili druge sledeće srede ili petka bude zaboravljen, da pohvali, pokudi, najavi, možda glasnije nego što to hvali ili kudi istorija književnosti, da deli oduševljenja i zgražanja sa svojim is-tovremenicima, a ne da se neprestano,

koja čitaoca treba da obavesti o nekim daleko jednostavnijim stvarima. A iz njihovih tekstova ja teško mogu da vidi dim ko su lica u jednome romanu, ko s kime vodi ljubav, da li je roman dosadan ili zanimljiv.

Slavko Mihalić

Naši novinari i suradnici kulturnih rubrika dnevnih i tjednih listova pišu o književnim problemima, o novim izdanjima, o prilike isto kako pišu i za književne listove i časopise. Možda pišu kraće, jer im urednici kaže: napiši to na dvije kartice. Ali oni na te dvije kartice nastoje strpati istu kritičko-analitičku materiju kakva spada u časopise. A upravo bi njihova dužnost bila da pišu jednostavnije, da u prvom redu informiraju javnost, da populariziraju domaću književnost i tako stvaraju povoljniju atmosferu za afinitete prema kulturi. A naša javnost, naprotiv, nije informirana, ona je često o-sudjena da nasjeda i polemičkim pod-valama.

Dragan Jeremić

Mi moramo da govorimo i o tiražima, i govorilo se već o njima, zato što se, u stvari, imperativno postavlja pitanje: čemu izdavanje književnih listova i časopisa ako se oni dovoljno ne čitaju? Problem tiraža književnih časopisa i listova postoji kao problem svuda u svetu, i dolazi, bar delimično, zbog toga što postoje poplava zabavne štampe, filmova, televizijskih programa i nastojanje ljudi da se što više snabde najnovijim tehničkim pronalašćima. Sve to ovladači ljudi od čitanja uopšte i, posebno, od čitanja časopisa. Međutim, čini mi se da je kod nas razlog za male tiraže i to što je mala propaganda za te časopise, što se ostavlja samo izdavaču da vrše propagandu za njih, što nema jedne mnogo šire propagande za te časopise, recimo, od strane srednjoškolskih nastavnika — koji bi preporučivali časopise svojim učenicima, ne zato da finansijski pomognu tom časopisu, nego da prošire kulturu svojih učenika — zatim od strane nastavnika na univerzitetima, raznih kulturnih faktora, od onih od manjeg uticaja do onih koji imaju više uticaja. Ali pitanje je da li i oni čitaju časopise.

Casopis je, pre svega, jedan određeni stav. Naravno, prvenstveno estetički stav, ali taj estetički stav je, u stvari, suma raznih drugih stavova — prema svetu, prema savremenošći, prema društvu, prema čoveku, prema kulturnim problemima itd. Mi smo imali primera da su neki naši istaknuti pisici, kao Krleža i Vidmar, izdavali izvrsne časopise koji su bili samo od njih ili samo skoro od njih ispunjavani i koji su i te kako nosili pečat njihove ličnosti. I mi ih danas čitamo s velikim zadovoljstvom i u njima nalazimo dobar deo one integralne istine o vremenu o kome su oni pisali. Od jednog časopisa ne može se tražiti da daje integralnu istinu o jednom vremenu. Ja ne bih mogao nikako da se složim sa časopisom koji bi bio kolikotočno oficijeljan i nikad nisam razumevao potrebu da se izdaje jedan opštajegoslovenski časopis, utoliko pre što su, kašto je već primećeno, svi naši časopisi u manjor ili većoj meri, opštajegoslovenski, i što oni to, u svakom slučaju, nastoje da budu.

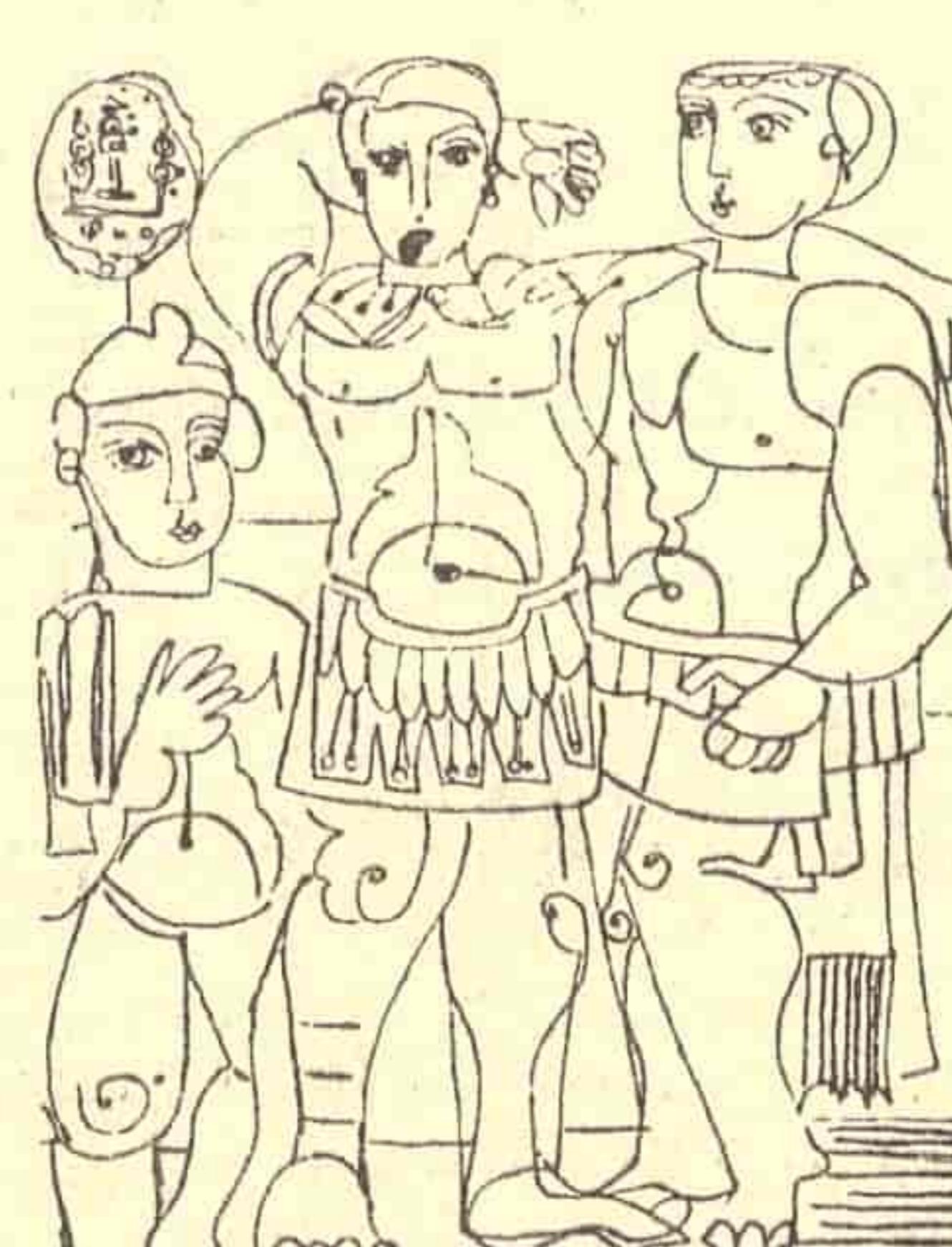
Draško Redep

Izdavači shvataju novac za izdavanje časopisa kao izgubljen novac i možda i zato što naši časopisi ne stižu do čitaoca. To je jedna stvar. Međutim, možda bi trebalo da pogledamo i u časopise: kakvi su to sve urednički slučajevi u našim časopisima. Možda bi se moglo govoriti o nesamostalnosti časopisa, o izvesnom kolonijalnom odnosu. Poznata je anegdota o uredniku kojem je bila ponudena jedna Važika poema, što ju je preveo jedan naš čovek. Urednik je rekao: „To nas ne zanima, to je jedna mala literatura“. I zaboravio je prevodioča. Onda je poema objavljena u Sartrovom časopisu. Tada se urednik brže bolje setio tog istog Važika i tog istog prevodioča i poema je štampana i kod nas. Trebalo bi govoriti o toj nesamostalnosti. Draško Jeremić je na jesenjem plenumu Vojvodanske sekcije govorio o tome da se u časopisima objavljaju odlomci disertacija, odlomci romana itd. Možda bi trebalo za časopise pisati i objavljivati dobitim delom baš stvari koje ne

Matej BOR

K R O N I S T
(Ob Mihelićevi grafiki)

Vizija
iz
atomskega
veka

NA POMOLU

Barka, zasidrana blizu obale.
Nekdo je prišao luč na nji
in zdaj se izliva v oljnatou črno kanale
teme kot kri.
Kot kri je to vino,
ki pijem ga na terasi
upanja in čakan, kdaj da se luč priže
tudi na ladji, ki plovemo z njo počasi
v zadnji pristan
skoz zadnji kanal teme.

Nešto bih ponoviti: mi u ovom

našem razgovoru miješamo nekoliko problema. Prvo je pitanje na najvišem nivou: pitanje tradicije, pitanje estetskih opredjeljenja itd. Međutim, naša praksa neprekidno udara glavom o neke „obične“ stvari. Jedna je od njih distribucija. Mi smo došli u situaciju da nam distribucija iz komercijalnih (pa i lokalističkih) razloga napravio neće prodavati ovaj ili onaj list ili časopis. Dalje, kada bi sve aktivne čitaonice u Jugoslaviji kupovale barem najvažnije književne listove i časopise, situacija bi se preko noći promjenila, a tiraži naših publikacija bi se utrostručili. A isto tako treba reći i to, da mi ni kao zajednica ne činimo sve za popularizaciju naše vlastite kulture, pa i naših književnih listova i časopisa. Naši listovi i časopisi nisu se još probili čak ni u škole.

Draško Redep

U Novom Sadu po kioscima se prodaje 500. brojeva Mode u svetu, a 25 primeraka Dela. Na žalost, Delo je gotovo jedini časopis koji se može kupiti u Novom Sadu, sem Letopisa Matice srpske i Hida.

Draško Redep

Meni se čini da je normalno da mi danas, povodom 15-godišnjice Književnih novina, insistiramo na kontinuitetu. Međutim, poznato je da časopisi žive onoliko koliko živi oduševljenje za njih. Možda ne bi trebalo uvek in-

u ime objektivnosti, postavljaju suvo i celomudreno. Možda grešim, ali više volim pohvalu ili pokudu koja je čak i preterana, nego suvoparno odmeravanje na kantu neke buduće istorije književnosti, koja će se verovatno najmanje baviti time što smo mi rekli o nekom koga ona izabere da uzdiigne ili sruši. Svi smo mi nekako sviše pamtne, i, verujte, to je ono što mene plaši.

Pogleđajte, recimo, tip književne kritike koja se neguje u našim listovima. Ne želim da joj sponim ni visoke kvalitete, ni kompetenciju — ali mi se čini da bi za novine, za listove, trebalo pisati drukčije. Kao najobjičniji čitac, ja u njoj ne nalazim neke osnovne elemente koji su mi potrebni ne da bih ovu ili onu knjigu stavio na njeno pravo mesto u istoriji književnosti, već da bih je kupio ili ne kupio. Naime, kritika se objično čita pre nego što se pročita sama njiga, a književna studija posle. Tako je ne samo količina, već i kvalitet informacije u oba slučaja različit. Ono što pišu Bandić, Džadić, Palavestra i Pervić, to svakako ide u red najboljeg što je kod nas u kritičkoj prozi napisano, ali je to još uvek veoma daleko od svakodnevne kritike

karakter i uloga književne štampe

bi bili odlomci disertacija i odlomci romana i zbirke pesama, nego bi bile časopisno štivo, aktuelno, živo.

Dragan Jeremić

To bi dobro bilo za časopise i to bi se moglo ustanoviti. Ali naši pisci, koji saraduju u časopisima, znaju da je urednik, u neku ruku, delegat društva i da je on dobio izvesne dotacije iz društvenih sredstava, i, pozivajući se na to, zahtevaju od njega da objavi sve što ispunjava izvestan minimum estetskih zahteva. Bolja je situacija tako gde, kao u nekim stranim zemljama, izvesne izdavačke kuće izdaju svoje časopise (u Francuskoj *Gallimard*, *Nouvelle Revue Française*, u Istočnoj Nemačkoj *Aufbau Verlag*, *Aufbau*, u Svedskoj *Bonnier*, *Bonniers Litterära Magasin*), naročito za urednika jer se tom uredniku, koji je vrlo važna ličnost u izdavačkoj kući, ostavljaju svim određene ruke u uređivanju časopisa. Te izdavačke kuće vide ono što naše izdavačke kuće ne vide, a to je da delatnost jedne velike izdavačke kuće nije potpuna ako pored knjiga ne izdaje i književni časopis. Međutim, naše izdavačke kuće nisu spremne da bez gubitka izdaju jedan časopis, nego čak že da od dotacije dobijene za taj časopis iz društvenih sredstava nešto i zarade.

Izet Sarajlić

Bez traženja reči, u vici, koji možda i nije tako daleko od istine, rekao bih da se naši časopisi čitaju tako malo i zato što mi imamo — mnogo pisaca. A poznato je da pisci vrlo malo čitaju ono što pišu njihove kolege... (da priznam i svoj greh: ja, na primer, vrlo retko uzmem Redepov *Letopis*, ali tešim se da ni Redep, koji sedi vizavi mene, nije baš najrevniosniji čitalac mog „Života“...)

Tanasiye Mladenović

Pisci nisu čitalačka publika.

Izet Sarajlić

Ovih Mihalićevih „gimnazista“ mi danas možemo nabrojati koliko hoćeće. To su, u većini slučajeva, oni fajmzni lebškar koji, recimo, u *Borbici*, inače vrlo uglednom listu, napišu da je „na današnji dan umro Puškin“, autor čuvenog Junaka našeg doba, ili, u jednom drugom listu — za jednog mrtvog ruskog pisca da je „nedavno napisao svoj novi roman“. Kad sam, u dva navrata, pokušao da ispravim ove omaške, rečeno mi je da to nije taj i taj Fjodor već neki drugi, s očevim imenom „Porfirjević“, i da ih čudi da toliko — cepidlačim! (Tako nekako otpriklje. U svakom slučaju mi često imamo vrlo malo poštovanja prema onom o komu pišemo i za koga pišemo i nije nikakvo čudo da to poštovanje izostaje i od strane čitalaca...)

Slavko Mihalić

Kada sam ranije govorio o tim mlađim ljudima, koji „zatravljaju rupe“ po našim književnim listovima i časopisima i kulturnim rubrikama dnevnih i tjednih listova, moglo se možda pomisliti da sam ja prema njima skeptičan. Ali nije tako. Naprotiv, ja u ove mlađe koji dolaze imam puno povjerenje i nadam se da će napraviti neke stvari koje „stari“ naprosto nisu doispeli. Ali treba se zamisliti nad uvjetima u kojima oni rade. Poznam niz mlađih i talentiranih ljudi u Zagrebu koji su praktično nezaposleni, jer su željni književnosti i književnoj kritici posvetiti čitav život. A evo kako stoji s tim nesretnim recenziranjem po novinama: za svoju kritiku od dvije kartice dobit će dvije-tri tisuće dinara. A da bi se te dvije kartice napisale, trebalo bi sedam dana biti s knjigom. Kako onda da se živi od kritičarskog rada? Kako da se solidno radi? Zato nam se i događa da recenzenti (oni manje otporni) prepisuju iz pogovora. Ne bi trebalo sve to potcjeniti...

Dragan Jeremić

Ja mislim da kritičar mora da ima mnogo entuzijazma ako hoće da ureduje jedan časopis. Komponovanje jednog časopisa vrlo je slično pravljenju antologije: kao što se antalogija pravi od datog materijala, tako isto se i časopis komponuje od datog materijala. To je vidljivi deo rada urednika, a po-

stoji i nevidljivi deo. To je prepiska, ali ne prepiska radi prepiske nego prepiska radi uticaja na pisca, radi toga da se sugerije izvesno mišljenje. Ta prepiska je naročito važna kad se radi o mladim piscima. Dužnost je urednika da im pokaže što treba uraditi da bi ono što oni napišu bilo još bolje. Ja mislim da je u svetu, sem retkih izuzetaka, uopšte potcenjena uloga, važnost i značaj rada urednika jednog časopisa.

Mi smo ovde, bojam se, malo preterali sa samokritikom, sa isticanjem kako urednici ne vrše najbolje svoju dužnost, a malo zanemarili jedan drugi odnos: ne odnos urednik-pisac, već urednik-čitalac. I kad sam malopore govorio da kod nas ne postoji dovoljno šire propagande za časopise, mislio sam na to kako u stvari naši čitaloci ne znaju da su časopisi ne samo najaktuelnija nego i najleđnija knjiga. Jedino u časopisima možete dobiti jednu štampanu stranicu za manje od jednog dinara dok cena jedne stranice u knjigama iznosi oko 6 dinara prošeno. I meni je upravo zbog toga nešvatljivo, s obzirom da su časopisi stvarno tako ispunjeni da na neki način prejugiciraju našu izdavačku delatnost, zašto se naši čitaloci više ne pretplaćuju na časopise i na taj način imaju na svome stolu domaću, a delimično i stranu književnu produkciju.

Tomislav Ladan

Sve to može da stoji što se tiče tehničke strane: da naše redakcije nisu baš u najboljem redu niti imaju dovoljno entuzijazma, ni dovoljno novaca, ni dovoljno vremena. Sve to primam

ma sadašnjosti u smislu liberalnog prikrivanja naših slabosti...

Dragan Jeremić

To je sasvim normalna pozicija u svim zemljama i svim vremenima.

Tomislav Ladan

Ali, kako ja ne poznajem sve zemlje i sva vremena, govorim samo o ovoj zemlji koju donekle poznajem i o ovom malo vremenu u kojem šivim.

Dragan Jeremić

Ali ja kažem da je taj stav u odnosu na našu književnost pogrešan.

Tomislav Ladan

Mislim da nije pogrešan. Mi ovdje neprestano dajemo prednost kvantitetu nad kvalitetom: ja nisam protiv toga da svi ljudi pišu. Ali ako svi pišu, veća je mogućnost da se napiše svašta. I mi čitamo svašta.

Dragan Jeremić

I opet ču reći: tako je u svim zemljama i svim vremenima.

Tomislav Ladan

Ali, ja kažem: pošto ne poznajem sve zemlje i sva vremena, ja opet ostajem na svom... Činjenica je: publika nije nikad mjerilo vrijednosti. Tako se kod nas obično kaže. Naši radovi i časopisi i tu nekako slabo prolaze. Netko je ovdje dobro rekao: tu nema onog aktuelnog, nema onoga što ne cilja na vječnost. Ja ne bih rekao da u

tivečna, mi moramo potražiti mogućnost boljeg plasmana naših vlastitih književnih — i ne samo književnih — ideja i shvatanja. Mi, možda, moramo izmeniti donekle i svoja shvatanja ako želimo da delujemo na, nama često savršeno nepoznatu, čitalačku publiku.

Tomislav Ladan

Mislim da je jedna naročito pozitivna osobina da se pokazuju u časopisima odredene ličnosti koje daju ton. Mi smo uniformirali način pisanja, i to je upravo ono što ne valja. Jedino što valja to je da se što više prepozna samosvojne i različite ličnosti i da pisanje u časopisima bude što više razgovor između različitih, jer tako se u stvari dolazi do prave sličnosti. Samo na tom principu mi možemo razvijati i unaprediti naše časopise, i ja mislim da onda ovaj tehnički momenat kao što je distribucija neće biti pre-sudan.

Ali i ovdje, u časopisu, nas udara u glavu nezgodna istina, a to je da je knjiga — roba. Onda je i časopis roba, onda je i umjetnički tekst roba. I ako mi idemo od definicije da je i on roba, onda podliježe posebnim zakonima tržista, koji će biti mnogo jači nego oznaka „dobro“ ili „loše“. Iskreno ili ne, temperamentalno ili ne: onda čovjeka udara u glavu jedan momenat koji za njega ima neku mističnu moć: on može da ima najdovoljnije ideje, ali što to vrijedi kad ga udara taj momenat roba... Onda će jeftina dijela bilo koje vrste imati primat. Zaista mislim da za ovaku vrstu duhovne djelatnosti i za intelektualno stvaranje inače — to uopće ne bi moglo da stoji.

da je tako. Naši listovi (nedjeljni, petnaestodnevni i mjesečni) otpriklje su slični ili su jednako monotonii, itd. Ja i to mogu da primim. Kritika nije blistava itd. Dakle, sve se može gledati i u tom smislu. Ali ima jedan drugi problem: sve to što mi objavljujemo kao pisanu riječ, od novina do romana — sve se to skupa povdavači pod pojmom književnosti. Činjenica je, međutim, da se favorizira takozvano informativno pisanje. Ono je gotovo jedino uvaženo, te ima savršenu tehniku raspoložile, siguran put do publike itd. Može se, čak, govoriti i o tome da u nas postoji stanovita prevlast dnevne štampe, informativne strane nad takozvanom kreativnom stranom. I tako jedino što je ozbiljno i važno — to su novine kojima je ogroman tiraž i koje se čitaju jer govore o važnim stvarima ili o onima koje se smatraju takvima... A pošto je, uz to, lijepa književnost u posebnoj lijepom položaju da imamo više oblasti i više jezika i da smo jako široki, pa i svakog mjesto treba da ima svoj časopis — mi smo cijelu zemlju, pa čak i poduzeća, okitili nekim biltenima, časopisima, itd. Počeli smo da proizvodimo „en masse“ razne tekstove. S tehničke strane to je pozitivno: što više ljudi piše, veća je šansa da će biti nešto dobro napisano. Ali mi dolazimo do jednog strašnog problema: mi tržimo zatravljajući papirom. Na neki način naši kulturni izveštaji su u redu: naš široki puk stvara. I mi smo ranošni — ukoliko se ne desi — da se zapitamo što je na tom papiru. Onda ćemo zadržati možda našu vjeru, ali ne i ponos... Stvorili smo, između ostalog, i klišejizirani eseji. A posebno su naši novinski prikazivači kulturnih djelatnosti razvili jedan mandarinški način prikazivanja. Ima nekoliko klišaja... Naša prošlost u literaturi, kao i prošlost u svemu, ima slabih mjeseta i loših tačaka... ali naša sadašnja djelatnost pokazuje nesumnjiv napredak u odnosu na tu prošlost. Međutim, i naša prošlost i sadašnjost u odnosu na budućnost su vrlo male, jer naša budućnost će biti vrlo velika... Dakle, i-mamo optimističku projekciju za budućnost, skeptičku prema prošlosti, a takozvanu kritičku i samokritičku pre-

nas ljudi ciljaju na vječnost u smislu neke vječne transcendentalnosti, ali je ne-kako lijepo voditi ljubav s vječnošću: mnogo ne daje, ali mnogo i ne uzima. Međutim, ova svakodnevna stvarnost — to je već problem. I ja znam, kad mi govorimo u manjim grupicama za stolovima (u takozvanom literarnom tračtu koji je savršen ventil ljudskih osjećanja), onda izbijaju one stvari za kojima bi vrištali svi urednici listova, ali to se, na žalost, ne pojavljuje u listovima. Problem je jednog mehanizma, izvjesnog filtera, koji se pojavljuje kad se urednici nađe u situaciji: da li da objavi neki tekst koji je napisan malo bodljikavijim jezikom ili jedan drugi koji je napisan poznatim mandarinškim jezikom koji nikoga ne vrijeđa, koji ništa ne govori, koji je serijski. On će ipak objaviti onaj serijski, da ga ne boli glava... Ja ovdje ne napadam nikoga, nego samo navodim jednu malu ljudsku slabost. I tu je, valjda, problem tog našeg kritičkog pisanja: već su i pjesme postale po malo kritički traktati, a kako i ne bi kad živimo u kritičnom vremenu...

Stoga mislim da ovdje problem nije toliko u toj tehničkoj strani: da li radije dobro naša redakcije, je li dobra distribucija itd. Mi smo previše odvojeni od literarne publike koju su sretne generacije prije nas imale. Mi, danas, takve publike nemamo. Mi se, na žalost, svodimo pomalo na same sebe: na one koji jesu pisci, na one koji misle da su pisci, na one koji bi željeli da budu pisci i na one koji su protiv pisaca. Mi nemamo široku publiku, što nekima ne mora biti važno, ali je ipak neugodno.

Predrag Palavestra

Po mom mišljenju, časopisi i listovi koji kod nas izlaze nisu u dovoljnoj meri ni izraz ni potvrda ni svedočanstvo o duhovnoj moći i idejnim pozicijama naših književnika danas. Nisu ni ono što bi rekao Stanislav Šimić — motori književnosti, nego su, u najboljem slučaju, ogledala književnosti. Ja mislim, međutim, da u okvirima angažovanja književne periodike u društvenoj problematici, koja je doista pro-

te čak, i od propagande (u onom pozitivnom, ne u pežorativnom smislu te reči) zahteva da i ona na neki način zarađuje — doklegod se taj komercijalni momenat uzima kao jedan od najvažnijih elemenata u našoj kulturnoj politici — sve dole čemo mi kuburiti sa svim ovim sa čime smo dosad kubili. Ne može se izgraditi socijalizam, socijalistički odnosi i socijalistička kultura, ne može se izgraditi jedinstvena jugoslovenska socijalistička kultura i konačno, socijalistički čovek, ako se principi takve kulturne politike šematski prenose iz privrede, gde oni mogu i ne biti šema, na protiv, mogu biti stvaralački, mogu biti stimulans, itd., — ako se ti principi, ponavljaju, koji su dobri u privredi, ili u većini slučajeva dobri, jer i tamo nisu svuda dobri. — ako se ta šema u potpunosti protegne — a ona je protegnuta — i na našu kulturu u širem smislu te reči, i na literaturu i umetnost u užem smislu te reči.

Tu je, mislim, osnovni problem naše kulturne politike. Prema tome, sve ono drugo što je pomenuto u ovom razgovoru, to je — ja bih to tako nazvao — problem gledan iznutra: to jest, kakov treba da bude list; kakvi tiraži da budu redaktori ili redakcije: da li su nužne ličnosti ili nisu nužne (ia bih se složio da su nužne i neophodne, ali da ih mi nemamo i da ih ne možemo u dogledno vreme imati); da li su listovi i časopisi po svojoj sadržini više ili manje aktuelni, da li vše ili manje idu u korak s vremenom i potrebama savremenosti. Sve je to manje-više, problem gledan iznutra. Međutim, kao što smo videli iz dosadašnjih izlaganja, čitavo naše delovanje je određeno, htešli mi to ili ne, i nekim spoljnim okvirima, spoljnom atmosferom u kojoj živimo i u kojoj radimo. Mi kao pisci, i mi kao društveni, politički radnici i kulturni radnici, morali bismo — a verovatno će to biti jedan od zadataka i naših književnih organizacija i udruženja i Saveza pisaca — da nastojimo, da insistiramo, da se nešto, ako ne sve, izmjeni u takozvanoj našoj kulturnoj politici — u prilog kulturi u prilog literature, u prilog umetnosti. Tu spada, razume se, čak i profesionalni položaj, društveni status pisaca, književnika, umetnika, prosvetnih radnika, itd. I ako, danas, osuđujemo biblioteku, pomjenimo, u vezi s našim tiražima, da biblioteke ne otkupljuju u dovoljnoj meri časopise, listove i knjige, i da je to jedan od uzroka malih tiraža i lošeg plasmana, onda treba poći od činjenice da one zaista ne dobiju novac. I ako osuđujemo nastavnike književnosti, i ne uzimajući druge školske i prosvetne radnike u obzir, da i oni čak ne prate dovoljno ne samo savremenu nego i klasičnu literaturu, da ne prate naše časopise i listove i da ne idu u korak s vremenom u svojoj nastavi, ne pomažu se tim našim organima, da tako kažem, u svojoj nastavi — onda treba da podem od činjenice da su prosvetni radnici ljudi treće kategorije, u našem društvu: da su totalno degradirani, na taj način što materijalno nisu ni malo stimulans. Ima takvih problema u školstvu o kojima bi, na primer, trebalo pisaci u ovom zemlji na sav glas da viđu. Ne samo da pišu, nego da istupaju javno, svuda i na svakom mestu. Jer, kad diskutujemo o tome da li su nam mali ili veliki tiraži, koliki bi broj trebalo da bude listova i časopisa, itd., mislim da te stvari nikako ne smemo da ispuštimo iz vida. One nas tuknu na svakom koraku. Mi već godinama diskutujemo o tom problemu. Ne kažem i ne tvrdim da ovde otkrivam nekakve istine koje vi ne znate, niti da naša javnost te istine ne zna. Godinama već diskutujemo, s najviših mesta se govorio o tome čak. Ali mi govorimo o problemima, imenujemo probleme — međutim problemi stoje, oni se ne rešavaju i sami se po sebi, razume se, nikad neće ni rešiti. Mi se s tolikim teškoćama borimo izdajući književnu periodiku, a te teškoće ne zavise samo i isključivo od nas; možda zavise samo utoliko ukoliko prelazimo preko njih čitake, ukoliko nismo dovoljno borbeni, nismo dovoljno društveno aktivni da bi se problemi koji postoje — i koji su pre svega naši, profesionalno naši — na bilo koji način, brže ili sporije, ipak rešavaju.

Prošla godina, ma koja godina,
ona na putu ili ona kod kuće.
Prošle godine, kažem, mesec je ličio na nerodenog sina,
ti si imala nove papuče
i govorila „danas“, sad govorиш „juče“.

Prošla godina nije išla u frizerski salon
da bi bila što lepša, kao kod parnasovaca.
Kao i pretpričala, i prošla godina uostalom
bila je sva u znaku poljubaca.
U znaku tebe. U znaku praporaca.

Kako li će tek divne biti sledeće godine,
makar me zvezde i ne priznale za klasika.
U jednoj od njih možda ču i da poginem.
Oplakaćete me — ti i poneka jasika.
Kako li će tek divne biti sledeće godine!

Prošla godina ni izbliza nije nam donela sve.
Koliko je samo bilo „medutim“ i „ali“.
Ali i onaj sneg, kažem, i onaj sneg
pod kojim smo zajedno koračali
izgleda da je dovoljan da i za njom žalim.

Možda zato što je bila sva u znaku tebe,
tako da sam je i najsumorniju mogao nazvati martom...
Kao u ovakvoj romansi, unapredivila si vrapce i tterebe
a negde su nam se grozili novim ratom...
Možda zato.

Aco ŠOPOV

Vetar nosi lepo vreme

Vetar nosi lepo vreme.
Vijori, jeći u nama.
Vetar nosi lepo vreme.
Lepo je lepo i prolazi.
Ostaje tuga.
Ponekad nas ona obuzima polako,
nastanjuje se u našim očima
i gusto naplašena
mrakom pogled skuci.
Tada nešto strašno tegobno i bolno,
nešto veliko i naše, nepojmljivo drugima
nas muči.
No ponekad tuga nas dodiruje lako kao tretpetljika,
kao izmaglica mrežuljasta nad žuborljivom rekom
kraj koje stojimo zagledani bescijano i nemo.
Tada svaki predmet liči nam na priču
pa kažemo: nemoguće, kako je sve lepo!
Vetar vijori i jeći.
Vetar nosi lepo vreme.

(S makedonskog: Branko KARAKAŠ)

pisma uredništvu

VUKOV TRŠIĆ DANAS

PODSTAKNUT ANKETOM „Književnih novina“ „Vuk i 1964. godina“ sajlem Vam svoju informaciju o današnjem Vukovom Tršiću.

Za proslavu Tršiću predviđena je izgradnja više komunalnih objekata: put do Vukove kuće, Vukova spomen-skoča, turistički hotel, pošta i nacionalni park. Bilo je reči i o izgradnji Vukovog spomen-doma, s velikom salom za kongrese slavista, folklorista i književnika, kao i sa izvesnim brojem odjeljenja koja bi služila kao prihvativni centar za dačke ekskurzije, dok bi nekoliko većih prostorija ili sama sala poslužila kao muzej Vukovog stvaralaštva. Za salu se predviđalo da ima velike slike jugoslovenskih književnika i biste Vukovih saradnika. Međutim, za otvarenje takvih planova potrebno je imati dosta novaca, a vremena je preostalo relativno malo.

Turisti stišu neprijatne utiske o Tršiću, pretpostavljajući da je to rezultat nedovoljnog udruživanja volje, razumevanja i ruku čovekovih. Do Vukove rodne kuće, na primer, još uvek se ide strmim i uzanim putem kojim su se još Vuk i njegov otac služili pre sto i više godina. O tradicionalnim Vukovim sa-

i apstraktnom, i tome slično), umetniku dao podjednake šanse.

Kritika je, sa vrlo malo izuzetaka, blagosiljala sve ovo. Ili — čutala. Tu treba priznati da su i Književne novine poodavno zapostavile uopšte likovnu, i muzičku, kritiku.

Otuda kod nas i pojava epigona e-pigonâ. Jer teško je poverovati, recimo, u to da je na ovom našem tlu i medu ovim našim ljudima toliko njih iz dubine sebe, iz organskog traženja svog umetničkog izraza, počelo da slika ništa drugo nego baš — enformel. A lakše je poverovati da se poneko enformela prihvatio jer je video da je to moda, unosna u svakom pogledu. Nije reč, daleko, samo o enformelu.

Sve nas ovu dovodi do zaključka da je greška nastala u sprovođenju naše kulturne politike i zato što je jedan deo kritike izostao, bio nemuš, ili učutkan, a drugi pristrasan. Drugim rečima zato što su one snage koje smo uobičajili da zovemo svenim društvenim snagama ova pitanja ispuštale iz vida, ovaj domen idejne borbe zapostavile.

I ranije smo, u nekoliko navrata, bili prinuđeni da reagujemo na neshvatljivi diskriminatorski odnos nekih kulturnih rubrika u beogradskoj štampi prema našem listu, koji samim svojim postojanjem predstavlja određeni faktor u našem kulturnom i javnom životu. Ta pojava koja, po našem uverenju, nije u skladu niti sa profesionalnom novinarskom etikom niti sa načelima socijalističke štampe, dovodi nas u sumnju da neki urednici smatraju da u njihovim listovima Književne novine nipošto ne treba pominjati, odnosno da veruju da bi im moglo biti zamereno ako ih ne prečutkuju.

Ova diskriminacija prema Književnim novinama drastično se potvrdila povodom petnaestogodišnjeg jubileja ovoga lista. Iako su na vreme bile obaveštene da 17. februara Književne novine beleže petnaest godina izlaženja, nijedna beogradска redakcija (ni Politika, ni Borba, ni NiN, ni Mladost, ni Beogradsko nedelje) nijednim slovom nije obavestila čitaoca o godišnjici najstarijeg književnog lista koji danas izlazi u našoj zemlji.

Ta činjenica karakteristična je za naše, beogradске, kulturne prilike u kojima bi već, kao što je rekao predsednik Tito u nedavnom razgovoru sa novinarima, svi zajednički „svuda i po svim linijama...“ trebalo da „...ispravljamo slabosti i greške“. Suočeni s tom praksom, koja nije i ne može da

na marginama štampe

I ĆUTANJE JE POLITIKA

bude ništa drugo nego recidiv jedne neodgovornosti i nedovoljne društvene svesti, protiv čega se, prihvatajući ove Titove reči, naše društvo i naša kulturna javnost moraju angažovati socijalističkom, marksističkom borbenošću, — mi ne možemo da se ne upitamo:

U ime čega, s kakvim pobudama, ovu listovi primenjuju i dalje (pa čak i u ovakvoj prilici!) socijalističkoj štampi tada sredstvu bojkota, prečutkivanja i diskriminacije?

Proteklih petnaest godina Književnih novina, razumljivo, ne pružaju samo materijal za svečarske komplimente, čestitke i nazdravljanja. Nema nikakve sumnje da se mnogo šta od onog što je objavljeno u njima može i treba kritikovati, čak i oštros, ali kritikovati otvoreno, drugarsi, principijelno i marksistički. Takvu, opravданo, konstruktivnu kritiku, prožetu dobromernim duhom, Književne novine su odvele bile spremne da prihvate, i prihvatile bi je, i danas, kao što će je prihvati i ubuduće. Tim pre

sto su one oduvek nastojale da takva kritika postane svojstvena našem kulturnom i književnom radu.

Ali, umesto takvom kritikom, Književne novine su dočekane čutanjem i bojkotom. Samo u Beogradu, Ljubljansko Delo, zagrebački Telegram, novosadski Dnevnik, sarajevski Odjek, Radio Sarajevo i drugi širom zemlje svojim napisima i komentarima o godišnjici Književnih novina pokazali su da diskriminatorski stav beogradske štampe i televizije nije izraz jugoslovenskog javnog mnjenja, već posledica nezdravih odnosa koje, po zakonomernošći društvenog kretanja, a naročito posle reči druge Tita o ulozi i mestu socijalističke štampe i o današnjoj našoj kulturnoj situaciji, treba što pre i što energetičnije otkloniti iz naše prakse.

Naravno, ne samo zbog Književnih novina.

Da je tako, reklo bi se i po komentaru Radio Sarajeva, koji počinje rečima: „Dogodilo se ono što se u kulturnom svijetu nigdje ne bi dogodilo: jugoslovenska televizija je punih deset minuta svog programa ustupila prostorii desetogodišnjice jednog zabavnog džez orkestra, dok petnaestogodišnjici izlaženja jednog književnog lista nije posvetila ni pola minuta. List o kom je riječ jesu Književne novine i njihov osnivač, pokojni Jovan Popović, vjerovatno bi se gorko osmijehnuo ovakvoj i ovolikoj ravnodušnosti, ukoliko nije u pitanju i nešto daleko gore.“

Ur.

život oko nas

Božidar
BOŽOVIĆONAKO,
UZGRED

SHVATILI LJUDI STVAR

Jedno (ugledno) beogradsko izdavačko preduzeće, ako sam dobro obaveštene, „odložilo“ je izdavanje pripremljene edicije iz oblasti savremene (moderne) likovne umetnosti. Učinilo im se, eto, da je tako sigrurnije.

Mi smo majstori vulgarizovanja svake ideje, svake politike u ovoj oblasti.

Posle ovoga ostaje da vidimo da li će neko zabraniti prikazivanje Vukotićevog Surogata. Jeste on, kao i sve Vukotićeve stvari, duboko i pošteno angažovano delo, jeste i „Oskara“ dobio, ali je, brate, „moderan“ u likovnom izrazu!

A ŠTO SE NE POTURČI?

Čitam u novinama o koncertu Mirislava Čangalovića i Dušana Trbojevića u jednom našem običnom (iako u jednom pogledu neobičnom) selu. I sećam se poslednje operске predstave kojoj sam prisustvovao, a na kojoj je on pevao. Sala Narodnog pozorišta bila je poluprazna.

Svakи pevač ili pevačica iz Tunguzije, imena ispisano na programu crvenim slovima (gostovanje), napani dvoranu. Sećam se, uostalom, a prošlo je nekoliko godina, gostovanja izvrsnog Đuska Bjerlinga; lepo i skupo odevena dama iz mene u redu za kartu nekome je objašnjavala da je on „prvak sveta u pevanju“.

Ne valja Miri Čangaloviću što je za-

ista Jugosloven, i komunista, pa ne ode da bude stalni član neke, bilo koje, organizacije (a mogao bi baš i imeti da promeni). Tad bi verovatno našao liazno na punu salu u Beogradu.

Tu bi bili i svi „ljubitelji“ i „istinski znanci“ operske umetnosti, pa i „javni i kulturni radnici“, od kojih, za gostovanja, a osobito kad dodu „prvac sveta u pevanju“, ne možeš kupiti kartu.

MNOGO PARA — DOBAR TURIZAM?

Provodeći nekoliko dana u Herceg Novom (u koji zalazim često i mogu da zapažam promene), bio sam pozvan na ručak u hotel „Boku“. Park hotel „Boka“, za one koji ne poznaju ovu mesto, jeste, to jest treba da bude, i današ kao i nekad, najbolji hotel u mestu i jedan od boljih na Južnom primorju. Takve su mu i cene, koje bi trebalo da odgovaraju pretenzijama.

Ušli smo u veliki restoran, sa izvanrednim pogledom na ulaz u Boku. Ništa nam nije smetalo da uživamo u pogledu. Nijedan gost nam nije ometao vidik. U ledenoj sali (zašto li je onda hotel otvoren i zimi?) sedele su, u jednom uglu, dve starije žene. I niko više.

Da se ugrejemo, zatražili smo piće iz ovog kraja — lozovaču. Dobili smo žučkastu tečnost sumnjava ukusa, ko zna čiji zapečaćeni fabrikat, umesto prozračno bele, kao voda, rasklje karakteristične aromе. Tražili smo pivo. Ima samo nemačkog (!). U gradu, imade, ima sarajevskog i nikšićkog, oba su odlična — i kudikamo jeftinija. Naručili smo vino i sodu. Nema sode. Jedina sodara je zatvorena, vlasnik ne računa, zbog visokog poreza, da radi (ima pravo). Sode, inače, ima kod „paušalca“ koji drži inzvanredni bife „Obala“, i koji, uzgred, jedini ima i leti i zimi odlične ribe, i jeftin je, pa se i na njega digla ala i vранa. Ali, da se vratim „Boki“. Jelo je bilo — indiferentno (ima li šta gore?) i hladno.

Znam da nemamo dovoljno dobrih i

stručnih hotelijera i restoratera. Samo imam utisak da nije stvar jedino u njima. U Herceg Novom se sada troše sredstva (ne velika kao deo uputnih, ali za ovo mesto znatna, a i za naše mogućnosti) na razvijati turizma. Zar zista niko ne može da podvikne, u ovakvo malom mestu, u kome nije teško kontrolisati nekoliko hotela i restauracija? Ko pokriva gubitke — koji mora biti ovi zime, u ledenu i ovakvo snabdevnom a praznom velikom hotelu — i od kojih, i čijih, sredstava?

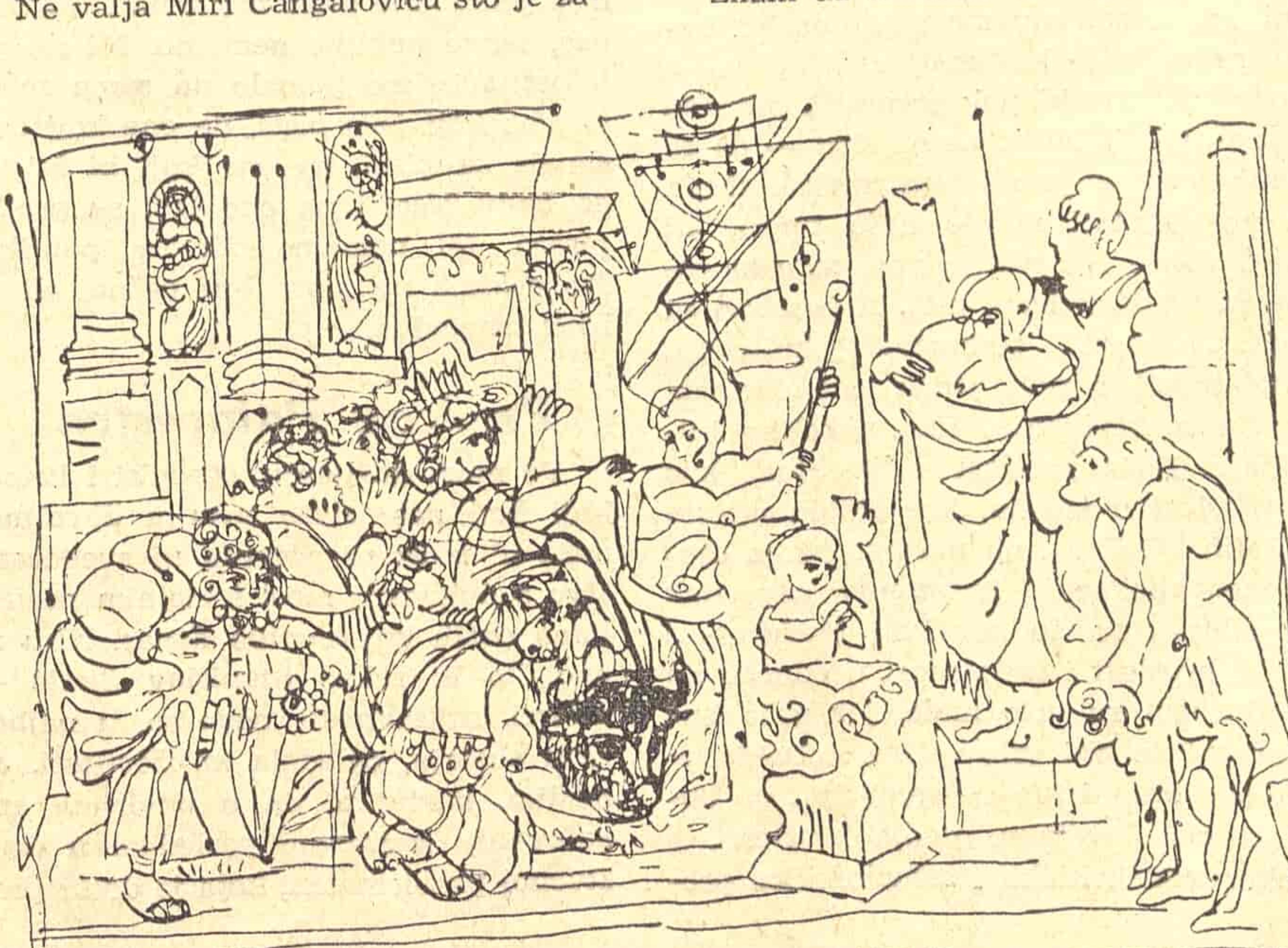
Uostalom, video sam u pitomo župi prema Sutorini, na putu ka Dubrovniku, gvozdene priteke (ostatke nekadašnje uske pruge Bar—Virpazar, kako mi rekoš) pripremljene za plantažni vinograd. Ne znam koliko je takav vinograd neophodan Herceg Novom, i koliko učesan, ali znam da ovom mestu divne klime na obali jedino povrće donose seljaci sa zavejanih planina iz zaleda! Treba samo otići na pijacu, na kojoj osim raštanja, šargarepe i nešto praznuka ničeg nema. Zar nije bilo umerenje ono polje u toj divnoj klimi iskoristiti za gajenje povrća?

Siri se motel, grade odmarališta, troše novci, potpisuju ugovor sa stranim agencijama. Hoće li te nove zgrade zvrijati prazne i ledene, kao „Boka“, tri četvrtine godine, hoće li se i tu jesti, mal' te ne, gloginje, hoće li biti samo nemačkog piva i metil-rakije? Ili će, možda, odbornici ovog mesta, kome je to industrija, i to privreda (a ne nekoliko trgovачkih preduzeća za presipanje iz šupljeg u prazno), ipak podviknuti onima koji turizam i hotelijerstvo vode?

KRIMINALNA POLITIKA

S arla de Gola, predsednika francuske (Pete) Republike, ponovo su hteli da ubiju. Ovog puta — kao divokozu. Specijalnim snajperskim karabinom koji se koristi u lov na ovu divljač. Atentatorima se ne može poreći raznovrsnost metoda i, takode, bujna mašta. A ni de Golu da, po svemu sudeći, drži rekord. Neko je izbrojao da je to osmi atentat od 1960. godine na predsednika Francuske. Zatmetno je preturati po dokumentaciji koliko ih je bilo od njegovog dolaska na ovaj položaj pa do 1960. A sećanje ljudi varia. Ipak se nadam da me ne varia ako ustvrdim da će on biti jedini evropski šef države od drugog svetskog rata na ovamu na koga je uopšte (akamoli toliko puta) — htedor da napišem potognuta puška, pa se ponovo setih obilja plastičnih bombi i drugih sredstava — na koga je, dakle, uopšte izvršen atentat.

Nekada se francuski politički život odlikoval rekordnim brojem političkih stranaka. Sada — rekordnim brojem pokušaja političkih ubistava. Politika je u Francuskoj postala pogodna kao materija za kriminalni roman. Kako, zašto, čijom sve krivicom, dugo bi trebalo raspletavati, a to i nije naš posao.

Nastavak sa 1. strane

„HOMOGENA“ UMETNOST

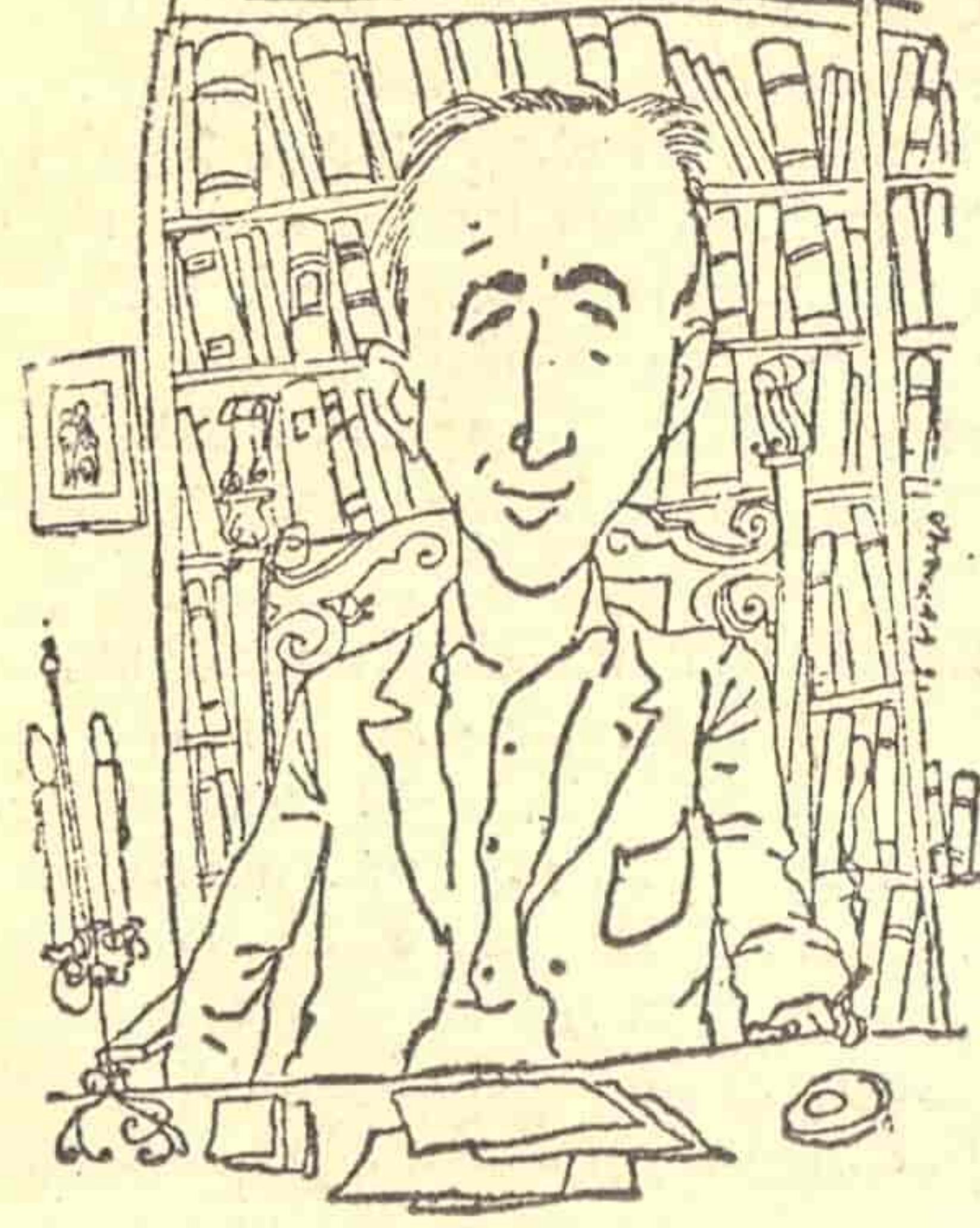
trebalo stavljanje iz vrata (nećemo ovde spominjati šta je sve, na toj izložbi, dobitio izvrsno mesto).

Ne bi trebalo prečutati ni činjenicu da su shvatanjima jedne grupe umetnika i profesionalnih kritičara podlegli i oni koji na širem planu sprovode kulturnu politiku kod nas. Tako je došlo i do pojave koju bi još ponosačio trebalo žigosati, do toga da se javni radovi u oblasti likovnih umetnosti (oni koji reprezentuju manifestno i, da tako kažemo, „zvanično“ naše rezultate na ovom polju, a ujedno i oni koji su materijalno daleko najunosniji) povaravaju jednostavnom odlukom, ili pozivom na interni konkurs, dakle bez opštig, javnog konkursa, koji bi svačak (i mlađem, manje afirmisanom, a zatim, što je još važnije, i figurativnom

NA PRAGU LEGENDE

M. Panić-Surep: „DEVET TRIPTIHONA“, piševo izdanje, Beograd 1962.

ZBIRKA POETSKIH MEDALJONA dermovi i kolibe sirotinjske, kolevke u Milorada Panića-Surepa, namenjena kršu, ostaju urezane u sečanju. Isto kao i Filipovićeve ruke, ogromne i prostrane, upućene u nebo kao simbol vremena, u 36 primeraka, predstavlja prijatno iznenadenje i po opremi i po svom poetskom jezgru. Kod nas je, u poslednje vreme, sve više izražena tendencija da se knjige poezije ne samo ilustruju već i štampaju kao plakete, albumi, knjige grafika, koje su u jednakoj meri rezultat preguća i pesnika i likovnih umetnika. Knjiga Devet triptihona, izrezana na linoleumu i otisнутa na harđiji, na veoma upečatljiv način svedoči o celisnosti takvih poduhvata. Ovo je, istovremeno, i knjiga grafika Miloša Cirića i knjiga poezije Panića-Surepa, a udruženo predstavljanje umetnika javnosti dovodi do kompleksnog doživljaja njihovih umetničkih dela. Svakako da oprema i ilustracija ne mogu presudnije uticati na saživljavanje s poezijom i poniranje u nju, kao što ni poetska reč ne bi trebalo da otkriva nove dimenzije i prostore umetničke slike, ali čini mi se da Panićev stih, u ovoj knjizi, prsto iziskuje da bude

ispisan rukom i urezan u metal, kamen ili pergamant, svejedno. Ovakva umetnička oprema knjige, gde je svaki triptihon otisnut na posebnom tabaku harđite velikog formata, likovno predstavljen u dve boje (crvenoj i crnoj), odgovara u potpunosti dubokim intencijama same ove poezije.

U ovim kratkim, sažetim pjesmama, u stihovima neobično jednostavnim i prozirnim, ima nešto podseća na usmeno kazivanja, kada se u nekoliko reči, u jednoj poetskoj slici, stiču mukotrpna mudrost, proverena i doživljena, i osećanja koja nisu plod jednog trenutka i svetlećeg nadahnuća. Takve su reči baćene u svet nekem nadahnutom ličnošću, ali su dočekane, orbemjenje i sazrele u mnogoglasnoj i monolitnoj zajednici. Tim rečima kolektivnog narodnog stvaralaštva naša poezija se neprestano bogati, u ovom trenutku preuzimajući njihovu metaforičnost i zgnustost govora, odsaj uglijenisanog iskustva i sagledavanja tajne života, u mnogim prizorima, odzvuke opomene i poruka. Poneki naši pesmici rastu iz njihove opštosti i univerzalnosti, produžujući čisti glas njihove ljudske stotine, dok je u stihovima Panić-Purepa vidan napor da se današnju poeziju spase i njihova obojenost tlom iz kojeg su ponikle. Tom čistom glasu vraćeno je njegovo seljačko ruho, bogatstvo nacionalnih simbola, osluškivan je njegov eho u srpskim planinama i crnogorskom kršu, njegov odjek nad vodom Drine, Limu i Rzavu, tajanstveno njegovo bruhanje u Sopoćanima.

I mada samo jedan triptihon nosi naziv Memento jedne zemlje, isto bi se moglo reći za svih devet. Svi stihovi evociraju prizore i slike videne na ovoj zemlji, prisjećaju se njenih meda i raskršća, u istoriji i ljudskim sudbinama, ili koje kao prirodne izbočine i korita daju zemlji njen poseban lik. Pesnik je imao dovoljno slaha da samo u nekoliko poteza ozvuči te slike sugestivnim poetskim govorom, da ih upečatljivo ocrti. Slika stare Zupe, kako se kao ogroman pehar ljujla pod dozrelim grožđem. Gorobilje sa smiljem u prozorima i mirisom dunja, putevi Srbiye krijuvadi kao ošinute zmije, devačka kika uzavrele Drine, vitko mihare poletelo u nebo i ispunjeno jecima inuzejina i strahom, stravično uplašenog nad gradom „bez zara i alaha“,

Slavko MIHALIĆ

LJUBAV ZA STVARNU ZEMLJU

O dozgo led odozgo prsti vode
Vidjet ćeš kako led samom sebi kičmu mrska
Odozgo san i tko nas neće slijediti
U skupom poslu ljubavi

Ah odozgo ah odozdo
Doći će treći i bit će zvijerski vješti
I gore sam i dolje slomljen do utrobe
Za nekog koji neće razumjeti

Ovo je Korana zašto ne i Dunav
Stvarna si zemlja samo kad si cijelovita
Doći će četvrti i ponavljati iste riječi
Zbog kojih smo i mi bitke gubili

Ne lomi ovu stravu punu nadahnuća
Jer je sada; u prošlost ne vjerujem
Budućnost bude li kučala na ova vrata
Bit će istjerana; neka stigne kasnije

Za tebe živim koja mi nočas lomiš usne i veze prste
Za sve vas koji ste sa mnom do koljena u glibu
Za jednu sadašnju bijedu ne bih mijenjao sva buduća
carstva
Ove fine magle žednih očiju a tako snenih

S NAMA I NAŠI UBOJICE

N ebo je u paramparčad slomljeno
(Iza svake krhotine jedno nijemo, modro)
Tlo se ljudi, pod kućama buktinje
Iscrepljena cesta već ne krije koljena

I sad budi prorok a lice ti obrazina
Srce pauk u bunilu

Udržite se vlakovi bez cilja
Uzdigni planino vrh ma od čega
Isperite kose krovovi, oči prozori
I neka su prazne čaša svejedno čemo iz njih piti
Ponajviše mi s razbijenim čeljustima

I neka se vrate naše razočarane drage
Valjda još ima nečeg u potamnjelim žilama
(Tako me strah naše site šutljivosti
Naše zapuštenosti na lancu prepričenosti)
Aj, pamtit, svaka naša odluka odjekuje bez konca
S nama su pali i naši ubojice
(Hoću li pretučen samo još tri koraka
Tako sam pokopan u svojim mekim dvoranama)
I nije važno što čemo prvo učiniti
Samu da se prsti sasvim ne razidu
Neka trunu trupla, samo da ne potoru
Nikoga pod nama, ni nad nama nikog nema

KA SVEŽINI ILI KA TRAJANJU

Matija Bećković: „METAK LUTALICA“, „Prosveta“, Beograd 1963.

Š KOLIKO SMO UŽIVANJA i zavisti, u isti mah, siušali kabardinskog pesnika Alima Keškova dok nam je, pre dva-tri meseca, pričao kako u njegovoj dalekoj republici gradani pozdravljaju svoje pesnike (koji i ne moraju biti bogzna kako značajni) skidanjem šešira, odajući poštu njihovom pozivu, svesni uzvišenosti misije kojoj se oni pridružuju svojim glasom, bez obzira na njegov volumen i intenzitet... Tako je, verovatno, u idealnim prilikama, a one, na žalost, s našom književnom situacijom, bar što se mladih tiče, imaju veoma malo zajedničkog. U čitavom nizu promena, koje je za poslednju deceniju naša poezija doživela i preživela, kritičari su ustoličavali pojedine mlađe pesnike, proglašujući ono što oni pišu za sumum bonum svekolike poezije. Mi danas, donekle, možemo i da razumemo njihove postupke jer nesumnjivo je, na primer, da je pesnik koji se u klimaksu jedne pomame (koja je, dakako, imala i kvalitet oslobođanja) i opsestarstva formalnim prečekupcijama, javio svežim, naivnim, nepatvorenim motivima i osećanjima, svojom pojmom i donosio jedno osveženje. Ali ono što se posle toga dešavalo teško je shvatljivo. Rečeni mlađi pesnik unošen je u antologije, pojavljivala su se bibliofilska izdanja njegovih stihova, dok o živim, da i ne gorovimo o mrtvim, veličinama nismo imali ni odgovarajućih studija a kamoli toliko potrebnih monografija, postajao je miljenik malobrojne publike, dok su njegovi značajni prethodnici tonuli u zaborav, a talentovaniji i ozbiljniji vršnjaci tavorili u anonimnosti. Sve to ne bi bilo tako pogubno i izvan granica uobičajenog kada taj mlađi pesnik, pre vremena uvere u svoju izuzetnost, ne bi prestao da radi, da proširuje svoje intelektualne vidiće, da usavršava svoj talent i upravlja ga ka višim artističkim ciljevima. Da nije uskoro, i gotovo nepovratno, postao pesnik sa efemernim i zaledenim kvalitetima, čije je glavno obeležje ostalo „osveženje“.

Nisu li, upitajmo se, reči velikog pesnika Roberta Grejvza, ako i ne u potpunosti prihvatljive, po mnogo čemu karakteristične i poučne za naše vreme: „... Pesniku nije potreban auditorijum: on može da dela veoma dobro i bez kikota i grohoti tako potrebnih cirkusanera. Cirkusaner pokušava da poveća svoju publiku što je mogućno više i ne propušta priliku da dode s njom u kontakt...“ Pesnik se ponaša sasvim drugačije — sem ako nije pravi pesnik nego prerušeni cirkusaner, ili propovednik [...]“. Jedini zahtev koji može imati pesnik u odnosu na svoju publiku jeste da ga tretira s razumevanjem i da ne očekuje ništa od njega; i da ne stvara od njega javnu ličnost — već, radije, tajnog prijatelja.“

* * *

Metak lutalica Matije Bećkovića prava je, u stvari, njegova knjiga. Stica-

jem okolnosti prethodilo joj je izdanie jednog njenog dela, poeme Vera Pavladolska, u „Zadužbini Ras“. Na osnovu te poeme i stihova objavljenih po listovima i časopisima, čovek je mogao da stekne izvesnu, nekompletну, predstavu o ovom mlađom pesniku. Ako je želio da pronađe nešto autentično mlađalačko i pesničko, istovremeno, u njegovim stihovima, njegova pažnja zadržala se, verovatno, na pomenutoj poemi. I, odista, Vera Pavladolska nosila je, i nosi, u sebi jednu pravu ljubavnu dramu, ispevanu snagom talenta i mlađosti, dramu u kojoj su akteri Vera Pavladolska, neka vrsta inkarnacije večnog ženskog, i pesnik koji obeloda-

bez utvrđene metričke sheme, s kombinacijom folklornih kvaliteta i bogate muzičke elokventnosti u kojoj se oseća i daleki odsaj jednog davičanskog penušavog jezika, čini mi se da su u misaonom pogledu njegovog najzrelije ostvarenje: u njima se nazire pokušaj da se dā jedna kompleksna slika sveta, pesnikovog položaja u njemu, pesnika suočenog sa samim sobom i s problemom pravog smisla poezije.

Najveći deo ove pesničke knjige čini estradna poezija (koja, trenutno, ima nekoliko zastupnika, a svih su izgledi da će joj pozicije veoma ojačati), u punom značenju te reči, čiji kredobitne mogile biti pesnikove reči: „Poeziju treba koristiti kao nuklearnu energiju“. Ljubitelj poezije koji ne čita samo između stihova nego i iznad i kroz njih, koji voli da otkriva razne, veoma nijansirane veze u njima, koji traga za odredenom vrtotom jedinstva i sveukupnosti efekata, tu nema šta da traži; ljubitelj refleksivne ili lirske poezije još manje. To je veoma zvučno i veoma bučno nizanje stihova, pogodnije za recitovanje u nešto širem krugu slušalaca nego za mirno čitanje. Postupak je tu uvek, ili skoro uvek, isti: bez obzira da li je reč o maljenkoj Veročki, koja je za pesnika

„Ta žena taj gigant ta država u državi Kad sam je prvi put video rekao sam: Eto kako treba da izgleda prestonica jedne zemlje...“

ili o jednoj simboličnoj noći koja je „Noć diktature proletarijata Noć kojom će se svi na kraju udvarati Prepoznaće po tome što se od drugih razlikuje Njeni najžešći neprijatelji se sami ubijaju Proširuje se prostor za njenu karijeru...“ ili o svrsi poezije

„Pesmo koja si me uzela pod svoje Insceniraj grom u vedrom nebnu Zavadi zvezde pa zavladaj vodom Iskušaj budućnost avaj kud ćeš šta ćeš Ogrezni u nove misli do ušiju...“

— te pesme sačinjava rimovano ili nerimovano nizanje metafora, s manje ili više duhovitosti i neočekivanih sklopova reči, s manje ili više invencije. To je poezija sa svim manama i vrlinama žanra, poezija koja, na svaki način, suprotstavlja ogromnoj produkciji besmisleno i beskrajno zamumljenih i zakukuljenih stihova, predstavlja osveženje, ali sudeći po jednom opštijem, nevezanom za vreme, kriterijumu to bi trebalo da bude u pesnikovom razvoju samo jedna prolazna faza — bez obzira na njene izvesne veoma očvidne kvalitete. (Sem, naravno, ako nije u pitanju pesnik snage jednog Makovskog.)

Da bi napredak i sazrevanje ovog pesnika bili kompletни i plodonosni tre-

Nastavak na 6. strani

Bogdan A. POPOVIĆ

njuje svoja osećanja, želi u njih da uljuci čitav svet i prirodu, a svestan nepostojnosti njihovog predmeta prevlači ih velom ironije. Njenom poetskom intenzitetu, sem večne pesničke teme i bogatstva divnim i tako različitim autentičnim osećanjima koja se uz nju vezuju, doprinosi i mlađalački sirov, ali duboko iskrjen jezik, daleko od svake precioznosti a tim bliži istini i neposrednosti. Primera radi, navedimo samo jednu strofu:

„Mrak je u mraku sjaо kao životinja Grom u lancima čamio za brdima Molio sam se za sluh fizičkih radnika Divio se njihovom surovom apetitu Zaklinjaо jednog gluvinjemog mlađića Da izgovori twoje ime Vera Pavladolska“.

Metak lutalica Matije Bećkovića donosi sada još jednu pesmu u istom tonu napisanu. To je Levo srce, pesma koja se gotovo može dopisati Veri Pavladolskoj kao njen nastavak i sinteza. Kada bi trebalo da kažem koji su delovi ove knjige koji me uveravaju u dar pesnika, koji nadu u njegovo napredovanje čine osnovanom, to bi, pre svega, bila Vera Pavladolska, Levo srce i nekoliko soneta iz ciklusa Muve po Matiji. Bećkovićevi soneti s parnim rimama i

SKALPEL

U
tkivu
misli

"Piš mi cvete kad ne mogne više
Tvoja izlapela duša da miriše.
Ko mastilom svoje mane ispisuje
Tude pronalazi. Jao ako čuje
Ova pesma šta će misliti o meni
Dane u suzama lozinku promeni..."

"Kalemjeni cvete u svadi sa semenom
Proturi svoj miris pod tudim imenom.
Smrt je metafora. Jao ne izdaj me
Srce kad te protiv mene najme..."

(Bećković)

"Prazno je dublje. Jao, vreme, gde te
Plamen preseca. Osposeni svete!"

ili još bolje

"Sve je nestvarno dok traje i diše;
Stvaran je cvet čija odsutnost miriše
i cveta, a cveta već odavno nema:
Bespućem do nade pesmu mi priprema,
Kad izdan još volim onu koja spava.
Usopljeno zlatni praže zaboravlja!"

(Miljković)

Nije li tu sličnost nešto većih razmera nego što bi bilo dozvoljeno, pita se čitalac, zaintrigiran i sad već pomalo tračački nanelektrisan...

"Kroz zelene cevi kada zvezde sidu
Pravo u srce — teško onome koga mi
mođu
Nesreće koje su mu bile namenjene..."

ne...

ili
"Kad sidu [zvezde] kroz levak u zemlju
i nadu

Zakopano blago izmoreno gladu..."

veli Bećković... a Miljković:
" Nevažno

Sprema u svemu viđenom poraze
Oku i uhu dok sazvežđa silaze
Kroz levak cveta u zemlju, prestro-
go..."

Posle ritma, metrike i metafora — na red dolaze izrazi:

"Najviše ima praznine u stvarima..."

kaže Bećković jednim stilom, dok je Miljković to rekao na ovaj način:

"Nije li strašan let koji je dokaz
Praznine u stvarima..."

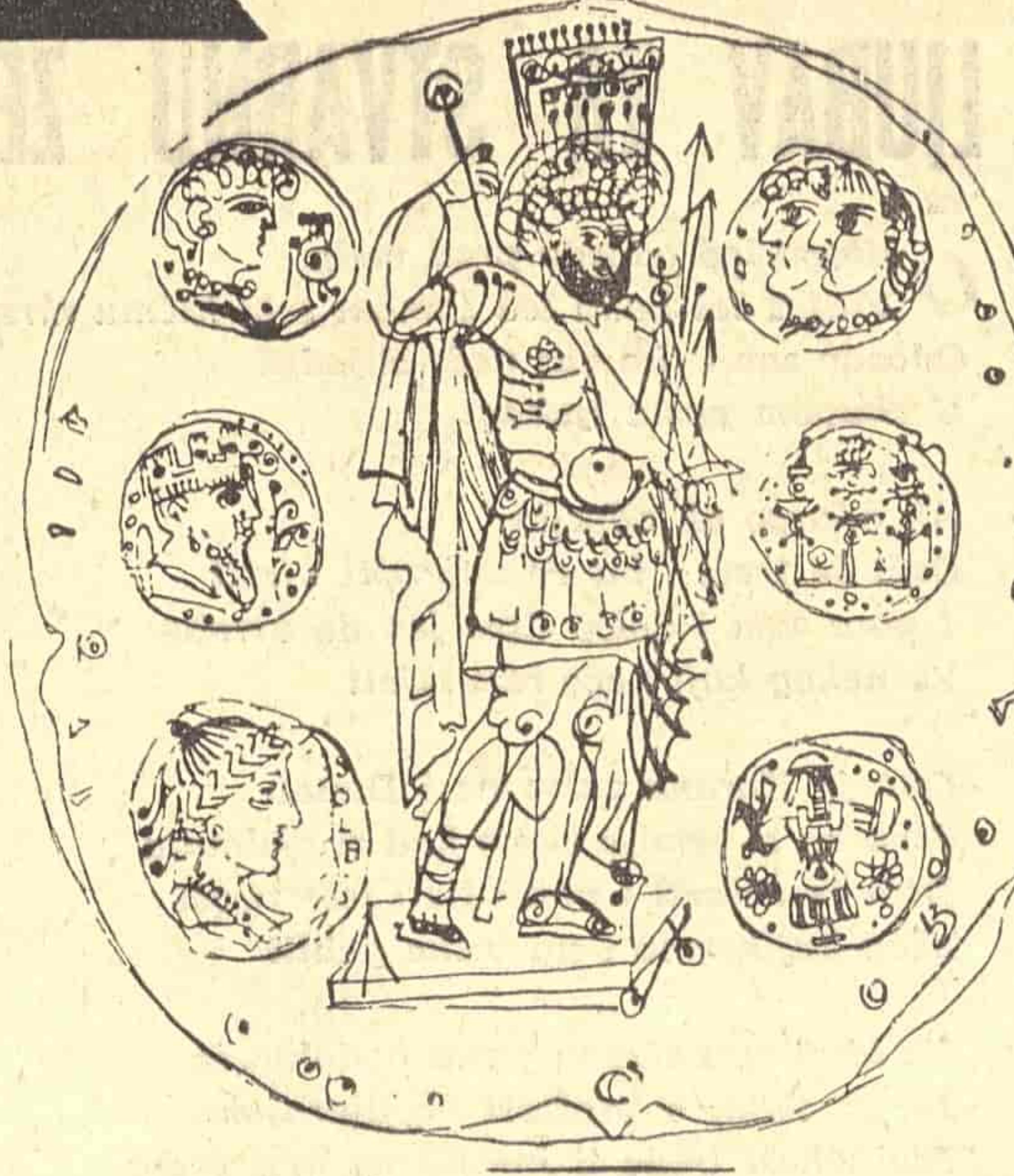
Bećković smrt i istinu naziva metaforama, a kod Miljkovića se zvezde rasprskavaju kao metafore...

Kako prosečan čitalac nije profesionalni tragač nego jedan od malobrojnih ljubitelja i poštovalaca ove umetnosti, uverivši se daljnjem čitanjem da se okviri uzajamnih sličnosti proširuju, uključujući često i obrt reči, način mišljenja, pa i same ideje, on postaje prično indigniran nepoštovanjem njenih osnovnih kanona, ili jednostavno sleže ramenima... Slegnimo, ovaj put, i mi ramenima (umesto da kažemo: No, no, dečače... To nije lepo) i pokušajmo da poželimo mladom pesniku sredivanje utisaka i jedno opšte staloženje (mnogi veliki pesnik zadovoljio se i jednom idejom u dobro organizovanoj pesmi), seriozniji odnos prema problemima u svim vidovima i, iznad svega, pokušaj da se oblik identifikacije s velikim primerom doveđe do razumne mere.

* * *

Niko se, recimo i to na kraju, ne zalaže za odbacivanje mladih pesnika, naročito ne ako su talentovani. Lepo je, bez svake sumnje, kada pesnik i auditorijum čine neku vrstu jedinstva, još je lepše kad taj auditorijum ispoljava spremnost da čuje mlade, pa i najmlade privrženike pesničke muze, a ima li išta lepše nego kad kritičari pomažu čitalačkoj publici da u mladim pesnicima otkriju vrednost? Htelo se reći samo to da nije naročito podobno da istaknuti, pa i najistaknutiji kritičari vade mlade poete iz dačke klupe ako nisu sasvim ubedeni da oni nose nešto više od "osveženja" bilo kakve vrste i od bilo čega, da nije naročito korisno karakterisati jednu književnu godinu dostignućima jednog od najvećih pisaca i jednog poletarca (uskoro će se, ako se tako nastavi, naša savremena književnost vremenski obeležavati "pre Spasoja i posle njega") i da je mnogo pametnije ako mlađi pisac zasluguje pažnju pokazati mu to ozbiljnim kriterijumom.

Bogdan A. POPOVIĆ

Boško Petrović: „DNEVNIK NEMAČKOG VOJNIKA“, „Matica srpska“, Novi Sad 1962.

IMA KNJIGA koje su kao život: balalne i, istovremeno, neponovljivo jedinstvene. Takav je i ovaj Dnevnik koji, istina, govori o jednoj odvečnoj i već pomalo zloupotrebljenoj temi — ratu, ali koji neporecivo deluje kao otkrovenje. Već na prvi pogled jasno je da ćemo u njemu uzalud tražiti klasične normative lepe književnosti: to nije roman, nije povest na kakve smo navikli i nije putopis: traktat o smislu i besmislu, racionalno determinisan, poetski intoniran i vanvremenski postavljen, taj po mnogo čemu filozofski spis čita se kao vrsna literatura.

Autentičan dokument u zametku, ali najmanje po tome što je svojevremeno doista egzistiraо kao požutela iskrzana sveska, definitivno prepunstena svojoj sudbini u nekom sveže izrivenom i, zatim, stravično ispražnjenom sremskom rovu poslednjih dana rata, Dnevnik je neobično svedočanstvo o proščnom nemačkom čoveku i njegovoj čudovišnoj metamorfozi u grotesknom krstaškom ratu za takozvani novi poređak, o njegovom bitisanju na evropskim i afričkim poprištima, o njemu infimno, ispod zeljaste bezlične uniforme i čeličnog šлемa sa amblemom svaštike. Njegov tragični i antički opravdani finale na našem tlu samo je etapa velikog pohoda, slučajno fiksirana, a zatim osmišljeno upotrebljena kao baza za dalje nadogradivanje i uobličavanje.

Oobično je inspiracija skrivena u delujući naokidanju istražuju, doista iznalaze ili izmišljaju istoričari literature. Boško Petrović otkrio je ishodište svoje inspiracije, iskazavši je glasno, kao prolog. To je Ditrhov Dnevnik. Taj jednostavni, tako svakidašnji i onovremenski, ali i fascinirajući spis, sigurno ne bi mnogo kazivao savremenicima da je odmah bio obelodanjen; naprotiv: bio bi sigurno odbačen, zaboravljen, u moru specifično težih utisaka i svakako aktuelnijih zbiljanja, neprihvaćen. Ovakvo, na pristojnom odstojanju, taj već arhivski materijal poslužio je autoru kao impuls za retrospektivne ali i živo savremene, saputnički prisutne meditacije, svakako intelektualistički rafinirane, o razmeri ličnosti, o dalekom liku u predelu, o zabiljenom čoveku i njegovom antipodu, slobodnom i neumitnom, prirodnom i prirodnod određenom u logici stvari, nečoveku. Ali tu je dominantan i zapravo nametljiv humanistički ton.

Obično je inspiracija skrivena u delujući naokidanju istražuju, doista iznalaze ili izmišljaju istoričari literature. Boško Petrović otkrio je ishodište svoje inspiracije, iskazavši je glasno, kao prolog. To je Ditrhov Dnevnik. Taj jednostavni, tako svakidašnji i onovremenski, ali i fascinirajući spis, sigurno ne bi mnogo kazivao savremenicima da je odmah bio obelodanjen; naprotiv: bio bi sigurno odbačen, zaboravljen, u moru specifično težih utisaka i svakako aktuelnijih zbiljanja, neprihvaćen. Ovakvo, na pristojnom odstojanju, taj već arhivski materijal poslužio je autoru kao impuls za retrospektivne ali i živo savremene, saputnički prisutne meditacije, svakako intelektualistički rafinirane, o razmeri ličnosti, o dalekom liku u predelu, o zabiljenom čoveku i njegovom antipodu, slobodnom i neumitnom, prirodnom i prirodnod određenom u logici stvari, nečoveku. Ali tu je dominantan i zapravo nametljiv humanistički ton.

komentari

VUK NARODU - NAROD VUKU

ONA SKROMNA KUĆICA, podignuta na temelju rodne kuće Vuka Karadžića u Tršiću, delo je privatne inicijative. Isto tako, i škola u Tršiću je rezultat napora poštovaca Vuka i njegovog dela, pa makar što je između prvog i drugog — podizanja škole i obnovе rodne kuće — vreme iznosiло nekih trideset godina. Danas je škola otvorena, a rodna kuća jedva se održava. Najzad, i Vukov sabor, svake godine u septembru, došao je na inicijativu znаменитог Šabackog profesora i poznatog prosvetnog radnika Zikre Popovića, kome se može i zahvaliti što je temelje Vukove rodne kuće — koje je preko četvrti sata obeležavalo veliki hrastov krst skriven korovom — zamenila skromna zgrada u stilu jadarske seoske arhitekture s početka XIX veka.

Ali, u tome je bilo i neke silobilke i lepotе. Ti spomenici Vuku bili su, uistinu, národní spomenici, jer su oba građena sa kupljanjem priloga po školama (u prvom redu), među građanstvom, po ustanovama, što je ondašnjim prilikama bio i jedino mogući put da se dode do potrebnih sredstava. Karadžordevići nisu trpeli Podrinje, koje se smatralo za obrenovički kraj, a Jadar u Skupštini — od znamenitog tribuna Svetoadrejske skupštine Ignjata Vasića — pre rata nikada nije imao čoveka od uti-

caja, koji bi zainteresovao državne vlasti za neshvatljiv nemar prema uspomeni velikoga Vuka. U svemu tome simbolika je što je narodno ime Vuku u narod obeležio rodno mesto — lepota je u tome što se tvorci narodnog jezika odužio sam narod.

Da bi se danas moglo ili sličnim putevima i do potrebnih sredstava doći na isti način? Makar za njom i ne bi bilo potrebe, makar se sredstva obezbedila staranjem države, republike, sreza ili komune, makar što bi takva akcija mogla naći na različitosti tumačenja, njen značaj ne bi bio u materijalnoj strani. Jer, ma koliko bila i složena i neizvesna u pogledu krajnjeg rezultata, ona bi povod bila da govorimo o Vuku, podsećamo na njega i njegovog dela i u svakoj školi, na svakom mestu, što bi bilo pratećo nizom manjih priredbi, a sa kupljanjem dobrotoljnih priloga samo bi bio sitan, skoro beznačajan spoljni vid širokog pothvata na popularisanju Vuka i podsećanju na njegovo delo. Nisu ovde, dakle, u pitanju mogućnosti zajednice, već je u pitanju sveranordna akcija u kojoj bi se Vuku i ovom prilikom odužio sam narod. U skladu s tim, zašto se uređuje Tršić? Ne bi moglo obezbediti jednom akcijom, izgraditi školu, prilazi i put, koji se nije

izmenio od Vukovog čobanisanja po Karadžovači i padinama Gučeva? Jedna takva akcija mogla bi se usklopiti i s konzervisanjem manastira Tronoša, da bi se Vukovo rodno mesto i njegova prva škola (sto je, inače, vanredno lep, pitom kraj) povezali u jedinstven objekat dostažno pažnje poštovaca Vuka i interesovanja budućih, nadajmo se brojnih izletnika.

Kao član Odbora, i sam učestvujem u akciji obnove Vukove rodne kuće, na desetogodишnjem periodu, na njenu rekonstrukciju. To osećanje nemara često nas je dovodilo u priliku da pred nekim gostom pocrvenimo i zastidimo se. Ali, ako smo u onim vremenima mogli tražiti i nalaziti opravdavanje, danas takve gigante kao što su hidrocentrala Zvornik i "Viskoza" u Loznici, u njegovom Tršiću mogla je podići bar skromnu školu od nekoliko odjeljenja, ako ne i štograd vise.

Da se, kad dodemo u taj mali Tršić, okružen brežuljcima i sklonjen od puta, ne sećamo samo Vuka, već i da se osvedočimo da ga nismo zaboravili.

Radivoje MARKOVIĆ

esejistica

P.JESNIKOVA
MOĆ I NEMOĆ

Skica za esej

Koliko uzaludnih videnja, koliko izlinskih susreta, koliko nepotrebno pročitanih knjiga! A nije to stoga što smo bili pre malo prisutni, ni stoga što smo bili malo moćni. Možda i jednog i drugog bijaše u izobilju. Sve jedno: opiranje nas nadjačalo; odosno prazni. Dani koji su slijedili bijahu dani obračunavanja, pretraživanja. Ako nam se posrećilo pa nadosno, zaključak je redovito glasio: gledasmo odveć moćno, pre malo je poniznosti bilo u našem htijenju. Sjetimo se samo svojih promašenih djela. Nikada ih nismo promašili zato što bismo bili nadvladani svojom mišljom, jer čovjek se nadvladati ne može. Ako mu se to slučajno dogodi, onda je sve zauvijek gotovo, naša se ruka diže na naš ispraznjeni, zauvijek ispraznjeni duh. A nije to. Nego promašimo iz želje da ne promašimo. Jasna nam misao, jasan početak i srušetak, jasno dogadanje, a ipak ništa. Lovljeni nas ulovio — kako bi to mudro rekao M. Nastasijević. Budimo dosljedni: ni to nije hitac u prazno. Ali mi hoćemo plod, hoćemo svoju žrtvu očigledno svladanu, hoćemo je sebi pred nogama, da se veselimo, da se radujemo svojoj pobedi i svojoj snazi, koja ponovo odatile započinje svoj put u novu postolovinu. Takav je čovjek kad ratuje s dušmaninom i kad se bije sa svojom mišljom. Ne gledajmo u tome ništa što bi nas moglo diskvalificirati. Pred kime diskvalificirati? Jasno je, da bez neprijatelja živjeti ne možemo: on je potvrda nas, mi potvrda njega. Čovjek i misao dušmani su, pjesnik i pjesma dušmani su. Uzajamno se potvrđujući i poričući biva jedan odnos koji nas nosi svijetom i koji nam konačnu pobjedu nikada neće udjeliti. Kazasno ranije: ako bi se to dogodilo, onda je gotovo. A smijemo li nakon ovoga ustvrditi da smo nemoć? Ako nam je do prodaje duše davlu onda smijemo, jer i tako je svemu kraj. Ali mi smo dovoljno u nadi, da bi to mogli. Stoga: život uvijek pripada pobijedenima. Ništa veličanstvenije i ništa ljudske negoli biti pobijeden. Na stranu kršćansko podmetanje vrata jarmu. Nije o tom riječ. Riječ je o jarmu za koji treba žestoko vojevati, koji treba izboriti. Kako? Porozom. A dogodi li se da pobijedimo? Da pobijedimo svojom pjesmom svoj otpor iz kojega je ona i nastala? Opet dvostruk odgovor i zato samo jedan ispravan. Naša je pjesma, bila ona prava ili promašena, uvijek naš poraz. Krivo se tumači misao nemačkog romantičara Hamana, koji je jednom rekao, da on svojih pjesmotvora ne razumije, da su njemu potpuno nejasni vlastiti njegovi simboli i njihove kombinacije po kojima pjesma i biva pjesmom. Ne plediram ovde za mističnost poezije, ali za mističnost, bolje,

Zarki dan u Dalmatinskoj zagori. Kolovoz i suša. Sva krajina spržena, svedena u najgolji oblik svoje patnje, zbijena u škrug, psovku i molitvu zajedno. Autobus zastao na nekakvo pržinavoj visoravni između Sinja i Imotskog. Žedan. Moj prijatelj pruži znojnju ruku, pokaza mi tri izvajena stećka nedaleko puta. Tri obična kamena. Odavde ne vidim njihovu likovnu obradu. Ali vidim i znam da su pod njima tri trula kostura, suha kostura, tri sudbine, tri negašnja čovjeka koji ovdje nisu slučajni, čiji je smisao upravo u postu, u paklu ove visoravni, ove zemlje, ovih cvrčaka i ovog narančastog neba krcata sunčanim noževima. Krajina i čovjekova i sudbina ove sažetu pustištu jedno su. Tko ih može odijeliti, rastaviti, pa im onda dati različiti smisao? Nitko više. I prvi put mi bi jasno da je čovjek od zemlje, da je do prodaje duše davlu onda smijemo, jer i tako je svemu kraj. Ali mi jasno da se jedino može živjeti po sudbinu i od nje, da je sudbina i buna protiv sudbine, da fatalizam ne postoji, da je sve tako stvarno i toliko u čovjeku, da nitko ne može na svoje dno, nitko zagledati u svoj suhi studenac, da je odgovor svemu moguć jedino onda kad je pitanje. Stojim tako na stotinjak metara od tih stećaka, koje sam do tada video makar deset puta, oko kojih sam u sebi pleo priče, kazivao ih sebi i drugima. A sad ništa, sada gola šutnja pred tom nagonstom i ovo malo, sasvim malo saznanje, da se tjeraj da zaštitim sasvim, da se, ako mi to bude dopušteno, sasvim poistovetim s ta tri kamena, s ta tri značaka da je tu nekada nešto bilo, ali ne mnogo drugačije nego je sada.

Autobus odlazi, moj prijatelj mi kaže: „Da bi se ovo iskazalo, treba jezik, koji nije ovaj kojim govorimo.“ Nisam ga sasvim shvatio, pridodao sam: „Može svaki jezik, samo ne može svaki smisao. Ima samo jedan, a taj je: da najprije šutimo, da se sukladimo, da se najprije oznojimo poput ove kamene košćurine, da nam jezik bude isto ono što su onim drevnim mrtvacima steći. Samo to. Tri gola, nijema kamena što viču do neba, a glas se neobavljena posla opet vraća k njima i stalno ih uvjerava da je nezgodno vikati kad se mora a ne može šutjeti“.

Ostale dvije pričice ne bi trebalo ni pribaci. Učiniti ćemo to jedino stoga, da

Nastavak na 7. strani

KNJIŽEVNE NOVINE

Književnost i žurnalistika

Pavle STEFANOVIĆ

se uvjerimo kako je nemoguće namah reći istinu, kako za to treba čitav život da bismo na koncu spoznali promašaj. Ali ne zato što smo lagali, već stoga što smo odveć bili moćni, pa nam se dogodila nemoć, koja ima opravdanje samo u nužnosti i neslučajnosti pjesnika, čovjekova bivanja.

Mala hercegovačka varošica. Za dugačkim stolom bogato se blaguje. Onda glas gusalala prekide čavrjanje. „Pjevaj onu što si je sam spjevao“ — domaćin će guslaru. Čovjek odugačka lica, čvrstih crta, nepomičnih očiju diže glavu, hrapavo mu grlo jauknju. Zjene sada sasvim stadoše, biočića kao da su skuhane. Nače pjesmu o zulumu nekakva Turčina. Radnja se sporo odvija. Sve je kao usporeno. Slušam stihove. Nisu nešto naročito. Tek opisi vrijede. I dode čas kad osvetnik, guslare praded potegnu nožem po silnikovoj hrskavici na vratu. Kažem: gola deskripcija. Ali u tom momentu pjevač kao da se rastjelesi, sve što bijaše u njemu, i patnju, i sudbine, i mržnje, i ljubavi, i psovke, i stoljetnog užasa, sve se sali u taj grgoljivi glas, u te čudno mrtve oči. Više ne prati zvuk struna. Strune jedno, riječi drugo, a pjev... Kakav pjev! To više nije ni pjev, ni jedikovka; to je nešto što je čovjek, što nikakve note ne mogu zabilježiti. Pjesnik sebe sama kazuje, vrišti sudbinu od koje je. Progovara kroz taj vapaj sav glad i muka svih njegovih od pamтивeka do njega. Svi su u njemu. On je sazdan od njih, od tih mrtvaca, od te zemlje koju je naslijedio, ali ne u smislu posjeda, već u smislu križa i Golgota. Možda je jedino tako izgledao Orfej u času kad se čitav upotrebo da bi sudbini promijenio tok. Još jednom zagledah u lice tom mršavom, oporom čovjeku i uhvati me strah. Njegovo lice nije bilo ono malopredažne. Sad je to bilo lice klanog i koljača, pjevača i patnika, osvetnika i silnika zajedno. Niz krajičak usana cijedi mu se slina, čelo orošeno znojem. A kad pjesma zamuće, u dvorani zavlada šutnja stravičnom nekom snagom. Pjevačeve oči još uvijek ukočene, usne drhte, jabačica u grlu poigrava. Jedan moj saputnik svoje lice zakri rukama: strah ga bilo tog viđenja, tog čovjeka što se tako ispriječi i ostade sada kao išiban i pogrdan nama na očigled.

A dva sata nakon toga, malo razmrnuti, načesno govoriti o guslaru. Naš je automobil zamicao u kiši i sumrače prema Bosni. Ja još uvijek nisam mogao doći k sebi. Mislio sam: što bi bilo s pjesnikom da napiše slučajno savršenu, apsolutnu pjesmu, deset stihova, koji bi potpuno i bez ostatka ponijeli u sebi sudbinu čitava kozmosa, svega živog i neživog u njemu? Tko bi svisnuo, svijet ili pjesnik? Prodoše me žmarci, a oči kao po nekakvu nagonu vrcnuše kroz orošeno staklo na nekaku ledinu ogradenu suhozidom. Na sredini stećak, uspravan i siv, kiša kao da ga ne dotiče. Načas mi se učini da iz njega zapravo provire onaj glas što ga maloprije čuh, da je njegova kamenitost i samoča u ovo predvečerje isto što i guslarove oči. Pa onda u sve to nahrupi i ono ljetošnje viđenje: tri kameni, tri glasnika ispod užarena neba na prizmajov, izrovanoj visoravni. Zakovitlani u smrtnu koštanu iskovaše nešto između nikada čuvena glasa i nikada viđena oblika. Što je to bilo i što je značilo, komu ova opomena i čemu mi ovakvo viđenje, to ja zasigurno nikada neću saznati. A čemu i saznavati, kad je lanac dogadanja i onako neizmjeran i kad bi se uvijek dešavalo da postojimo mi koji gledamo i ono što se pred nama nemušto zbiva. Dok se tako tješim, padaju mi na pamet stihovi A. B. Simića:

Mi gledamo se nijemo. Brijeg i čovjek. Ja nikada neću znati gdje se

Sastaje naš različiti smisao.

I može li se onda izgovoriti prava pjesnička riječ, a da nam se dlaka ne naježi. Može li se uopće sveto, bespolno pjevati? Nije li stoga pjesma griješ, kao što je griješ pobijediti neprijatelja? Ali uključivši žrtve, koje su neminovan uvjet svim pobujedama, mi smo iskupljeni. Iskupljeni smo i činjenicom što svijeta nije manje time što ga pjevamo, niti je manje neprijatelja time što ih pobujedujemo. Osim toga: nama je nametnuto vjerovati u mogućnost različitog smisla, koji je zapravo stvarno utoliko što je nedohvatan kao sve velike i prave stvarnosti. Zato je djelo doista jedino moguće uz žrtvu, pa nije ni čudo da pjesnička riječ ima svog prevoditelja upravo u žrtvovanju, u posvećenju čovjeka za buduće djelo, u zavjetu života sudbini.

Jožo LAUŠIĆ

vam očima toliko minuciozna detaljacija, toliko mikroskopski precizna analitička deskripcija u našoj savremenoj realističkoj prozi (recimo, u romanima *Svadba* ili *Hajka* Mihaila Lalića, ili u *Deobama Dobrice Čosića*), da je dijalektička zakonitost tu književno stvaralačku akumulaciju vernal i tačnih pojedinsti dovela do nužnog skoka u novi kvalitet, u novinarski maksimalno verodostojnu informaciju o stvarima, likovima i dogadjajima naše autentične nedavne prošlosti. Ali, da se dobro razumemo: kada kažem da se u ovako metodski obavljenom književnom poslu (i zadivljujućem književničkom naporu) dijalektički zakonito ostvaruje negacija primarnih i specifičnih svojstava književnosti, upravo zbog vrhunskog napona i uspona jednog književno stvaralačkog procesa i akta, sprovedenog i logično dovedenog do krajnjih konzekvenca jednog umetnički kreativnog metodološkog postupka, ja ne dajem nikakav negativan sud o visoko kvalitativnim pomenutim delima naše savremene književne proze, nego samo ističem i naglašavam jednu procesualnu zakonitost umetničkog stvaralaštva po određenoj metodi (po realističkoj metodi) a u odnosu prema specifičnim i drugaćim osobenostima novinarstva. Jer, čak i ogromna snaga prozno slikovitog izraza u ovim i svima ovakvim slučajevima, pod teretom i pritiskom mnoštva stvarnosno ubedljivih (a možda i konkretno autentičnih) podataka, tada prelazi u novinarstvo — u najboljem smislu te reči. Kvantitet detalja i epizoda tu nužno vrši skok iz književne slike u nov kvalitet: u hroničarsku, istorijsku, novinarsku informaciju (opet, u najboljem značenju tog pojma).

Obrnuto, a takođe odnedavna i kao odjednom (iako postupnim tinjanjem istorijski uslovljenog procesa svakako duže vremena u njegovom donjem, nevidljivom sloju i korenu) izbila je na vidljivo. čitalački pristupačnu površinu jedna nova praksa novinarske delatnosti — i u reportažama, i u portretiranju tipičnih likova sredine, događaja, iznenada nastale situacije, i u putopisnom referisanju o stanju po gradovima, predelima, pokrajinama, i selima, čak i u informativnim izveštajima novinskih reportera o aktuelnim sudskim procesima — izbila je, kažem, i neposredno osvojila kolektivnu čitalačku pažnju i zainteresovanost jedna nimalo hladna ni suha deskripcija činjenica, pojavio se, kao po dogovoru novinara (a pojavio se u stvari spontano i — kulturno-istorijski zakonito), jedan stilistički način, pokatkad i manir novinarskog kazivanja i iskazivanja, način vrlo blizak i sličan književničkoj izražajnoj tehnici. Diskretnim ali vešto izvedenim postupkom pridodavanja bitno karakterističnih atributa prikazanim pojавama i činjenicama savremenih novinara (zar je potrebno da kažem: visoko kultivirani i enciklopedijski obavešteni i orientisani novinar) ostvaruje saopštenja koja su u stanju da izazovu mnoštvo čitaličkih asocijacija predstava, slika sećanja i nekih sopstvenih ranije stečenih idejnih stavova, o kojima se u konkretnom novinskom eseju, u određenoj novinskoj reportaži, u skici, slici i jezičkim potezima novinskog članka deklarativno ne govori. Ja ne kažem da se novinskim sastavima ovog tipa sprovodi i postiže, u pismenim prikazanimima neke realne situacije, uđavljanje takvih tekstova od njihove dokumentativno-informativne uloge i funkcije, ali kažem da se tom takvom literariziranim metodom obaveštavanja o činjenicama i pojavama postiže izvesno (kad slabije kad jače) uopštavanje značenja tih činjenica i pojava. Sa uopštavanjem pojedinačnog i konkretnog podatka, s proširenjem njegovog značenja do nivoa (i područja) jednog šireg i potencijalno prisutnog smisla nastaje delikatna i psihološki supitna transformacija realnog i konkretnog podatka u simbol, a čim smo stali na tu platformu, mi smo se, nužno i zakonito, našli u oblasti umetničkog značenja datih podataka. Tako i tim putem, reka bih, savremeno novinarstvo kćato grabi ka sferi umetničkog, slikovitog iskazivanja i simbolizovanja činjenične dokumentacije, a taj proces uspinjanja i perfektuiranja novinarskih tekstova nije, u krajnjoj konzekvenci, ništa drugo od skokoviti prelaz kvantiteta žurnalističkih izražajnih postupaka (skeptični i pomalo sluzradi posmatrač ove fenomenologije će reći: „štosova“, „trikova“ i sl.) u novi, verbalno-umetnički, dakle, književni kvalitet.

Ako bih da se vratim na primarnu postavku ovog malog ogleda (i pitanja: šta su to književne novine), ja bih sad rekao: danas, sve dobre novine jesu književne novine. Da li će i one koje se tako nazivaju to sadržajno, stilistički, jezički, mislilački i emocionalno biti (ili ostati), to će bliska budućnost mutno ili jasno, nekima ili svima, neizostavno pokazati.

Pavle STEFANOVIĆ

mesta koja volimo

Zuko DŽUMHUR

»BILO
NEKAD
SELO...«

(Spikerski tekst za kratki igrani film)

1. PREKO TRI DUBOKA MORA,

Preko sedam zelenih reka,
Preko devet visokih planina —
Daleko negde u belom svetu —
Preminu Vangel Petrovski...

Podaci škrți...

Ugledao je svet u ubavom, ali i ubogom selu makedonskom...
Sin pečalbar — provede život pečalbarski...
Sin siromaha — provede život sirotinjski,
U radu napornom,

U štednji golemoj...
Na zemlji i pod zemljom,
Po poljima dalekih krajeva,
Na ulicama nepoznatih gradova,
U rudnicima zlatnih brda...

Cestiti starče Nataju!
Upali sveću voštanu,
Pomoli za dušu Vangela...

Ukloni knjigu rođenih...
Otvori knjigu umrlih...

2. OVDE SU VETROVI GOSPODARI NAPUŠTENIH STVARI...

Nepovrat je vladar usmihulih sokaka.
Zaborav nastava trošne čardake,
Trule kanate,
Puste doksate,
Prazne vajete...
Tuga je isplakala oči davno pomrlih prozora...

3. ODLAZILI SU I DEDOVI, I OČEVI, I SINOVI...

Odlazili su i davno i juče...
Odlazili su i voljno i nevoljno —
Da u tuđini oru bogatiju zemlju tuđinovu,
A sanjali su zaljubljeno ubogu, rođnu njivu...
Plovili morem širokim,
Kopali ugajal duboko,
Mesili drugom hlebove,
U svetu šarenom živelj,
Kukuruz za svoje na domu — želeti,
O Makedoniji snevali...

4. KAISARIMA RADILI,

Kaiš sebi stezali,
Kaišari zaradili...

Zidali tude dvorove, a prag svoj želeti...

Da ne zaborave jezik svojih majki,
Opevali su tugu pečalbarskih dana,
Dana — jadodana,
Dana — čemerdana...

5. VEST JE DOŠLA IZ DALEKA,

Vest prijatna i draga.
Reč pozdrava, reč ljubavi.
Reč brige i topline...

Dragi moji, deda Lazo i sestro Frosina,
Ja sam dobro i zdravo koje i vama želim. Mnogo se brijem za dedu. U poslednjem pismu javljate da je bolesan. Ja ću doći da vas povedem kod sebe. Deda će dotle ozdraviti. Mnogo vas grli, vaš Jovan...

6. UNUK JE SRECAN I MLAD.

Ziveće na nekoj velikoj reci, ili negde pored mora.
Radice u Beogradu, u Zagrebu, u Splitu, u Skoplju...
Krilat i snažan, neće se nikad uplašiti napora i truda...
Slobodnim ljudskim korakom,
Meriće dužinu svojih putovanja,
Slobodnom voljom,
Izbor svojih poslovanja...
Nikada među svojima, među drugovima,
Neće osetiti melankoliju dugih, gladnih pečalbarskih zima...

7. ZBOGOM, LAZARE!

Odlaziš za Ljubčom, Kirom, Mitrom, Vangelom...
Tako nas malo ostade u ovom selu pod Bistrom.

Hodio si po Levantu,
Pečalbario u Stambolu,
Plovio preko Atlantika...

Bio je to put golem, mučan i težak,
Put pošten, častan i čist...

Na početku tog puta — bilo je selo Janče,
I na kraju puta — tvoje Janče...

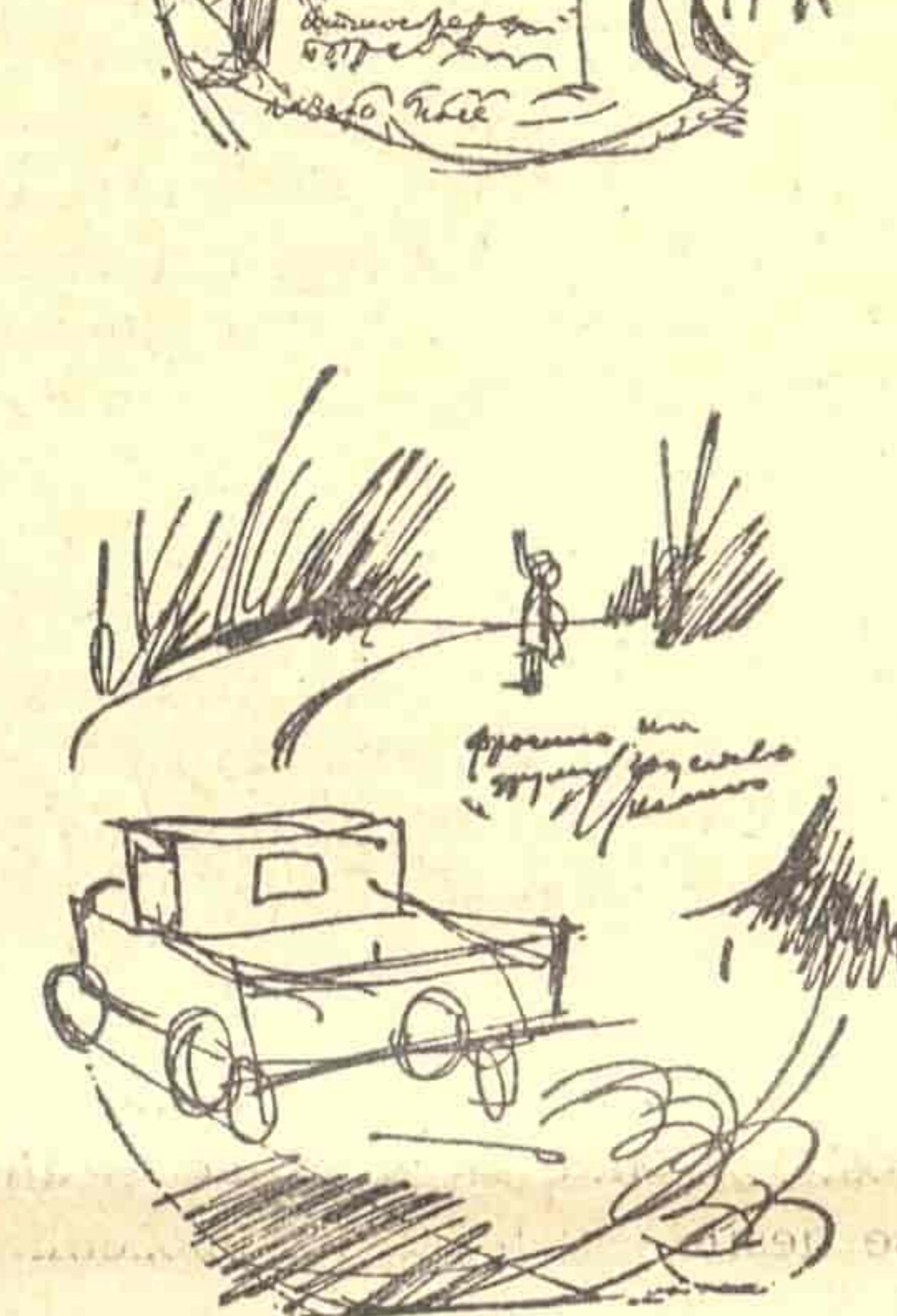
Još jedna vrata se zatvorise...
Da li zauvek? ...
I stara česma presahnu...
Da li zauvek? ...

Tako nas malo ostade u ovom selu ubogom,
U ovom selu pod gorom...

8. DEVOJKO!

Lepa, Frosino,
Bila si naš poslednji, jedini pupoljak,
Krupan, čudesan i drag...
U svetu kome krećeš u pohode, postaćeš cvet...
U gradu koji izabereš, bićeš deo lepote proleća,
Bićeš ukras njegovih praznika, bićeš radost svojih drugarica,
Ponos brata svoga i nežnost druga tvoga...

9. SREĆNO, FROSINA!...

Ko je voljan u cilju ovakvog posmatranja da prelista, pažljivije i sa vesnije, u odgovarajućim redakcijama, kompletne Politike, Borbe i Vjesnika, taj će, mislim, lako uočiti da ovde postavljena hipoteza o pretakanju i prelivanju spisateljskih rodova jednih i drugih, umetničkih i informativne i obrnuto, nije nikakvo proizvoljno fantaziranje, već pokušaj, skromni pokusaj otkrivanja jedne zakonitosti, u kojoj se, na obema stranama, i u književnosti i u novinarstvu, ogleda duhovni rast, misaoni progres i dijalektički normalni proces uzajamnog prožimanja specifično raznolikih sfera izražavanja univerzalno ljudskih sadržaja (dakle, same životne čovekove stvarnosti) jezičkim sredstvima. doskora podeljenim, ljubomorno esnafski razgraničenim i idealistički naivno izolovanim jednih od drugih.

U trenutno akutnoj fazi razvoja ovog obostranog prelivanja izražajnih sredstava književnosti i novinarstva jednih u druge nalazimo se, nesumnjivo, na jednom razvojnom stupnju tog procesa, koji je potrebno ili bar dopušteno obeležiti imenima: dvojnost, hibridnost, mešavina, ako hoćete i duplicitet jezika, na obema stranama. No upravo to stanje stvari, koja je u procesu (a za dijalektičara-posmatrača uvek je sve u neprekidnom heraklitovskom proticanju), trebalo bi da nas uveri u dinamiku same stvarnosti, u dinamiku i razvojnu nezadrživost jezičkih sredstava izražavanja i prikazivanja te stvarnosti.

Ako bih da se vratim na primarnu postavku ovog malog ogleda (i pitanja: šta su to književne novine), ja bih sad rekao: danas, sve dobre novine jesu književne novine. Da li će i one koje se tako nazivaju to sadržajno, stilistički, jezički, mislilački i emocionalno biti (ili ostati), to će bliska budućnost mutno ili jasno, nekima ili svima, neizostavno pokazati.

pozorište

SIPANJE ULJA NA VATRU

Nastavak sa 7. strane
nazvati majstorima kovačima, ali mogu šegrtima asistentima koji znaju dobro da dunu u meh, da raspire vatru. Zbog toga, njihova aktivnost zasljužuje da bude tolerirana čak i onda kada nanese nepravičan bol. Udarac na pogrešnom mestu izazvaće pravedno ogorčenje, potrebu za poricanjem te osude; šamar po trulom obrazu nagnće drugi obraz da pocrveni. Zadatak kritičara, tih modernih čuvara mešine s vetrovima, iziskuje uvek prosipanje novog ulja na vatru jer takvih bura nikad nije dosta.

Druga frakcija pozorišnih polemičara, o kojoj je maločas bilo reči, ona koja nastoji da sproveđe u delo neodrživu ideju o neprekidnom učeštu kritike u formiranju jedne pozorišne predstave, propagator je možda pozitivne, ali i sasvim nekorisne zamisli. Biti pratilac i svedok čitave putanje jedne pozorišne predstave, od trenutka u kome se puni patron do trenutku u kome se povlači oroz, znači neminovno poistovećenje s tom predstavom, znači ravноправno učestovanje u njoj. Povratak na pristup, to bratimiranje s određenim pozorišnim delom, ostaruje se i običnim učestalim posmatranjem predstave posle premijere; još uvek pamtim sasvim dobro svoje učešće u Smrti trgovackog putnika Artura Milera i Dobrom čoveku iz Sečuana Bertolda Brehta, predstavama koje sam u čudnoj egzaltaciji gledao petnaest i više puta. Apstrahujući stvarni kvalitetih predstava i prave motive svog oduševljenja njima, slobodan sam da tvrdim da sam posle desetog ili petnaestog uzastopnog gledanja Dobrog čoveka iz Sečuana postao jedan od njegovih aktera, gotovo ravnopravni učešnik. Pripustovati evoluciju jedne predstave od prve probe za stolom do premijernog

izvođenja još je prisniji, još je stvarački kontakt. On imperativno isključuje svaku kasniju mogućnost kritičkog distanciranja kada zamka ogledala koja sprečava puno otuđenje.

Treća, gore izložena, koncepcija, ona koja pledira za ukidanjem kritike u principu ili zamenjivanjem nje anketama među gledaocima, nije ni vredna komentara. Recenzentu će biti dokle god bude i teatra, oni su meso njegov mesu, oni su nastali iz njega, i ako je sudeno da jednom izumu, izumreće sa svojom maticom, jer malo koji od njih nalik je na pacova koji prvi beži s havarisanog broda; mnogo češće oni su požrtvovani morski vuci koji, iako su samo ptičnici, prate svoj brod na dno baš kao i kapetani koji čuvaju svoju čast.

U kontekstu umetničkih medijuma koji su zadržali i stekli veliku popularnost u našem stoljeću, pozorišna umetnost, bez ikakve sumnje, je najefemernija. Repertoarska pozorišta našeg sistema čak ni u najsrećnijim slučajevima nisu u stanju da održe u integritetu jednu predstavu duže od desetak godina. Mnogo češće, jedna, dve ili tri sezone merilo su te hude kratkovečnosti. Ako je izdržljivost filmske emulzije ograničena na jedva pola stoljeća, tako mu je sličarstvo dete čitavog milenijuma, ako su pisane umetnosti, zahvaljujući preštampanju, gotovo neuništive, teatar u poređenju s njima sliči kratkovečnosti onih krasnih i slabih vodenih insekata koji se radaju s izlaskom sunca i umiru sa smrjam dana. Osim toga, teatar nije u stanju da iole trajno fixira nikakav zvuk, nikakvu sliku, nikakav pokret, i mnogi s pravom smatraju da je baš taj redostatak njegova neprocenljiva draž. Ta neotpornost

u vremenu, taj nabor na pesku koji spirala i iznova urezuje svaki talas koji nađe, doista, najveća je vrlina teatra. Posmatrana s jednog višeg nivoa stvarnosti, ona navodi na pomisao da u vremenu i vremenu namenjena ne postoji umetnost autentičnija od pozorišta, reka kojom se nikad ne može dvaput proći, stvaralaštvo koje se hrani uništanjem vremena. Tragati za pozorištem, u neku uku, predstavlja prustovsku avanturu, osudenu na neminovni poraz. Živeti u pozorištu, međutim, u fenomenu koji već stotinama godina vredni teoretičari pokušavaju da formulisu na bezbrižnu načinu, znači suprotstavljati se vremenu, i to ne stvarajući postojanost, već saglašavajući se s većim, neulovljivim tokom. Povlađivanje tom proticanju dragoceno je za nas koji se nazivamo „dobro rođenim dušama“, koji „živimo među živim“. koji smo u punoj saglasnosti sa svojim vremenom. To je vreme koje postavlja velike zahteve, a prvi među njima je dolivanje ulja na vatru. Za stoljećem genija obično nailazi stoljeće uzaludnih pokušaja i za njim opet vek genija. Nemogućno je narušiti taj tok, ali je oportuno pretvoriti ga u buru. Zato, razvezimo mešine s vetrovima. Još koliko sutra naći će se put tom talasu, ako danas još uvek nema puta. Naše vreme se ne zadovoljava ako mu ne pokazujemo i naše divljenje. Laskavci s dlanovima mekim kao svila uskoro će potonuti kao kamenje na samom dnu svoje akademističke i konformističke bonace i na površini ostaće da plutaju samo oni koji stvaraju u prevažilaženju sebe, u prevažilaženju svog vremena, samo oni koji uistinu znaju da se dve koji, kada izgovaraju reč budu...“

Vuk VUČO

KNJIŽEVNE NOVINE

DVIJE ZAGREBAČKE IZLOŽBE

ŠIROKA AKTIVNOST Studentskog centra u Zagrebu pokazala je, u posljednje vrijeme, i na polju likovno-izložbenе djelatnosti živ rad. To potvrđuje i upravo otvorena Panorama decenija hrvatskog slikarstva 1952—1962. Sam naziv izložbe mnogo obećava — jer upravo prije deset godina, na terenu zagrebačkog likovnog kruga, započima autentična moderna umjetnost novijeg doba: napuštanje „realističkih“ shema (1953, Murić), osamostaljivanje likovnih problema (1952, Vaništa), slobodna se mašta počim konkretnizirati u poeziji „nadrealnog“ (1952, Motika; 1953, Stančić), apstraktna umjetnost postaje tema dana (1953, „Exat 51“).

Svaki posjetilac ove „panorame“ u prvi mah, pri prvom utisku, mora zapaziti da se radi o dobroj izložbi, gdje uglavnom nema dijela ispod nivoa određene kvalitete. No odmah zatim nastupaju sukobi. Nelogičnosti se gomila do punog košmaru sasvim nejasne koncepcije ove izložbe. Stoga će smješta tražiti objašnjenje u uvodniku kataloga: „Priređujući ovu izložbu Redakcija za likovno-izložbenu djelatnost Studentskog centra nije išla za tim da izloži najbolju i najznačajniju djelu nastalu u tom periodu, niti da izdvoji probleme koji su bili najizrazitiji. Nastojala je, ostavljajući po strani za drugu pariliku slikarstvo naivaca, da s dvije slike predstavi najstaknutija imena tog decenija kod nas, s obzirom na njihovu aktivnost, na kvalitet, te inovaciju koju su unijeli u naše slikarstvo. Ova izložba ima u prvom redu informativni karakter“. Sto to znači? Dati informaciji prvenstveno studentskoj publici o likovnim zbivanjima posljednjeg decenija na principu: mi stojimoiza ovdje izloženih autora, iza ovdje nabrojenih imena; oni znače najvrednije što je dao posljednji decenij hrvatskog slikarstva. I to je sve. Ti i ti autori su pozvani da izlažu, a što će izlagati — to je njihova stvar, bez ikakog trudnog odgovornosti s jedne ili s druge strane. Isto se desilo. Pretežni dio izloženih radova je iz posljednje dvije godine, bez obzira da li je upravo tada bila njihova aktivnost, kvalitet i inovacija od presudnog značenja za razvoj tog perioda ili ne. Zatim, pozivu za izložbu se nisu odazvali, pa prema tome nisu izloženi, K. Hegedušić, A. Motika, O. Petlevski, R. Sablić, J. Vaništa i K. Tompa. Da li ta bilješka u katalogu može nekom studentu, koji ne polazi redovito na izložbe, nadomjestiti poznavanje djela ovih slikara? Nadalje, niz radova posudeno je iz „Galerije svremene umjetnosti“ kako bi se, čini se po izboru, ipak zabilježili neki datum — a nisu posudena djela onih koji se nisu odazvali pozivu. Izložba nije htjela biti historijska i u nizu primjera to pokazuje (Stančić, Gatin, Picelj, Priča, Postružnik, Šimunović itd.). Ona je otklonila polemički karakter ogradiom u katalogu i ipak u pojedinim slučajevima upravo to želi biti (Feler, Hruškovec; nisu pozvani Vasilije Jordan, Biserka Baretić itd.). Tako se gomilaju pitanja, niču kontradikcije, a informativna „panorama“ pretvara se u revijalnu izložbu, koja jedino može pokazati da postoji kvalitetnije slikarstvo no što ga vidimo na prosječnim godišnjim izložbama „Uluha“. Time je i njena pedagoška funkcija izvršena.

U stvari, zanimljivost izložbe jedino je u pojedinim do sada neizloženim eksponatima: Marino Tartaglia pokazao je do sada nepoznate konzervke njegova visoka i vrijedna rada; Oskar Herman je izložio novu sliku koja spada među najvrednije poente ove izložbe; Oton Gliha ponovo je potvrdio svoj visoki nivo što, mutatis mutandis, važi za Murića i još poneke; Ferdo Kulmer pokazuje da napušta svoje pretile pastozone grude boja; Boris Dogan utvrdio je definitivno svoj slikarski put; Kinert, Kristl, Reiser nisu predstavljeni u svojim najvrednijim dostignućima.

* * *

DJELATNOST ANTUNA MOTIKE svojevrsna je komponenta naše umjetnosti. Hipersenzibilan, u krhkoi vibraciji razigrane mašte, s naglašenom poetičnošću koja oscilira između tanane liričnosti i nadrealnih emocija, uвijek

je bio sklon traženju novih likovnih doživljaja. Još njegova prva samostalna izložba 1933. godine pokazala je posebnu inovaciju koja se nije vezala uz tada već ustaljenu predaju. Negdje iz 1940. godine traži nove poteve likovnog izražavanja u tekstu, keramici i kolažima, koje ponekad skoro potpuno napuštaju predmetnost u prikazu. Zatim je 1952. godine njegov „arhaički nadrealizam“ snažno uzbudio umjetničke krugove Zagreba. A sadašnja izložba stakla definitivno otvara novo poglavje plastičnih umjetnosti zagrebačkog kruga. Jer, pokušaji Tomislava Krizmanića i Ivana Gundruma u dvadesetim godinama, kao i današnji ponekad vrlo uspjeli nacrti za industrijsku proizvodnju stakla Raula Goldonija i Milice Rosenberg, zaokruženi su snažnom privonom — oblicima u staklu Antuna Motike.

Prve nacrte za oblike u staklu Motika je načinio još 1943., a prve realizacije nastale su 1954. godine. No domaće staklane još ni danas nisu omogućile realizaciju tih ideja. „Centro Studi Pittori Arte del Vetro di Murano“ zainteresirao se živo, i u radio-nicama Mosega i Nason nastalo je tokom 1961. i 1962. godine niz „bikova“, „koza“, „mačaka“, „boca“ i „pladnjeva“ koji su sada izloženi u zagrebačkom „Muzeju za umjetnost i obrt“ u odličnoj postavi. Čudne su te arhaističke životinje. Ponekad shvaćene potpuno skulptorski, ponekad negiraju same se-

Dragoljub S. IGNJATOVIĆ

ŽITO I GAVRANOVİ

(Po V. Van Gogu)

Z ašto sleću? Zašto su teški? Zašto im krila duža od mraka?
Vid mi ranjen klasom koji u zlatnu praznu vazu pretvaraju.
Milosne ptice, koliko bola — da se bude neumitan:
tuga zrenja da padne, kao zvezda, u pobjedu zraka,
u glad, u ponoc tu usred dana, u razbojničku graju.

Z ašto im krila duža od mraka? Kuda, crna nežnost?
Polja tako naglo i žuto pretvorena u zvono
i klatno što čeka da se zaljula — srp i cvet u kosti...
Nema milosrađa: dve boje, obe povrh voda, obe u zenitu,
naći će smrt: jedna umor, druga pustoš, u mrtvom a žutom žitu.

Kuda, crna nežnost? Jer to sad i nije polje, to je platno:
ruke poludele da prime strašnu zbiju koja ih koči.
To je ova pesma: oprevajući zlato u zlatu i zlaćenje zlatno,
vidi noć u plodu kao sneg na dugoj modroj ploči.
Pesmo, putničke ispod krila, uzaludno klatno.

Jer to sad i nije polje. Nije žito, nisu gavranovi.
Igra je — ubistvo svakog zrna, i pustinja što nastaje, kao naga:
mirno kolo koje sunce iscrpljuje, u hladan gas ga spušta.
U tom hranjenju, obasjanom, večno kao lovac koji retku divljač lovi,
hoće pesnik reč za kletvu, kobi svojoj traga.

be. Casom se zašarene u svojoj prozirnoj bespredmetnosti, zablješte skoro do ljudnosti, tad opet smireni „pladnji“ i „boce“ upućuju na smisljenu ozbiljnost. Kao da je Motikina inovacija sada usmjerena protiv dosadašnje tehničke metode obrade stakla. Ali on negira i bocu i pladanji i vazu. Neko traženje novih likovnih mogućnosti suprotstavlja svemu ostalom: i izvedbenom postupku i upotreboj vrijednosti ostvarenog predmeta. (Muranske staklarske radionice pokazuju danas, uglavnom,

nove forme na temeljima utabane metode tehničke obrade stakla.) Ako je tome tako, tad preciozne forme, pa makar i nabubrile do krajnje napetosti, krhki završeci pretvoreni u životinske glave, koje su i sjećanje na onu uzbudljivu izložbu crteža iz 1952, sve to satkano u šarenilu koje može samo staklo ostvariti — logičan su nastavak ili logično se uklapaju u bit likovnog stvaranja Antuna Motike zacrtanog još 1933. godine.

Boris KELEMAN

inostrane teme

PISMA TOMASA MANA

U DECEMBARSKOM BROJU londonskog časopisa Encounter objavljeno je 12 pisama Tomasa Mana u kojima ovaj veliki nemacki pisac, obraćajući se nekolikim svojim poznanikima i prijateljima, tumači svoje delo i krene njegovog nastanka, iznosi svoje pogledne na literaturu i savremena politička zivanja, osvetljava svoje izvesne intimne odnose s drugim ljudima i baca veoma značajnu svetlost na mnoga pitanja koja je kritika pokretala govoreći o njegovoj ličnosti i njegovom književnom radu. Prvo objavljeno pismo upućeno je Manovom bratu Hajnrihu 3. januara 1919. godine, u vreme njihovog političkog razmimoilaženja koje je trajalo tokom i posle prvog svetskog rata; poslednje je pisano 3. novembra 1936. godine švajcarskom književnom kritičaru Edvardu Korodiju: Man se tada već nalazio u emigraciji i nakon objavljenja toga pisma, u švajcarskom listu Neue Zürcher Zeitung, u kome govori o kompleksnom problemu nemačke emigrantske književnosti, oduzeto mu je nemačko državljanstvo. Ova pisma, dakle, uz sve ranije navedene osobnosti, slede trag Manovog života od njegovog nacionalističkog opredeljenja u prvom svetskom ratu do otvorenih istupa protiv nacional-socijalista uoči drugog svetskog rata. Ona su, uz sve to, i izvanredno sugestivno svedočanstvo o Manovoj dubokoj zabrinutosti za sudbinu nemačke kulture i nemačke nacije koja je, u tridesetim godinama ovoga veka, vodila svet u susret ratu; njegove svesnosti o dubokoj pripadnosti kulturi i tradiciji nacije iz koje je bio odstranjen i o tegobama emigracije koja mu je bila dosudena.

Kada je Tomas Man objavio Čarobni breg, u nemačkim književnim krugovima govorilo se da je u ličnosti Holandanina Peperkorna kariširano naslikao Gerharta Hauptmana. Romansijer i dramski pisac Herbert Ajlenberg nameravao je da, povodom toga, napiše po Mana veoma neprijatan komentar. Obraćajući se, u pismu od 6. januara 1925. godine, Ajlenbergu Man ga moli da odustane od svoje namere i objašnjava okolnosti koje su dovelo do tove omanske neprijatne situacije: u vreme kad je Peperkorna ličnost dobivala svoj konačni oblik Man je u Bozenu susreo Hauptmana i osetio da je „snažna i podsticajna“ Hauptmanova ličnost delovala na njega tako da se

„taj doživljaj odražio u izvesnim Peperkornovim vanjskim crtama“. Man, međutim, podseća Ajlenbergu da takav postupak nije stran ni Hauptmanu koji se često, u svojim dramama, služio „istinitim pričama“ i podvlači da Peperkorna ličnost nije nastala na osnovu „istinitih“ priče, već da je u njoj preneto samo nekoliko „bora“ iz realnosti. Nekoliko meseci dana poslije, 11. aprila 1925. godine, Man se, nakon dugog oklevanja, usudio da napiše pismo Hauptmanu. U njemu on nešto opširnije objašnjava okolnosti koje su dovelo da Peperkorn primi izvesne Hauptmanove crte. Ova Manova ispostav predstavlja veoma zanimljiv podatak o njegovom stvaralačkom postupku. Moleći Hauptmana najponižnije za izvinjenje, Man priznaje da je zgrešio, ali da je zgrešio „kao što deca greše“, pošto on ima u sebi „daleko više deteta-umetnika“ nego što nagađaju oni koji „brbljavaju“ o njegovom intelektualizmu. „Potreba je bila umetničke prirode: tražio sam lik koji je bio nužan, čije je mesto u kompoziciji bilo smišljeno mnogo pre, ali koji nisam video, čuo ili imao. Uznenireno tragajući otisao sam u Bozen, i tamo, dok smo sedeli pijuckajući vino, neotčekivano sam bio općinjen — preda mnom se pojavio dar koji sa ljudskog i ličnog gledišta nisam smeo da primim, ali koji sam, u stanju oslabljene ljudske odgovornosti, primio i osetio se pozvanim da ga primim jer sam bio zaslepljen svojim entuzijazmom i čvrstim uverenjem da će u mojoj transpoziciji (jer samo po sebi je očigledno da ovaj lik nije reprodukcija živog originala već stilizovana transpozicija, na površini neodređeno povezana s realnošću, ali u suštini sasvim strana njoj) lik postati najznačajnija ličnost u jednoj značajnoj knjizi kakva je, ne sumnjam više, Čarobni breg. Nisam se prevario. Imao sam pravo. Pogrešio sam ali sam imao pravo. Ne kažem da cilj opravdava sredstvo. Ali da li je cilj bio, da li je duh u kome sam stilizovan ljudsku spoljašnjost bio nizak, maliciozan, bez ljubavi, bez poštovanja“ piše Man.

Pismo pisano 25. maja 1926. godine austrijskom piscu Ernstu Fišeru zanimljivo je jer Man u njemu govori o Čarobnom bregu. Priznajući da je Čarobni breg „definitivno i eksplicitno“ istorijski roman koji se događa u jednoj suštinski „estetskoj i

estetičkoj“ epohi, da se ta epoha odražava simbolično u likovima i slikama Čarobnog brega i da toj knjizi ne nedostaju „socijalističke ideje ili moralna osuda“ sveta koji je bio osuden da nestane u ratnim godinama, Man ipak oseća potrebu da takve argumente posmatra kao „izgovore“ pošto, u krajnjoj liniji „nije istorijski roman, nego ja sam“. On uzgred podseća Fišera da su korenji njegove kulture istovetni korjenima o kojima Gete govori u svojoj autobiografiji („romantične sklonosti i osećanje gradanske odgovornosti“) i da su Tonio Kreger, Smrt u Veneciji i Čarobni breg, po svojim koncepcijama, eminentno romantična dela; istovremeno priznaje — o tome je veoma često govorio i ranije i kasnije — da je Wagner bio njegov najslavniji i odlučujući artištički doživljaj i da njegovu vezu sa modernim svetom, bez koje ne bi mogao da piše, predstavlja „samosavladivanje romantizma u Ničeu“. Čarobni breg, kaže Man, predstavlja jedan savršeno nepatvoren izraz moga bića, naročito utoliko ukoliko predstavlja parodirani konzervativizam s čijom sam pomoći ja, u svome delu, uspostavio ravnotežu između dve epohе. Sama ideja obnove nemačkog Bildungsromana uzimanjem turbulenze kao središnje teme moga romana je parodija. Ja verujem da križa umetnosti, kao forme ili čak kao ideje [...], nalazi svoj izraz u mojoj knjizi. I da kažem istinu, to mi je dovoljno. Ja ne mislim da je umetnik dužan da sve zna ili da rešava probleme, da bude učitelj i vod. Već sam kazao da je pisac ponekad prisiljen da igra ovu ulogu i da je onda mora izvesti najbolje što mu njegove sposobnosti dozvoljavaju. Ali njegova vokacija, njegova priroda, nije da podučava, da sudi, ili da pokazuje put; on treba da veže biće i akciju, da izražava fizičke situacije. U tome je njegov „značaj“, reč koja, u vezi s umetnošću i umetnicima, ne može imati nikakav drugi smisao“.

U pismu prevodioci njegovih dela na francuski Lujzi Servisan, pisanim 23. maja 1935. godine, Man objašnjava „genzu i ciljeve“ tetralogije o Josifu. Priznajući da su zainteresovanost za život starog Orijenta, istoriju i psihologiju religija predstavljalji „unutrašnje uslove“ bez kojih ovo delo ne bi moglo nastati, Man ističe da je njime on ušao u novu fazu svog književnog života: u

KRUPNE SITNICE

PISUCI u „Politici“ o „Dnevniku Ane Frank“, Eli Finci kaže da je to scenska adaptacija Alberta Haketa i Franca Guđriha, dvojice pozorišnih majstora, dok Hugo Klajn pomije bračni par Haket-Guđrić.

Ovdje je, dakle, Fincijevim čarobnim štipanicima jedna poznata žena pretvorena u muškarca!

Na sličan način je, u sarajevskom „Oslobodenju“, dvaput zamjenjen pol Brehtovim junacima. Tamo piše da se u pozorištu prikazuje „Vizija Simona Mašara“ (trea: Simone Mašar) i da se priprema „Dobra žena (mesto: Dobri čovek) iz Sećuna“. U zagrebačkom „Telegramu“ mogli smo prečitati da su takođe muškarci — Jovanka Orleanka i Fransoaza Sagan!

Jer, u članku „Kazališni krug kredom“, Fransoaza Sagan dvaput se pomije kao Fransoaza, tj. Francijika, kako bi rekli Slovensko ime (Franjo, Franc), a Žensko ime je od ove osnove s jednim „e“ na kraju: Franoise, zbog čega se slovo s (koje se u muškom imenu Franois ne čuje) čita kao „z“: Fransoaza, tj. Francijika, kako bi rekli Slovenci.

U tom članku čitamo: François, tj. Fransoaza Sagan se uvjesta u pisanju živilog dijaloga kao autorica nekolikih romana, i (opet): Fransoaza. Tj. Franjo Sagan je nadpisivala novi tekst, a stari brisala. Muško, dakle, a ime mu — Persa!

U istom listu je objavljen i napis o Jovanki Orleanki (potpisani inicijalima: J. Nj.) s naslovom: Da li je Jean 'Arc bila spajljena?

Oblik Jean u francuskom jeziku znači: Jovan, Ivan, dok se reč, odnosno ime, Jovanka piše Jeanne

Ovaj se oblik (Jean) u pomenutom tekstu navodi još šest puta, zbog čega su nastale pojmovno čudne situacije: „Jovan je bilo spajljena“, „pastirica Jovan“, „Jovan se pojavit“.

Oni koji strana imena u našim tekstovima navode izvorno, treba da ih umiju makar pravilno — prepisati!

Jordan Molović

Tuzla, Oktobarske revolucije 58

F. Ks. ŠALDA

LIČNOST

PREGLED

ESEJI I KRITIKE
IVA ANDRIĆA

KONSTATUJUĆI na početku svoga zanimljivog i savesno radenog eseja, objavljenog pod gornjim naslovom u dvobroju za novembar i decembar ovog časopisa, da su mnogi koji su govorili ili pisali o Ivu Andriću pominjali eseje i kritike našeg prvog nobelovca, ali da se nisu uputali u širu i podrobnu analizu njegovog kritičko-ejističkog dela, Branko Milanović nastoji da dokaže da Andrićeva ejistička nije posledica slučajnih povoda i usputnih interesovanja, no rezultat dublje povezanosti sa onim rodom literature koji je „na jedan izuzetak način odgovarao piščevom temperamenetu“. Da bi ovo sa uspehom pokazao Milanović je pratio Andrićev put od prvih kritičkih ocena objavljenih u „Vi-horu“, „Savremenu“, „Hrvatskom pokretu“ i „Književnim novostima“, do napisa o Goji, Vuku, Njegošu i izvesnih ejističkih pasaža u njegovim romanicama i većim prijevzetkama, otkrivaći njegove literarne afinitete i otpore koji su, ne tako retko, mnogo eksplicitnije

izraženi no što bi se na osnovu uobičajenih predstava o ovom piscu moglo očekivati. To se naročito odnosi na Andrićeve ranije kritičke radove u kojima je ovaj pisac zastupao modernu shvatnju i obrabljavao se sa provincijalnim vidovima tekuće srpsko-hrvatske literature.

Zadržavajući se na činjenici da je „većina Andrićevih ejističkih ideja našla širi rasplet u delima njegove proze“, pisac eseja o komе govorimo smatra da je pogrešno „gledati u njima samo neposredni radni komentar pišeće intimne problematike“ pošto se neki od njih „značajni i za razumevanje raznovrsnih problema života i umetnosti uopšte“.

Posebno valjano izvedeni analiza Milanović dolazi do zaključka da u Andriću treba videti ne samo jednog od naših najboljih romansijera, nego i jednog od naših najboljih ejističkih eseja. „Nekoliko smirenih, meditativnih ogleda Iva Andrića“ idu, sa puno razloga, među one vidne rezultate naše ejističke koje su ostvarili Matoš, Krleža, Marko Ristić ili Isidora Sekulić. Milanovićev zaključak proizlazi iz odličnog poznavanja celokupnog Andrićevog književnog dela, doista je teško ne prihvati. (P. P-č)

**ВОПРОСЫ
ФИЛОСОФИИ**
DVA LIKA ESTETSKOG
U OBJEKТИVNOJ
STVARNOSTI

DECEMBARSKI broj časopisa „Vaprosi filosofiji“ (Pitanja filosofije) objavljuje opsežnu studiju P. L. Ivanova pod gornjim naslovom. Polemišući sa stavovima nekih sovjetskih estetičara, u prvom redu sa stavovima L. N. Stolovića iznesenim u njegovim knjigama „Estetsko u stvarnosti i umetnosti“ i „Predmet estetike“, Ivanov napada Stolovićevu negiranju objektivnosti estetskih predmeta stvarnosti. U čemu je suština spor? L. N. Stolović i njegovi jednomišljenici (V. Tassalov, V. Vanslov) vide postojanje estetskog „samo u okvirima estetskog opažanja pojava stvarnosti“. Objektivnost estetskih svojstava prolazi samo kao posledica estetskog odnosa čoveka prema stvarnosti. Ako takav odnos ne postoji, estetska svojstva predmeta objekta nalazi se u potpunoj zavisnosti od subjekta. Nezavisnost objekta priznaje se samo uslovno, kao nezavisnost od čovekove volje i saznanja.

Ovakva shvatnja L. N. Stolovića Ivanov ocenjuje kao subjektivizam, i u njima nalazi dosta zajedničkih crta sa Hegelovim konkretnim idealizmom. „Lepo u prirodi pojavljuje se samo kao odraz lepote koje pripada duhu“ — Hegel „Estetika“. Materijalistička estetika, naprotiv, ne samo što priznaje postojanje lepoti u prirodi, već ga posmatra i kao jedan od izvora lepote u umetnosti. Kao deo materijalističkog pogleda na svet, materijalistička estetika počiva na postavkama koje za-stupaju klasični marksizam — „da zakoni prirode i društva

IZLOG ČASOPISA

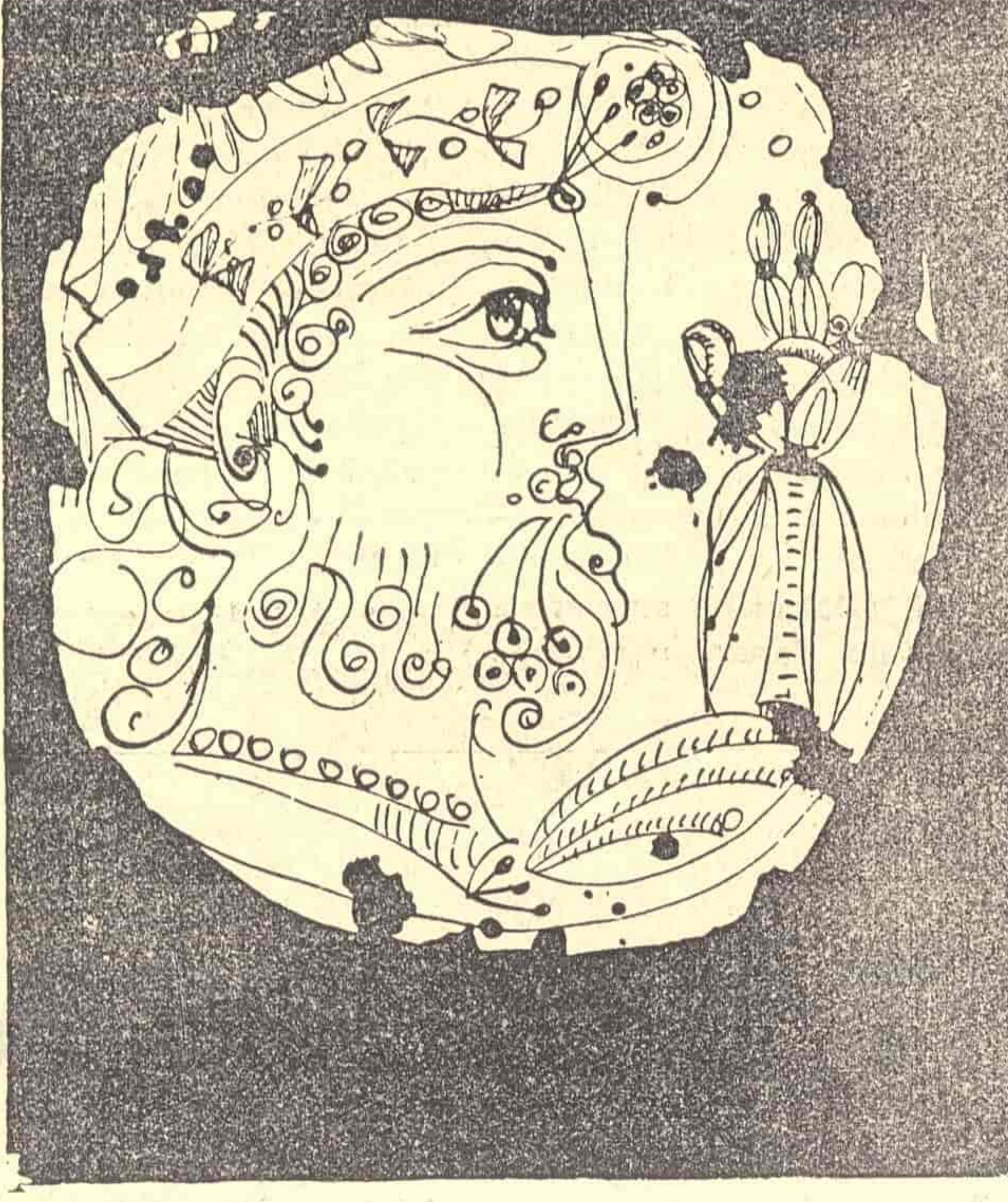
Dialog

LEON KRUČKOVSKI
I POLJSKA DRAMA

„DIJALOG“, časopis za probleme savremene pozorišne i filmske dramaturgije, posvećuje gotovo ceo decembarski broj dramskom stvaralaštvu Leona Kručkovskog. Sa njegovom smrću, ističe Juzef Keleter, konačno je završen period posleratne poljske drame. Taj išećak istorije, koji se danas bez teškoće može periodizirati, karakterišu imena potpuno različitih pisaca. Delenje tokove savremene poljske drame na tri osnovna rukavaca, pisac ovoga teksta ističe da ta nehomogena slika posleratne poljske drame iznosi u punoj svetlosti preobražaj života, sudbinu literature i porodišta.

Jedino se za stvaralaštvu Kručkovskog može reći da je prisutno u smislu i dešavanju, ali i moralnog angažovanja.

U „Nemcima“ i „Prvom danu slobode“ Kručkovski je dao novu vrstu drame, s posebnim

postoje nezavisno od volje i saznanja čoveka“. Prema tome, i lepo u prirodi postoje vančekove volje i saznanja. Još je Diderot pisao o objektivnoj lepoti, odnosno „o lepoti samoga predmeta, koja je potpuno objektivna i koja postoji nezavisno od čoveka“. Poljski cvetovi — piše Ivanov — neće uvernuti ako im se nikao ne divi. Ruža ili različak neće provestati bez obzira na emocionalnu aktivnost subjekta. Zbog toga je nemoguće posmatrati estetsko samo kao odnos između prirode i čoveka, jer u prirodi ima estetskih pojava koje postoje nezavisno od tih odnosa“. Ova estetska svojstva stvarnosti koja postoje nezavisno od društvenog života čoveka, Ivanov tretira kao prvi oblik estetskog u objektivnom svetu.

Ovim oblikom ne iscrpljuju se estetska svojstva stvarnosti. Postoji i drugi oblik lepote, koji je nastao sa pojavom čoveka, koji je rezultat praktičnog uticaja čoveka na prirodu. „Ali iako nastao uz učeće volje i saznanja ni ovom se svetu ne može odrediti objektivni karakter postojanja“. Posvećujući razmatranju o drugom obliku estetskog mnogo manje prostora nego prvom, spornom obliku, Ivanov ističe da je slika objektivnog sveta koju daje umetnost, subjektivan odraz, zbog čega se ponekad dogada da nije bezuslovno tačna, što zavisi od pozicije umetnika, od njegove idejnosti, partijnosti. „Međutim, dok prvi oblik lepote postoji nezavisno od čoveka, drugi oblik nastaje samo kao rezultat njegovih mnogostruktih nastojanja, a i-zuzetno mesto u njemu pripada umetnosti koja je najsavršeniji oblik estetskog stvaralaštva. (D. M. M.)

Odmah posle rata borba „za dušu pokolenja“ bila je glavni problem vremena. To pokolenje bilo je u izvesnom smislu

slu pokolenje sinova čiji su problemi našli odraz u porodičnoj i političkoj drami koja je odgovarala poetici ekspresionizma. Nemački ekspresionizam dvadesetih godina već je bio izgrađen model za slične konflikte situacije. Za greške roditelja tragično plaćaju snovi „bez krivice krvii“. Toj tragičnoj ibzenovskoj fatalnosti, naturalističko-bioološkom karakteru, odgovara ličnost moralno-političke fatalnosti, koja se kod Kručkovskog manifestuje u scenama koje bi se mogle nazvati „obe strane barikade“. U tim slučajevima Kručkovski podseća na Zeromskog, ali ne samo na Zeromskog-dramskog pisača već i Zeromskog-romanijskog, po izboru izvesnih elemenata, dramske tehnike, tradicije (drame „Nemci“). Izvesne drame zanimljive su više zbog jezičke strukture nego dramske forme: ta lirska-patična forma karakteristična je i za Zeromskog, ali hladnom i racionalnom Kručkovskom ne odgovara.

Kad je prošle jeseni objavljeno Stejnbeckovo delo „Zima našeg nezadovoljstva“, Hajmen je pročitao knjigu s namerom da o njoj piše u svojoj stalnoj kritičkoj rubrici. Međutim, pošto mu se učinila „suviše trivijalna i nepoštena“, odlučio je da o njoj ne piše. Njegovo iznenadjenje bilo je ogromno kad je mesec dana dočinje Stejnbeck dobio Nobelovu nagradu za književnost, a naročito kad je čuo da je na radiju da Anders Osterling, sekretar Svedske akademije, izjavio da je Stejnbeck nagrada dodeljena poglavito za „Zimu našeg nezadovoljstva“, delo koje predstavlja povratak „vrhunskom standardu“ „Plovoda gneva“, knjigu u kojoj Stejnbeck ponovo istupa kao „nezavisni tumac istine“. Istovremeno je i švedska štampa ismejala izbor, a Akademija je priznala da je ovogodišnja nagrada bila kritikovana „teže nego ikada ranije“. To je shvatljivo kad se ima na umu da su u rame Stejnbecku stajali Lorens Darel, Zan Anuj, Pablo Neruda i Robert Greys.

Nakon toga Hajmen je, po sopstvenom priznaju, ponovo pročitao „Zimu našeg nezadovoljstva“ i ponovo došao do zaključka da je to „delo govovo nezamislivo bezvredno“. Mnogi američki pisci i kritičari (Edvard Višks, Sol Belou, Luis Ganet i drugi), ističe Hajmen, dočekali su najnoviji Stejnbeckov roman sa ushićenim pohvalama, ali on ne može da shvati njihove motive: „Verujući u njihovo poštovanje, ja moram da posumjam u njihovu inteligenciju“, kaže Hajmen. Jer nesumnjivo je da „Zimu našeg nezadovoljstva“, kao i najnovije Stajnebekov delo „Putovanje s Carlijem“, predstavlja delo pisača koji nije uvek spadao u „laku kategoriju“, ali sada spada.

Celokupno stvaralaštvo Kručkovskog, sa autentičnom tematikom našeg vremena, nalazi se u sferi misli koju Adam Šaf naziva „filosofija čoveka“. U toj sferi, po Kelerinom mišljenju, egzistira savremena drama. U tome je njena snađa. (B. R.)

nja, kao i čisto umetničkog angažovanja. Njegovo delo je tradicionalno, daleko od avangardnih tendencija. On najčešće poštuje idejnom sadržaju, a ne formalnim traženjima i prelazi sa poljskim pozorištem evoluciju koja je, možda, manje blistava, ali ne manje vredna. Vredna — jer nije moda nego izraz šire evolucije misli.

Odmah posle rata borba „za dušu pokolenja“ bila je glavni problem vremena. To pokolenje bilo je u izvesnom smislu

Der Monat

KAVGA KOJAIMA SMISLA

POVODOM IZDANJA Krležinog drugog romana prevedenog na nemački jezik „Na rubu pameti“ („Ohne mich“, Stiasny Verlag, Graz, 1962), pišući

skog grada, a u glavi partizanskog sekretara podstakao na da bi autoritet poštenog i cenjenog profesora mogao da iskoristi u svoje svrhe. Profesor, međutim, odbija da služi i jednim i drugim, dosledan svojom liniji „pravog progresa“.

U ovu satiričnu, pre nego humorističnu komediju, ni radnja, ni situacija, ni ličnosti nisu komični. Cesto groteski i nespretni, humoristični elementi nastaju drugog, u kojemu se praska izopćava u brblju histeriju. Ali i napadi na svačku vrstu tabua, kako to Henri Miler isto tako bravurozno i jugostanočno čini, najkasnije posle treće izdanja deluje manje rebelski i više umarajući. Razumljivo je da je kod svih ovih primera reč o ozbiljnoj literaturi dostojnoj diskusije, koja je istovremeno permanentno sredstvo za držanje, i to u najmanju ruku za sledeću generaciju autora — ali iskrenost tih protesta ostaje lapk pod sumnjom. Ovi ljudi koji hitro ustaju protiv svakog ubičajenog morala, u osnovi su očajnički moralisti kojima jedino autobiografski element donosi materijal za

januarskom broju ovog meseca pod gornjim naslovom o Krleži kao romansijeru, Humber Fink (rođen 1933. u Južnoj Italiji, prešao u Austriju gde živi kao slobodni pisac. 1953. objavio svoj prvi i dosad jedini svezak pesama „Stihovi z Akvafredetu“. Poznat je postao svojim romanom „Uski zidovi“, izdatim 1959. Sada živi u Filatu, piše roman i recenzije, navlažeći svojom kritikom na sebe gnev svojih zemljaka kaže da pobuna literata protiv svoje sredine, ako se najpre ispiša njena pozadina i ona sama kao čisto artistička „svrha po sebi“, uvek pruža tragikomike ne propratne okolnosti, jer ono što se elokvensijom izražava, kao protest, to posle im za povod ipak samo prave lične nezgodne. Treba se samo setiti kavgađijske kompozicije Frančuza Luij-Ferdianda Selina „Od jednog zamka do drugog“, u kojoj se praska izopćava u brblju histeriju. Ali i napadi na svačku vrstu tabua, kako to Henri Miler isto tako bravurozno i jugostanočno čini, najkasnije posle treće izdanja deluje manje rebelski i više umarajući. Razumljivo je da je kod svih ovih primera reč o ozbiljnoj literaturi dostojnoj diskusije, koja je istovremeno permanentno sredstvo za držanje, i to u najmanju ruku za sledeću generaciju autora — ali iskrenost tih protesta ostaje lapk pod sumnjom. Ovi ljudi koji hitro ustaju protiv svakog ubičajenog morala, u osnovi su očajnički moralisti kojima jedino autobiografski element donosi materijal za

THE NEW LEADER

JEDAN GLAS PROTIV
STEJNBCKA

DODELJIVANJE Nobelove nagrade Džonu Stejnbecku bilo je proprije brojnim i nepovoljnim komentarima u celoj svetskoj štampi. Zanimljivo je da je i u Americi bilo mnogo ljudi koji su izbor Svedske akademije primili sa velikim iznenadjenjem i nedovoljavanjem. Jedan od najoštajnijih istupa predstavlja članak Stenlija Edgara Hajmena „Džon Stejnbeck i Nobelova nagrada“, objavljen u poslednjem decembarskom broju ovog časopisa.

Kad je prošle jeseni objavljeno Stejnbeckovo delo „Zimu našeg nezadovoljstva“, Hajmen je pročitao knjigu s namerom da o njoj piše u svojoj stalnoj kritičkoj rubrici. Međutim, pošto mu se učinila „suviše trivijalna i nepoštena“, odlučio je da o njoj ne piše. Njegovo iznenadjenje bilo je ogromno kad je mesec dana dočinje Stejnbeck dobio Nobelovu nagradu za književnost, a naročito kad je čuo da je na radiju da Anders Osterling, sekretar Svedske akademije, izjavio da je Stejnbeck nagrada dodeljena poglavito za „Zimu našeg nezadovoljstva“, delo koje predstavlja povratak „vrhunskom standardu“ „Plovoda gneva“, knjigu u kojoj Stejnbeck ponovo istupa kao „nezavisni tumac istine“. Istovremeno je i švedska štampa ismejala izbor, a Akademija je priznala da je ovogodišnja nagrada bila kritikovana „teže nego ikada ranije“. To je shvatljivo kad se ima na umu da su u rame Stejnbecku stajali Lorens Darel, Zan Anuj, Pablo Neruda i Robert Greys.

Nakon toga Hajmen je, po sopstvenom priznaju, ponovo pročitao „Zimu našeg nezadovoljstva“ i ponovo došao do zaključka da je to „delo govovo nezamislivo bezvredno“.

Mnogi američki pisci i kritičari (Edvard Višks, Sol Belou, Luis Ganet i drugi), ističe Hajmen, dočekali su najnoviji Stejnbeckov roman sa ushićenim pohvalama, ali on ne može da shvati njihove motive: „Verujući u njihovo poštovanje, ja moram da posumjam u njihovu inteligenciju“, kaže Hajmen. Jer nesumnjivo je da „Zimu našeg nezadovoljstva“, kao i najnovije Stajnebekov delo „Putovanje s Carlijem“, predstavlja delo pisača koji nije uvek spadao u „laku kategoriju“, ali sada spada.

„Jedna saglasnost s mojoj mišljenjem je zanimljiva, poštena i impresivna“, završava Hajmen. „Novinaru su upitali Džona Stejnbecka da li on stvarno misli da zasluguje Nobelovu nagradu. „Iskreno rečeno, ne mislim“, odgovorio je on“. (D.)

njihove „crne knjige“, dok oni, meditirajući nad sopstvenom nesrećom, teške prilike oko sebe i ne vide, a kamoli da bi ih mogli interpretirati. Fink kaže da ove primeđbe izgledaju nužne kad je reč o Krleži, koji će svojim drugim na nemački jeziku prevedenim romanom konačno stvoriti sebe i ime adekvatno svome rangu. Treba, name, očekivati da će kritika postaviti ovog Jugoslavenu u red Henrika Millera, Selina, Direla — mada on ne nima nema ničeg zajedničkog sa protestom protiv ubičajenih poređaka i socioloških pretpostavki naše civilizacije. Ali, ono što je kod njegovih znamenitijih kolega delom samo čisti izgled i — dakako, vanredno akcentuirana — retorika, to kod dosad nadeleko nepoznatog Jugoslavena deluje kao uzbunjani obraćen sa „samrtnim gresima društva“.

Svoj prikaz o ovom Krležinom romanu Fink završava ovakvo: „Ovaj čudnovati, genijalni pisac i kulturofil, ekipista i pamfletista neće se moći slediti u svemu. Stringenca kojom on izlaže svoje ideje ostaje neosporna, a njegova snaga izražavanja izvanredna. Njemu je strana kokete, riječi sa prividnim svetom sekso, a njegovi napadi na stanje jedne difuzne civilizacije se ne oslanjaju na erotičke detalje. Njegov protest uverava čak i tamo gde je uperen protiv našeg iskustva. Jer ovde, da bi se naime jednostavno formulisalo, jedan pisac nije nezadovoljan i ličnih nego iz opštih razlova“. (A. P.)

F. Ks. ŠALDA

POSTOJI OSNOVNA INDIVIDUALNOST umetničkog dela koja se u vremenima dekadencije i vulgarizacije ukusa uopšte ne razume, ili se razume loše i naopako: moralnost umetničkog dela.

Ne zna se, ili se uopšte ne shvata, da svako istinsko umetničko delo mora da bude moralno i da je umetničko samo kad je moralno; ne zna se i ne razume se u čemu je umetnička moralnost, pa se iskrivljuje i meša s razređenošću naturella, a prljavom temperiranošću umetnikove rase, sa opreznošću u slabobošću, s retkom krvlju, ledenu glavom i studenim srcem.

Umetnička moralnost traži upravo obrnuto: najvreliju, najlakšu, eteričnu krv, zato što ne predstavlja ništa drugo do strasne boje i snage, sam ritam i puls umetničkog dela, koje je visoko uzletelo bezdimnim i vrelim planom ekstaze.

Ne razume se upravo snaga umetničkog dela, ne razume se u čemu je upravo ta srž života, ta mistična so sv

Prevela Biserka RAJČIĆ

I DELO

Zato svaki pravi umetnik nosi svoj sud u vlastitim grudima i svet mu ništa ne može dati, kao što mu ne može ništa ni da oduzme.

Mali jure za slavom koja ih izbegava, prestižu je na svim raskrsćima, izbegavaju i nameću joj se, ali ne razumeju da onome ko ga ne nosi sam u svom srcu to kraljevsko osećanje snova i gordosti neće dati ništa i niko, ni kad bi ceo svet poklekao pred njima; ko ga oseća ne bi se zaprestio ni kad bi se širom otvorila vrata i svi kraljevi Istoka ušli da se poklone.

To spokojstvo nikad neće razumeti svetina koja galami na trgovima, svetina kritička i umetnička, stado poročnih, bučnih i onih koji se prenemaju da su umetnici, koji se busaju u grudi, koji se kunu da su sve „poštano preziveli“, koji čupaju svakog trenutku srce iz tela i koji nam ga podnose na tanjiru na ispitivanje i osvedočenje.

Jer to neće nikada shvatiti svetina: da neko može dati levom rukom i en passant ono, što ona ne može ni obema, svom snagom i naporom cele svoje biti.

I odmah se sveti, kleveće i deklamuje sa lažnim patosom o nedostatku strasnosti i osećanja ili o frivilnosti i neobzilnosti.

Tako su glupaci i šupljoglavlci grdili Getea za života i posle smrti za hladnoću i egoizam, a Dante se činio mudracima tako malo „životan“ da su odricali da je ikad u stvari i živelu Beatriču. Seksipir je svakojako vredao sitne filantropne tom božanskom superiornosuču, koja se tako malo brine o umirujućoj glatkoći i tekućem istorijskom toku i svakoj ljudskoj sudbini u njemu, i znao da zaustavi celu dramu samo zato da bi išao da se čudi kako se mesečev zrak prelama u kapljici rose — a u Šelijevim kosmičkim snovima i meditacijama i u njegovoj usamljeničkoj, bolesljivoj lirici, koju je ranila himera, ima sigurno malo „svetopšte ljudskog“, kako postavlja profesorski lenjir. Karlač je prilično tvrd, okrutan, i neprijateljski (bio je loš kompanjon pri jelu a sada je loša lektira posle njega), a Niče je, razume se, bezuslovno neljudski monstrum, već zato što mrzi ološ, prljavštinu ponavljanja i oblači svaki dan na dušu novo neoprano odelo.

Svetina najmanje od svega može da shvati da neko može biti tako bogat da prezre bogatstvo, da neko može biti tako gord da se zatvara i da neko može da smišljeno omedi skalu materijala i sredstava da bi na tom suženom polju dobio više nego drugu na najširem.

Najmanje od svega svetina razume umetničku moralnost i umetničke nijanse.

Nikada neće shvatiti, da su mogli da žive slikari kao Velaskez, koji su se klonili svih kolorističkih cimbala i bubnjeva i slikali srebrnim sivilom violinu i flautu.

Nikada neće shvatiti umetničku otmenost nekih Verlenovih pesama, koje su samo ispredena raspevana magla, nijansa nijanse i tuga tuge, ili neke od najčistijih i najtragičnijih strana Ničeovih, gde visoko na planinama u slatkom razgovoru čute zajedno sneg, tišina, sudbina, svetlost i vazduh — sve što je najlakše, najnedostavljivo, najjače i najmoralnije u prirodi i u čoveku.

Te moralnosti čoveka koji hoće bojažljivo, inkognito, u svom da prode pijacom života i ne obrati pažnju na sebe — kako bi ih razmela svetina!

Iz cele umetnosti shvatila je samo ono što je najlakše i najnametljivije — glumu — i to traži od svakog umetnika koji stupa na forum, jedino to, ostalo mu opršta, pošto ostalo ne razume.

Hoće da stvara dela veća nego što je on sam, dela našljaka, šuplja i promukla, hoće da on siluje sebe i druge za trenutak, da istupa na vrhu cipele i forsiša glas.

Hoće da se on iščupa i predava sav, a ne dopušta da nadviše svoje vreme i svoje delo.

Najmanje od svega shvata misteriju transcendentnosti, individualnost koja prevazilazi svoje delo.

A ipak je delo samo tada istinski umetnički i pesnički čin kada ličnost stvaraoca stoji i diše za njim kao večnost i tama za trenutak, neizmerna i nesplitljiva.

Samo tada je delo veliko, kada je stvarano iz najunutrašnje nužnosti, pod pritiskom kojem se nije moglo odoljeti, za autorovo potrebu i samo za nju, za njegov rast i njegovu unutrašnju istoriju — a ne zato da bi dao podnosi ogled svoje zemaljske okrelnosti i snalažljivosti.

Tako je rekao Gete u celom stvaralaštvu i njegovom smislu: „U osnovi proučavao sam uvek prirodu i umetnost na *jako sebičan* način, naime, da bih saznao. Pisao sam o tim stvarima, da bi svoje obrazovanje još više upotpunio. Sta drugi ljudi od toga čine, potpuno mi je svejedno“.

Samo takvo delo je u celini umetničko kada pri njemu osećate da stvarač nije dao ni stoti deo onoga što je mogao da dà i što je u njemu, i kada to što je dao govor o tome da je prečutan — kada delo ne opisuje i ne ograničava ličnost, već k njemu privodi i daje da se predoseći.

Ali svetina nikad neće shvatiti kako je mogao da živi jedan od najautentičnijih i najvećih slikara Leonardo da Vinči i da slika samo usput, i jedan od najvećih pesnika, Gete, da piše isto tako usput, pošto im je najvažnije bilo da sanjaju, meditiraju, da se udubljuju i eksperimentišu — da rade na bogaćenju svojih ličnosti, a ne za slavu dela.

Veliko umetničko delo, i ono najveće, samo je iver koji je odleto od genijevog dleta, od te divne unutrašnje stave koju u tami kleše iz sebe i za sebe veliki duh.

I kad je najcelovitije još je ruševina: u tome je sva lepota, tuga i užas velikog dela.

I nad najcelovitijim nadnosti se ličnost stvaračeva i lepša nad njim kao duh nad vodama i nad provajljama. Tačka dela su skoro nematerijalna.

Ona su samo znamenja i stope tamnog i slavnog borbenog pohoda duše, puki odbačeni oblisci, oborenii stubovi napušteni lomače — kada ugasne sjaj i odjekne glas u tami i noći.

TEODOSIJE PAREZANOVIC

Partizanske vatre

(„PROSVETA“ Beograd 1962)

POSLEDNJIH GODINA naša hroničarska literatura obogaćena je brojnim prilozima učesnika narodnooslobodilačkog rata. Ova plemenita namjera autora — da sačuvaju uspomene na najsvjetlijе stranice naše novije istorije i da za novu generaciju ostave svoja iskustva iz borbe za slobodu, našla je svoje duboko opravdanje a knjige hronika prokrile put do brojnih čitalaca. Jedan takav prilog osvijetljavanju događaja koji su uslijedili prvih dana okupacije predstavljaju i „Partizanske vatre“ Teodosija Parezanovića. To je ujedno i prva, obimnija knjiga ovog autora, čije smo odjom iz nove knjige o igmanskom maršu čitali nedavno u listovima.

Fragmenti o prvim partizanskim vratama u Sumiđaju, formiranju II kragujevačkog bataljona, njihove borbe s četnicima i probijanje ka Sandžaku, ka glavnini snaga narodnooslobodilačkog rata, osnivanje i formiranje Prve proleterske brigade u Rudom — to je zlatna nit ove nadahnuto ipisanе hronike. Likovi su borci i komandanti, puškomitrailjeri i kuriri, članovi Štabova narodnooslobodilačke revolucije. Knjiga „Partizanske vatre“ na nekoliko stranicama pisana je nedovoljno vješt i deskriptivno, u njoj se ponekad isprepliću i miješaju stilovi, od hroničarsko-dokumentarnog do romansierskog i memoarskog, ali te slabosti samo donekle umanjuju njenu vrijednost. Posebnu draž ove knjige predstavlja neposredno kazivanje autentičnih događaja i očrtavanje likova boraca i rukovodilaca onako kako ih je autor surseuo i doživeo u toku rata, u marševima ili u predahu između bitaka, u teškim okolnostima razbuktavanja narodne revolucije. Naročito uprečljivo, jednostavno i surovo napisani su fragmenti o formiranju Prve proleterske brigade u Rudom, gdje borci III cete pocupuju u stroju, zbor mraza i ledene vjetre, medu posljednjim redovima postrojenih bataljona, obekujući dolazak Vrhovnog komandanta i čitanje naredbe o formiranju Prve proleterske brigade.

Narastanje oružanih jedinica i prekajivanje partizanskih boraca — kroz neprestane otkršaje i borbeni put II kragujevačkog bataljona, susreti boraca s narodom u selima duž Srbije, razgovori i sirove sale, pokreti i zastajkivanje, strepnje očekivanja, uz stalno i uporno štetkanje mitraljeza i dobivanja topova, tvarili su zaostalog puškomitrailjera koji pristaje da se pridruži II bataljonu ali pod uslovom da mu i dalje ostave da nosi puškomitrailjer, crticući i isječi o nezaboravnim suštemima sa sekretarom Skoja

Ivom Lolum Ribarom, sa živanim i odlučnim Cikom Jankom (Mošom Pijadom), i na kraju upečatljivi lik druga Tita, koji govori pred postrojenim bataljonima, dok se s govorom stapa sve glasnije tutnjanje nedaleke bitke, — to su ujedno i najvrijednije stranice Parezanovićeve hronike „Partizanske vatre“.

Nije na odmet napomenuti da hroničarska i memoarska literatura zauzimaju sve važnije mjesto u našoj literaturi uopšte i da će nam one velikim svojim dijelom sačuvati uspomene na svijetle likove boraca iz epopeje narodnooslobodilačkog rata. Sagledane iz tog ugla one vremenom dobjaju i svoje pravo mjesto i mnoge nove čitaoca. Imamo li u vidu ovu činjenicu, bilo bi sasvim razumljivo kada bi i pri udruženjima književnika bile formirane nove sekcijske hroničarske i memoarske literature, kao što su, na primjer, uz pomoć Saveza književnika Jugoslavije formirane slične sekcijske za dramske pisanice. Sve brojnija hroničarska i memoarska literatura, kao i pojava romansiranih hronika, ukazuju nedovoljno na puniju afirmaciju ovih žanrova i njihovih autora kod nas i samim tim zasluzuju i puniće priznanje i sticanje ovih knjigama.

Peto kolo biblioteke „Svedočanstva“, koju izdaje beogradsko „Prosveta“, posebno je započelo i po svojoj solidnoj premiji. Načrt za korice knjige „Partizanske vatre“ izradio je Eduard Stepančić, a sliku na omotu akademski slikar Marijan Detoni. (V.C.)

IZLOG KNJIGA

MATE GANZA

Pjesme strpljenja

(PODODBOR MATICE HRVATSKE, Split, 1962)

de isuviše jasan i providan. Zato on često pribegava alegoriji i nekim čudnim obrtima, rečima koje ponekad gube svoje pravo poetsko i životno značenje.

U tom pokušaju hermetizovanja sebe, svoga sveta i svoje pesme, Mate Ganza najčešće pribegava razmišljanjima o životnim problemima, što mu stihovima oduzima izvensu temperaturu, nujnu i raspinuću, čemu je svakako doprineo i njegov slobodan stil. No, uza sve, nekoliko pesama iz ciklusa „Biti sačuvan“, „Oplakivanje“ i „Završna pjesma“ ispevala je ljudska tuga zbog prolaznosti ljudstva, a u srednjem delu pjesme „Nestanak“ je u znakovanju novih lepoti života; u tim stihovima ima nešto kritičkog stava prema svojim pesmama — a to znači da je ova zbirka svadena na pola knjige bila poetski jača, nadahnuta i uzavrelja. Ovakvo su „Pjesme strpljenja“ ispunjene nepotrebnim ponavljanjima i raspinuću, čemu je svakako doprineo i njegov slobodan stil. No, uza sve, nekoliko pesama iz ciklusa „Biti sačuvan“, „Oplakivanje“ i „Završna pjesma“ ispevala je ljudska tuga zbog prolaznosti ljudstva, a u srednjem delu pjesme „Nestanak“ je u znakovanju novih lepoti života; u tim stihovima ima nešto kritičkog stava prema svojim pesmama — a to znači da je ova zbirka svadena na pola knjige bila poetski jača, nadahnuta i uzavrelja. Ovakvo su „Pjesme strpljenja“ ispunjene nepotrebним ponavljanjima i raspinuću, čemu je svakako doprineo i njegov slobodan stil. No, uza sve, nekoliko pesama iz ciklusa „Biti sačuvan“, „Oplakivanje“ i „Završna pjesma“ ispevala je ljudska tuga zbog prolaznosti ljudstva, a u srednjem delu pjesme „Nestanak“ je u znakovanju novih lepoti života; u tim stihovima ima nešto kritičkog stava prema svojim pesmama — a to znači da je ova zbirka svadena na pola knjige bila poetski jača, nadahnuta i uzavrelja. Ovakvo su „Pjesme strpljenja“ ispunjene nepotrebним ponavljanjima i raspinuću, čemu je svakako doprineo i njegov slobodan stil. No, uza sve, nekoliko pesama iz ciklusa „Biti sačuvan“, „Oplakivanje“ i „Završna pjesma“ ispevala je ljudska tuga zbog prolaznosti ljudstva, a u srednjem delu pjesme „Nestanak“ je u znakovanju novih lepoti života; u tim stihovima ima nešto kritičkog stava prema svojim pesmama — a to znači da je ova zbirka svadena na pola knjige bila poetski jača, nadahnuta i uzavrelja. Ovakvo su „Pjesme strpljenja“ ispunjene nepotrebним ponavljanjima i raspinuću, čemu je svakako doprineo i njegov slobodan stil. No, uza sve, nekoliko pesama iz ciklusa „Biti sačuvan“, „Oplakivanje“ i „Završna pjesma“ ispevala je ljudska tuga zbog prolaznosti ljudstva, a u srednjem delu pjesme „Nestanak“ je u znakovanju novih lepoti života; u tim stihovima ima nešto kritičkog stava prema svojim pesmama — a to znači da je ova zbirka svadena na pola knjige bila poetski jača, nadahnuta i uzavrelja. Ovakvo su „Pjesme strpljenja“ ispunjene nepotrebним ponavljanjima i raspinuću, čemu je svakako doprineo i njegov slobodan stil. No, uza sve, nekoliko pesama iz ciklusa „Biti sačuvan“, „Oplakivanje“ i „Završna pjesma“ ispevala je ljudska tuga zbog prolaznosti ljudstva, a u srednjem delu pjesme „Nestanak“ je u znakovanju novih lepoti života; u tim stihovima ima nešto kritičkog stava prema svojim pesmama — a to znači da je ova zbirka svadena na pola knjige bila poetski jača, nadahnuta i uzavrelja. Ovakvo su „Pjesme strpljenja“ ispunjene nepotrebним ponavljanjima i raspinuću, čemu je svakako doprineo i njegov slobodan stil. No, uza sve, nekoliko pesama iz ciklusa „Biti sačuvan“, „Oplakivanje“ i „Završna pjesma“ ispevala je ljudska tuga zbog prolaznosti ljudstva, a u srednjem delu pjesme „Nestanak“ je u znakovanju novih lepoti života; u tim stihovima ima nešto kritičkog stava prema svojim pesmama — a to znači da je ova zbirka svadena na pola knjige bila poetski jača, nadahnuta i uzavrelja. Ovakvo su „Pjesme strpljenja“ ispunjene nepotrebним ponavljanjima i raspinuću, čemu je svakako doprineo i njegov slobodan stil. No, uza sve, nekoliko pesama iz ciklusa „Biti sačuvan“, „Oplakivanje“ i „Završna pjesma“ ispevala je ljudska tuga zbog prolaznosti ljudstva, a u srednjem delu pjesme „Nestanak“ je u znakovanju novih lepoti života; u tim stihovima ima nešto kritičkog stava prema svojim pesmama — a to znači da je ova zbirka svadena na pola knjige bila poetski jača, nadahnuta i uzavrelja. Ovakvo su „Pjesme strpljenja“ ispunjene nepotrebним ponavljanjima i raspinuću, čemu je svakako doprineo i njegov slobodan stil. No, uza sve, nekoliko pesama iz ciklusa „Biti sačuvan“, „Oplakivanje“ i „Završna pjesma“ ispevala je ljudska tuga zbog prolaznosti ljudstva, a u srednjem delu pjesme „Nestanak“ je u znakovanju novih lepoti života; u tim stihovima ima nešto kritičkog stava prema svojim pesmama — a to znači da je ova zbirka svadena na pola knjige bila poetski jača, nadahnuta i uzavrelja. Ovakvo su „Pjesme strpljenja“ ispunjene nepotrebним ponavljanjima i raspinuću, čemu je svakako doprineo i njegov slobodan stil. No, uza sve, nekoliko pesama iz ciklusa „Biti sačuvan“, „Oplakivanje“ i „Završna pjesma“ ispevala je ljudska tuga zbog prolaznosti ljudstva, a u srednjem delu pjesme „Nestanak“ je u znakovanju novih lepoti života; u tim stihovima ima nešto kritičkog stava prema svojim pesmama — a to znači da je ova zbirka svadena na pola knjige bila poetski jača, nadahnuta i uzavrelja. Ovakvo su „Pjesme strpljenja“ ispunjene nepotrebним ponavljanjima i raspinuću, čemu je svakako doprineo i njegov slobodan stil. No, uza sve, nekoliko pesama iz ciklusa „Biti sačuvan“, „Oplakivanje“ i „Završna pjesma“ ispevala je ljudska tuga zbog prolaznosti ljudstva, a u srednjem delu pjesme „Nestanak“ je u znakovanju novih lepoti života; u tim stihovima ima nešto kritičkog stava prema svojim pesmama — a to znači da je ova zbirka svadena na pola knjige bila poetski jača, nadahnuta i uzavrelja. Ovakvo su „Pjesme strpljenja“ ispunjene nepotrebним ponavljanjima i raspinuću, čemu je svakako doprineo i njegov slobodan stil. No, uza sve, nekoliko pesama iz ciklusa „Biti sačuvan“, „Oplakivanje“ i „Završna pjesma“ ispevala je ljudska tuga zbog prolaznosti ljudstva, a u srednjem delu pjesme „Nestanak“ je u znakovanju novih lepoti života; u tim stihovima ima nešto kritičkog stava prema svojim pesmama — a to znači da je ova zbirka svadena na pola knjige bila poetski jača, nadahnuta i uzavrelja. Ovakvo su „Pjesme strpljenja“ ispunjene nepotrebним ponavljanjima i raspinuću, čemu je svakako doprineo i njegov slobodan stil. No, uza sve, nekoliko pesama iz ciklusa „Biti sačuvan“, „Oplakivanje“ i „Završna pjesma“ ispevala je ljudska tuga zbog prolaznosti ljudstva, a u srednjem delu pjesme „Nestanak“ je u znakovanju novih lepoti života; u tim stihovima ima nešto kritičkog stava prema svojim pesmama — a to znači da je ova zbirka svadena na pola knjige bila poetski jača, nadahnuta i uzavrelja. Ovakvo su „Pjesme strpljenja“ ispunjene nepotrebним ponavljanjima i raspinuću, čemu je svakako doprineo i njegov slobodan stil. No, uza sve, nekoliko pesama iz ciklusa „Biti sačuvan

KUDA NAS VODE DISTRIBUTERI STAMPE

OVAJ LIST

„Književne novine“

Nastavak sa 1. strane

Videćemo, zatim, iz tih istih kompleta, da je jugoslovenska orientacija ovog lista bila i ostala — conditio sine qua non. Jedna lepa antologija imenā i priloga književnih i kulturnih poslenika, iz svih naših republika, mogla bi da se ispiše i sačini sa stranica ovog lista.

Videćemo, najzad, da su principi spoljne politike i nezavisnosti naše zemlje, principi miroljubive aktivne koegzistencije i ravnopravne kulturne saradnje sa svim zemljama i narodima, u brojnim književnim i publicističkim prilozima, objavljenim u svim dosadašnjim godištima Književnih novina, nali svoju punu i pravilnu primenu. U poredu sa odbranom jugoslovenskih pozicija i stavova, kad ih je trebalo braniti i odbraniti u duhu živih načela nedogmatski shvaćenog marksizma-lenjinizma, mi smo se trudili, koliko su nam to snage omogućavale, da se ne uvlačimo u okvire nekakvog svog nacionalističkih shvaćenog samoljubija i samodovoljnosti. Kao internacionalisti, trudili smo se da čitaocima ne us-

kratimo koliki-toliki uvid u bogatu i nadasne raznovrsnu kulturnu riznicu drugih, većih i manjih, naroda. U tom pogledu, stranice ovog lista i ubuduće biće otvorene svemu što predstavlja vrednost u svetu.

Osim toga, list Književne novine biće i ubuduće, kao i do sada, otvorena socijalistička tribina, dostupna svim jugoslovenskim književnim i javnim radnicima, koji u njima žele da sarađuju.

Ako nas ovaj letimičan i sasvim ovlašćen pogled na proteklih petnaest godina lista, pored shvatljivog osećanja radosti i ponosa, pomalo odvodi i u izvesna melanholična razmišljanja i osećanja, onda je i to razumljivo. Za petnaest godina smo iskusniji, ali i stariji. Mnoga dobra, ali i zla, preživeli smo za to vreme, mnoge časove i dane smo upotrebili u korisne i lepe, ali, isto tako, mnoge i u jalove stvari. Mnoge reči pogodile su pravi cilj, ali su zato mnoge druge, naročito one izgovorene ili napisane u besplodnim diskusijama i svađama, otišle prosto u vetrar. Međutim,

sve je to život, a u životu nije sve lepo i blistavo.

I kao što se o svakom čoveku sudi po njegovim delima, po njegovom karakteru i moralnom ponašanju, a ne po onome šta on o samom sebi misli, tako se i o Književnim novinama može prosudjivati i rasudjivati ne po onome šta o njima mislimo mi koji smo radili i radimo na njihovom književnom oblikovanju, nego, pre svega, po karakteru i fizionomiji onih 2370 štampanih tabaka materijala, objavljenih u toku proteklog perioda. Iz tih materijala može se, bez ikakvog preterivanja rečeno, načiniti čitava jedna biblioteka. Mogle bi se objaviti antologije kritika i eseja, proze i poezije.

U godištu Književnih novina nazi se, pored ostalog, znatan deo naše novije književne istorije, sve ono što nas je u toku petnaest posleratnih godina na bilo koji način uzbudivalo ili ogorčavalo, ispunjavao nadom ili zebnjom; mnogi plodovi sreća i uma naših savremenika prema kojima smo, u većoj ili manjoj meri, imali afiniteta, ili

prema kojima smo, s većim ili manjim pravom, zauzimali odbojan stav.

I još jedna, ne manje važna napomena: na stranicama ovog lista prodefilovala je do sada čitava plejada mlađih pisaca, od kojih je dobar broj došao do pune književne afirmacije. Oni su danas istinski predstavnici i nosioci onoga što bi se moglo nazvati aktivnom i životom književnošću jugoslovenskom. Ako ničemu drugom, u Književnim novinama oni su sigurno mogli da se nauče jednom: da s obodno misle i slobodno pišu ono što misle, bez prihvatanja bilo kakvih recenzata ili bilo kakve prinude od bilo koga, osim prinude koju im diktira vlastiti moral i vlastita savest.

Književne novine, u svakom slučaju, nisu još ispunile svoju sudbinu, iako se sudbina i do sada počeće igrala s njima, a i one sa sudbinom.

Poželeti je da ovaj list, posle tolikih godina napora i materijalno-finansijskih nevolja, dočeka bolje i vedrije dane. I da se onda sasvim okrene svojim osnovnim poslovima i ciljevima: ostvarivanju na svojim stranicama kulturne i književne politike socijalističke Jugoslavije, podizanju kvaliteta svojih rubrika i pojedinih priloga i, najzad, postizanju odredenog i potrebnog stepena aktuelnosti materijala koji objavljuje, na taj način što će, jednog dana, opet postati ono što je jednom već bio — nedeljni list za književnost, kulturu i društvena pitanja.

Tanasiye MLADENOVIC

ljudi i godine

Moderni romantičar

— Povodom 80-godišnjice rođenja Todora Manojlovića —

Todor Manojlović bio je jedan od prvih naših pesnika koji su počeli da pišu slobodnim stilom. Oni koji dobro poznaju poeziju ovoga pesnika dodaće da on nikada nije napisao, ili bar objavio, ne samo nijednu rimovanu pesmu, no nijedan slik. Ovi podaci imaju mnogo veći značaj no što se to, u prvi mah, može pretpostaviti. Slobodan stih nije bio samo formalna inovacija no posledica jednog od najvećih prevrata u našoj književnosti. Sa slobodnim stihom, i kroz slobodni stih, ulazio je u našu poeziju jedno kvalitativno novo osećanje sveta, proiziljeo iz jednog izmenjenog senzibiliteta. Raspidajući s jedenaestercem i dvanaestercem, Manojlović i njegovi drugovi unesili su u našu liriku ne samo novi način pevanja, no i sasvim drukčiji način mišljenja. Otuda i otpori koji su ih dočekivali i stalno pratili; Manoj-

lović nikada nije postao omiljen pesnik, kao što je to bio, u isto vreme. Dučić, ili kakvim je ubrzo postao Krklec.

To novo osećanje sveta došlo je do izražaja u podjednakoj meri u Manojlovićevoj poeziji i u njegovim kritikama i esejima. Višestruko radoznao, s velikim afinitetima prema Adiju, Vitmenu i italijanskim futuristima, on je sa ovim poslednjim podelio oduševljenje modernim vremenima i postao pesnik grada, gradskih štimunga i mašinističke civilizacije. S nepriskrivenim zanosom pevao je o suncu nad Beogradom, lipama Poenkareove ulice, radovao se ritmu novoga vremena, „daljnjim konjicima neba (aeroplana) i gizdavim bumbarima zemlje (automobilima)“ u onoj istoj meri u kojoj se oduševljavao igrom Ane Pavlove. Ali, u isti mah, to oduševljenje prate i sumori i sumnje, u svesti se javljaju bolna, vajkadašnja, pitanja koja traže odgovore koji se u poeziji ne mogu naći; ali ne ni tražiti. Slobodan stih doneo je nov ritam i sa-

svim izmenjenu muziku, i taj novi stih bio je sposoban da izrazi ne samo blještave igre duha, i igre duhom koje su se odmah uočavale, no i nemire i slutnje koji se nisu odmah primećivali.

Skerlić, i njegov krug, neprijateljski su bili raspoloženi prema romantizmu. Za njih romantičar je bio pokret koji je polazio od pogrešnih prepostavki i o literaturi i o životu i koji je srpskoj književnosti doneo više štete nego koristi. Razumljivo je da je prvo pokoljenje srpskih modernista, po svojim raspoloženjima antiskerličevsko, moralo da se drukčije odredi prema romantizmu. Nije li Branko pre osamdesetak godina izveo, uz sve specifičnosti i razlike, prevarat sličan onome koji su oni izvršili? Nisu li oni bili baš ti koji su osporili estetiku i poetiku u ime koje je Laza Kostić, kao pesnik, pokopan? I Manojlović je u nizu eseja tumačio duh i sudbinu romantičarstva, govorio o Zmaju i Lazi Kostiću, o našem romantičnom slikarstvu i našoj romantičar-

skoj poeziji, uspostavljao neke, davno prekinute, kontinuitete i pokazivao da generacija kojoj pripada ima svoje daleke prethodnike. U svojim programskim člancima u kojima je, uglavnom, popularisao osnovne stave modernih poetika i objašnjavao značaj slobodnog stila, braneći poeziju svoju i svoje generacije, Manojlović je tražio veze sa svojim prethodnicima i, kao svi nosioci doista novih shvatanja literature, nastojao da iz tradicije izvuče ono što je većno živo, u svakom trenutku prisutno.

Postoji izvestan paradoks u slučaju Todora Manojlovića. Naš poratni modernizam nema ni svoju jedinstvenu poetiku, ni svoju jedinstvenu ideologiju. Pa, ipak, on ima svoje ideologe. Todor Manojlović, u podjednakoj meri ideolog i prosvetitelj, tumač novih htenja i traženja u literaturi i slikarstvu, tim vidom svoje delatnosti potisnuo je svoje drame, putopise pa, ako hoćete, i poeziju u drugi plan. Kada govorimo o njemu obično više govorimo o njegovoj ulozi no u njegovom delu. Kada govorimo o njegovom delu imamo na umu pre njegov istorijski značaj no njegovu estetičku vrednost. Estetička vrednost njegovog dela nije mala i takvom vrstom razgovora Manojloviću se, i mimo naše volje, čini izvesna nepravda. Ali, kome doista značajnom delu nije učinjena slična nepravda?

Predrag PROTIC

vesti

SMRT

Mije Mirkovića

U Zagrebu je 17. ovog mjeseca umro akademik Mijo Mirković, jedna od najistaknutijih ličnosti u načinom i književnom životu Hrvatske. Njegovom smrću naša nauka izgubila je uglednog ekonomskog istraživača, a našu književnost jednog od priznatih pesnika, koji se javlja pod pseudonimom Mate Balota.

Mirković je rođen 28. septembra 1898. godine u Rakalu u Istri. Po završetku klasične gimnazije, završio je ekonomski fakultet i doktorirao iz ekonomskih nauka. Bio je redovni profesor na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu.

Od 1914. godine saradivao je po mnogim časopisima, almanasima i dnevnoj štampi. Pišao je pesme, novele, romane, putopise, stručne članke. Dela

su mu prevedena na češki, nemacki i engleski jezik.

Objavio je zbirku pesama u čakavskom dijalektu „Dragi kamen“ (1937), knjigu memoara „Puna je Pula“ (1954), roman „Tijesna zemlja“ (1946) i monografiju o Matiji Vlačiću Iliriku (1957), za koju je dobio republičku nagradu za životno delo.

Sintezu Mirkovićevih istraživanja u oblasti ekonomskih nauka predstavlja delo „Ekonomska istorija Jugoslavije“.

Kao pisac tesno vezan za sudbinu i život svoga rodne krajine, Mirković je dobio nagradu Saveza književnika Jugoslavije za knjigu „Puna je Pula“.

...

Frana Albrehta

U Ljubljani je 11. februara od srčanog udara umro poznati slovenački književnik Fran Albreht.

Albreht rođen u Kamniku, Albreht je od 1909. počeo da studira u Bečeju, gde je ostao do 1912. godine. Kasnije je, u Ljubljani, završio filozofiju. Od 1924. do 1943. godine bio je sekretar Ljubljanskog univerziteta.

Nakon prvog svetskog rata Albert je urediо u Ljubljanskoj časopisu „Sloboda“, a od 1922. do 1932. godine bio je urednik centralnog literarnog časopisa „Ljubljanski zvon“. Nakon tega je sa grupom načelnih pisaca osnovao nezavisni časopis „Sodobnost“. Za vreme okupacije, od 1943. do 1945. godine, bio je interniran u logoru Dahu.

Svoje prve pesme Albreht je stampao u „Ljubljanskom zvunu“. Njegova rana poezija bila je izrazito antiratna. Prvu zbirku „Misteria Dolorosa“ objavio je 1917. godine, a docnije je, pod uticajem oktobarске revolucije, objavio „Pesmu života“. Poznata je i njegova novela „Poslednja pravda“.

Posebno poglavje Albrehtove delatnosti predstavlja preveština književnika Fran Albrehta. Prevodio je Strin-

berga, Getea, Kležu, Boru Stankovića, Radoja Domanovića, Veljka Petrovića, Aleksandra Vučića i Branka Čopića. Za ljubljansku pozorišta preveo je više dramskih dela. Naročito su dobro bili ocenjeni Albrehtovi prevodi Nušićevih komedija.

1950. godine Albreht je bio član redakcije „Književnih novina“.

ENGLESKE NAGRADA ZA POEZIJU

U prostorijama Umetničkog saveta u Londonu Sesil Dej Luis je prošlog meseca izvršio podelu nagrada za poeziju koje se dodjeljuje svake treće godine. Prvu nagradu od 200 funti, za najbolju zbirku originalnih stihova objavljenih na engleskom jeziku, dobio je Robert Grejvs za zbirku pesama „More Poems“ („Još pesama“). Drugu nagradu od 150 funti, koja se dodjeljuje za prvu ili drugu najbolju knjigu originalnih engleskih stihova koji su objavljeni za poslednje tri godine, dobio je Edward Ljus-Smit za delo „Tropic Child-hood“ („Tropsko detinjstvo“).

● List izlazi svakog drugog petka. Pojedini broj Din. 30 Godišnja preplata Din. 600, polugodišnja Din. 300. za inostranstvo dvostruko

● List izdaje Novinsko-izdavačko preduzeće „Književne novine“ Beograd, Francuska 7. Redakcija Francuska 1. Tel. 626-020. Tekući račun 101-20-1-208.

● Stampa „GLAS“ Beograd, Vlajkoviceva 8.

NOVA KNJIGA

T. S. Eliota

Britanski savet je uspeo da

i T. S. Eliot uvrsti u spisak autora koji su dali svoj doprinos za poznatu seriju publikacija „Pisci i njihova dela“.

U 152 broju ove serije izlazi je Eliotov novi ogled na život i rad Džordža Herberta, poznatog pesnika iz vremena Jakobinaca i kraljice Karoline.

Ova knjizica napisana je s velikim autoritetom, kakve su uostalom sve Eliotove knjige. „H r a m“, kaže Eliot, „nije samo zbirka pesama, već... još više dokaz duhovne borbe ovog čoveka velike intelektualne snage i emocionalnog intenziteta, koji je ulazio mnogo truda da bi postigao savršenstvo u svojim stihovima. Zbirka predstavlja dokument od velike vrednosti za sve kojima je stalo da razumeju ljudske biće. Ja je lično smatram mnogo vrednijim dokumentom od svih Donovih religioznih pesama uzetih za jedno“.

FINSKA KNJIŽEVNA SITUACIJA

Najznačajniji književni događaj u Finskoj u protekloj književnoj godini predstavlja je završni deo trilogije čuvenog finskog pisca Veina Linne „Ovde pod severnim zvezdom“. Roman se bavi menama koje su donele prve četiri decenije ovoga veka u životu i običajima Finaca, s jasno izraženim društvenim elementima.

Velik interesovanje izazvalo je, takođe, dovršenje takozvane Manerhajmove trilogije od Pave Rintala, pisca iz najmlađe generacije. On u svoje selu suprotstavlja život jedne finske seljanke sa životom čuvenog martaša Manerhajma. Ovo delo se čita gotovo kada romana u jednom. Ono dokazuje da i u Finskoj, kao u mnogim drugim zemljama, mlada generacija lomi barijere koje su ograničavale njihove očeve.

KNJIŽEVNE NOVINE

Sip i Kosta Timotijević

Direktor i odgovorni urednik: Tanasiye MLADENOVIC. Urednik: Predrag Palavestra Tehničko-umetnička oprema: Dragomir Dimitrijević. Redakcioni odbor: Milos I. Bandić, Božidar Božović, Dragoljub S. Ignjatović, Slavko Janevski, Dragan Kolundžija, Velimir Lukić, Slavko Mihalić, Bogdan A. Popović (sekretar redakcije), Predrag Protić, Dušan Puvačić, Izet Sarajlić, Pavle Stefanović, Dragoslav Stojanović.

Redakcija: Sip i Kosta Timotijević